Honoré de BALZAC

Copilul renegat

CUPRINS:

COPILUL RENEGAT.
Cum a trăit mama.
Cum a murit fiul.

COPILUL RENEGAT2

Cum a trăit mama.

Într-o noapte de iarnă, către ora două dimineaţă, contesa Jeanne d'Hérouville simţi dureri atât de crâncene încât, cu toată lipsa ei de experienţă, presimţi că se apropia clipa naşterii; şi instinctul, care ne face să nădăjduim că ne vom simţi mai bine dacă ne vom schimba poziţia, o sfătui să se ridice în capul oaselor, fie pentru a-şi da seama de natura, cu totul nouă, a durerilor, fie pentru a se gândi la situaţia ei. Se afla în prada celor mai crunte temeri, nu atât din pricina riscurilor unei prime naşteri de care se sperie majoritatea femeilor, cât de primejdiile care-l aşteptau pe copil.

Ca să nu-şi trezească soţul, culcat alături de ea, biata femeie îşi luă toate precauţiile pe care o spaimă cumplită le făcea să fie tot atât de minuţioase ca ale unui prizonier ce evadează. Deşi durerile deveniseră din ce în ce mai intense, încetă să le mai simtă, până într-atât îşi concentrase forţele în dificila încercare de a-şi sprijini de

Honoré de BALZAC

Copilul renegat

CUPRINS:

COPILUL RENEGAT.
Cum a trăit mama.
Cum a murit fiul.

COPILUL RENEGAT2
Cum a trăit mama.

Într-o noapte de iarnă, către ora două dimineaţă, contesa Jeanne d’Hérouville simţi dureri atât de crâncene încât, cu toată lipsa ei de experienţă, presimţi că se apropia clipa naşterii; şi instinctul, care ne face să nădăjduim că ne vom simţi mai bine dacă ne vom schimba poziţia, o sfătui să se ridice în capul oaselor, fie pentru a-şi da seama de natura, cu totul nouă, a durerilor, fie pentru a se gândi la situaţia ei. Se afla în prada celor mai crunte temeri, nu atât din pricina riscurilor unei prime naşteri de care se sperie majoritatea femeilor, cât de primejdiile care-l aşteptau pe copil.

Ca să nu-şi trezească soţul, culcat alături de ea, biata femeie îşi luă toate precauţiile pe care o spaimă cumplită le făcea să fie tot atât de minuţioase ca ale unui prizonier ce evadează. Deşi durerile deveniseră din ce în ce mai intense, încetă să le mai simtă, până într-atât îşi concentrase forţele în dificila încercare de a-şi sprijini de pernă mâinile umede, pentru ca trupul ei îndurerat să poată părăsi poziţia lipsită de energie în care se afla. La cel mai mic foşnet al imensei cuverturi de moar verde sub care dormise atât de puţin de

când se măritase, se oprea ca şi când ar fi răsunat un clopoţel. Silită să-l pândească pe conte, ea îşi împărţise atenţia între cutele mătăsii foşnitoare pe de o parte şi chipul mare şi oacheş, a cărui mustaţă îi atingea uşor umărul, pe de alta. Dacă vreo respiraţie mai zgomotoasă ieşea dintre buzele soţului aceasta îi producea temeri neaşteptate, care reînsufleţeau strălucirea roşeţii răspândită pe obrajii ei de îndoita spaimă. Criminalul ajuns în toiul nopţii până la poarta temniţei sale şi care încearcă să răsucească, fără zgomot, într-o broască rigidă cheia pe care a găsit-o, este de o îndrăzneală tot atât de precaută. Când contesa se văzu şezând, pe pat, fără să-şi fi trezit călăul, făcu un gest de bucurie copilărească, prin care se dezvăluia mişcătoarea naivitate a firii sale; dar surâsul schiţat doar pe jumătate, care pluti pe buzele umflate, fu repede reprimat: un gând îi întunecă fruntea pură şi prelungii săi ochi albaştri îşi reluară expresia lor de tristeţe. Oftă şi-şi puse din nou mâinile – cu cele mai prudente precauţii – pe perna conjugală. Apoi, ca şi cum, pentru prima oară de când se măritase, ar fi fost liberă pe faptele şi pe gândurile ei, privi lucrurile din jur, întinzându-şi gâtul, cu mişcări uşoare, aidoma unei păsări aflate într-o colivie. Văzând-o astfel, ţi-ar fi fost uşor să ghiceşti că odinioară fusese o fiinţă zburdalnică şi plină de veselie; dar că soarta secerase brusc primele speranţe şi-i schimbase nevinovata sa veselie, în melancolie.

Camera era una dintre cele despre care, chiar în zilele noastre, unii portari octogenari le spun călătorilor ce vizitează vechile castele:

— Iată odaia de onoare unde a dormit Ludovic al XIII-lea!

Tapiserii frumoase, în general în tonuri de un cafeniu stins, încadrate în mari rame de lemn de nuc, ale căror sculpturi delicate fuseseră înnegrite de vreme împodobeau pereţii. Pe tavan, grinzile alcătuiau casete împodobite cu arabescuri în stilul secolului precedent şi care păstraseră culoarea castanei. Decoraţiunile în nuanţe închise reflectau atât de

puţin lumina, încât era greu să le vezi desenele chiar când soarele lumina din plin camera lungă şi largă de la catul de sus.

Lampa de argint, aşezată pe placa de deasupra vastului cămin, lumina şi ea atât de slab, încât lumina ei tremurătoare putea fi comparată cu cea a unor stele nebuloase care, pe moment, străpung vălul cenuşiu al unei nopţi de toamnă. Statuile dăltuite în marmură ce împodobeau căminul aşezat chiar în faţa patului contesei aveau nişte chipuri atât de hidoase şi de groteşti, încât femeia nu cuteza să-şi oprească privirea asupra lor, de teamă să nu le vadă mişcându-se sau să nu audă un râs cu hohote ieşind din gurile lor căscate şi strâmbe. În acel moment o furtună cumplită bubui în căminul care amplifica cele mai slabe rafale de vânt, făcându-le să răsune lugubru; lărgimea coşului îl punea atât de bine în legătură cu văzduhul, încât numeroşii tăciuni din cămin parcă răsuflau, aprinzându-se şi stingându-se rând pe rând, după cum bătea vântul. Blazonul familiei d’Hérouville, sculptat în marmoră albă, cu toate lambrechinurile şi pajerile sale, dădea impresia unui mormânt acelui gen de edificiu care făcea pereche cu patul, alt monument ridicat spre gloria lui Hymeneu. Un arhitect modern, pus să decidă, ar fi fost foarte încurcat să se pronunţe dacă odaia fusese construită pentru pat, sau patul pentru odaie. Doi amoraşi care se jucau pe un cer de nuc împodobit cu ghirlande ar fi putut trece drept îngeri, iar coloanele, din aceeaşi esenţă, ce susţineau acel veritabil dom, înfăţişau alegorii mitologice a căror explicaţie se găsea, în egală măsură, în Biblie şi în Metamorfozele lui Ovidiu. Dacă s-ar fi scos patul, acel cer ar fi încununat la fel de bine, într-o biserică, scaunul episcopal sau băncile enoriaşilor. Soţii trebuiau să urce trei trepte ca să ajungă în culcuşul aşezat pe o estradă şi decorat cu două draperii de moar verde cu mari desene strălucitoare reprezentând păsări şi flori, şi unde păsările înfăţişate încetaseră să mai cânte. Cutele acelor draperii imense erau

atât de ţepene, încât noaptea mătase traducea cu o ţesătură metalică. Pe catifeaua verde, împodobită cu ciucuri de aur, care alcătuia fundalul patului seniorial, în superstiţia lor, conţii de Hérouville atârnaseră un mare crucifix pe care duhovnicul familiei pusese e nouă crenguţă de merişor sfinţit, după cum reînnoiau în ziua de Florii apa din agheasmatarul încrustat în piciorul crucii.

Într-o parte a căminului se afla un dulap de lemn scump şi minunat lucrat pe care, în provincie, tinerele căsătorite încă îl mai primesc în dar de ziua nunţii. Aceste vechi cufere, atât de căutate astăzi de anticari, erau arsenalul unde femeile îşi puneau odinioară comorile podoabelor lor pe cât de elegante pe atât de scumpe. Dulapurile erau pline de dantele, de jupoane, de galere înalte, de rochii de preţ, de pungi pentru bani, de măşti, mănuşi, văluri, mă rog, toate născocirile cochetăriei din secolul al XVI-lea. De cealaltă parte a căminului, pentru simetrie, se înălţa o mobilă asemănătoare, unde contesa îşi ţinea cărţile, hârtiile şi bijuteriile. Fotolii antice îmbrăcate în damasc, o mare oglindă verzuie, fabricată la Veneţia şi bogat încadrată într-un fel de ramă rotundă încheiau mobilierul camerei. Podeaua era acoperită cu un covor persan, a cărui calitate dovedea galanteria contelui. Pe ultima treaptă a patului se afla o măsuţă pe care o cameristă servea, în fiecare seară, într-o cupă de argint sau de aur, o băutură preparată cu mirodenii.

Când am făcut câţiva paşi în viaţă, cunoaştem tainica influenţă exercitată de lucruri asupra dispoziţiei sufleteşti. Oare cine n-a trecut prin unele clipe grele în care întrevede nu ştiu ce sâmbure de speranţă în lucrurile ce ne înconjoară? Fericit sau necăjit, omul conferă o fizionomie celor mai mărunte obiecte printre care trăieşte; până într-atât e de superstiţios, încât le ascultă şi le consultă.

În acel moment, contesa îşi plimba privirile asupra tuturor mobilelor, ca şi cum ar fi fost nişte fiinţe vii; părea că le cere

ajutor sau ocrotire; dar luxul sumbru al camerei i se păru nemilos.

Brusc, furtuna se înteţi. Tânăra nu mai cuteză să creadă într-o prevestire bună, auzind ameninţările cerului, ale cărui schimbări erau socotite, în acea epocă de credulitate, că minează gândurile sau obiceiurile vreunui spirit. Îşi întoarse brusc ochii spre cele două ferestre în ogivă ce se aflau la capătul odăii. Dar micimea vitraliilor şi mulţimea ramelor de plumb nu-i îngăduiră să vadă starea firmamentului, ca să-şi dea seama dacă se apropie sfârşitul lumii cum pretinseseră câţiva călugări ahtiaţi după ofrande. Ar fi putut lesne să creadă în prezicerile lor, căci mugetul mării înfuriate, ale cărei valuri luaseră cu asalt zidurile castelului se unise cu glasul puternic al furtunii, încât stâncile părură că se zdruncină. Deşi durerile urmau una după alta, tot mai vii şi mai de nesuportat, contesa nu îndrăzni să-şi trezească bărbatul; îi cercetă însă trăsăturile, ca şi cum disperarea ar fi sfătuit-o să caute în ele o consolare împotriva atâtor negre prevestiri.

Dacă lucrurile din jurul tinerei femei erau triste, apoi chipul ei – în ciuda calmului din timpul somnului – părea şi mai trist. Tulburată de răbufnirile vântului, lumina lămpii ce trăgea să moară, la marginea patului, nu atingea decât din când în când capul contelui, în aşa fel încât razele gălbui dădeau impresia că pe chipul celui ce se odihnea se zbătea un gând furtunos. Descoperirea pricinii acestui fenomen abia dacă o linişti pe contesă. Ori de câte ori o pală de vânt proiecta lumina pe faţa mare, umbrind numeroasele calozităţi care o caracterizau, i se părea că bărbatul ei avea să-şi fixeze asupră-şi cei doi ochi de o neasemuită duritate. Implacabilă ca şi războiul pe care-l ducea atunci biserica împotriva calvinismului, fruntea contelui părea şi mai ameninţătoare în timpul somnului; numeroasele cute produse de emoţiile unei vieţi închinate războiului îi imprimaseră o vagă asemănare cu pietrele striate ale monumentelor de atunci; aidoma muşchilor albi de pe

bătrânii stejari, pletele încărunţite înainte de vreme îi înconjurau, fără graţie, chipul, iar intoleranţa religioasă îi dezvăluia pătimaşele sale brutalităţi. Nasul acvilin care semăna cu ciocul unei păsări de pradă, contururile negre şi ridate ale ochilor galbeni, oasele ieşite în afară ale obrazului scofâlcit, rigiditatea ridurilor adânci, dispreţul arătat de buza inferioară, totul dovedea o ambiţie, un despotism, o forţă cu atât mai de temut cu cât îngustimea craniului trăda o lipsă absolută a spiritului şi a curajului dotat cu generozitate. În plus, chipul îi era oribil desfigurat de o largă cicatrice transversală ale cărei margini păreau un fel de o a doua gură pe obrazul drept. La vârsta de treizeci şi trei de ani, contele, dornic să se remarce în nefericitul război religios al cărui semnal fusese dat de masacrul din noaptea sfântului Bartolomeu3, fusese grav rănit în timpul asediului de la La Rochelle4. Beleaua rănii sale – pentru a vorbi în limbajul timpului – spori ura sa împotriva duşmanilor credinţei; dar, cum era şi firesc, îi învălui în antipatia sa şi pe bărbaţii cu chipuri frumoase. Chiar şi înainte de această catastrofă fusese atât de urât, încât nici o doamnă nu voise să-i primească omagiile. Singura pasiune a vieţii sale fusese o femeie celebră, numită Frumoasa Romană. Neîncrederea pe care i-o dădu noua lui urâţenie îl făcu atât de susceptibil, încât socoti că n-ar putea să mai inspire cuiva o pasiune adevărată; firea lui deveni atât de sălbatică, încât dacă a mai avut unele succese în dragoste, le-a datorat numai spaimei inspirate de cruzimea sa. Mâna stângă, pe care acest cumplit catolic o scosese de sub cuvertură, isprăvea de zugrăvit caracterul. Întinsă de parcă ar fi păzit-o pe contesă cum îşi păzeşte un avar comoara, mâna enormă era acoperită cu un păr atât de des, oferea o reţea de vine şi de muşchi atât de proeminenţi, încât semăna cu o ramură de fag înconjurată de tijele unei liane îngălbenite. Contemplând chipul contelui, un copil ar fi recunoscut în el pe unul dintre căpcăunii poveştilor fioroase ce le sunt spuse de dădace.

Era de ajuns să vezi lungimea şi lăţimea locului pe care-l ocupa contele, în pat, ca să-ţi dai seama de proporţiile lui gigantice. Sprâncenele groase şi cărunte îi ascundeau pleoapele în aşa fel, încât îi făceau şi mai limpezi ochii în care sclipea ferocitatea fosforescentă a unui lup care stă la pândă în frunziş. Sub nasul lui de acvilă, două mustăţi mari, prea puţin îngrijite, fiindcă dispreţuia în mod ciudat orice ţinea de lustrul ţinutei, nu-ţi îngăduiau să-i vezi buza superioară. Din fericire pentru contesă, gura largă a soţului ei era în acel moment, mută, căci cele mai uşoare sunete ale vocii sale răguşite o făceau să tremure. Deşi contele de Hérouville nu avea decât cincizeci şi ceva de ani, la prima vedere. Îi dădeai şaizeci, până într-atâta oboseala acumulată în războaie îi pustiise chipul fără să-i zdruncine însă şi constituţia robustă: numai că lui îi păsa foarte puţin că nu avea nimic din expresia unui „favorit” regal.

Contesa, care mergea pe optsprezece ani, alcătuia, alături de imensa persoană a soţului, un contrast greu de suportat. Era albă şi zveltă. Părul castaniu, amestecat cu şuviţe aurii, îi cădea pe gât în cârlionţi de un castaniu-închis încadrând unul dintre acele chipuri delicate alese de Carlo Dolci pentru madonele sale cu ten de ivoriu, care par gata să-şi dea duhul de îndată ce le-ar afecta vreo durere fizică. Ai fi spus că e vorba de un înger a cărui menire este să îndulcească răutatea contelui de Hérouville.

— Nu, nu ne va ucide, spuse ea în gând, după ce-şi contemplase multă vreme soţul. Nu e cinstit, nobil, curajos şi credincios cuvântului dat? Credincios cuvântului dat… Repetând această frază în gând, tresări violent şi rămase ca năucită.

Pentru a înţelege grozăvia situaţiei în care se afla contesa, e necesar să adăugăm că această scenă nocturnă avea loc în anul 1591, epocă în care, în Franţa, domnea războiul civil şi unde legile nu mai aveau nici o putere. Excesele Ligii5, care se opunea venirii lui Henric al IV-lea, întreceau cu mult toate calamităţile războaielor religioase. Neruşinarea

devenise pe atunci atât de mare, încât nimeni nu mai era surprins să vadă un mare senior ucigându-şi duşmanul, în mod public, în plină zi. Când o expediţie militară, vizând interese particulare, era condusă în numele Ligii sau al regelui, era copleşită din ambele părţi, de cele mai mari elogii. Aşa s-a întâmplat că Balagny, un simplu soldat, era cât pe-aci să devină prinţ suveran, la porţile Franţei. Cât despre omorurile săvârşite în familie, dacă ne e îngăduit să ne servim de această expresie, nimănui nu-i păsa mai mult – spune un contemporan – ca de o claie de fân, cu condiţia ca ele să nu fi fost săvârşite în împrejurări prea crude. Cu câtva timp înainte de moartea regelui, o doamnă de la Curte a ucis un gentilom care spusese unele lucruri urâte pe seama ei. Unul dintre copiii lui Henric al III-lea i-a relatat şi tatălui său faptul, în termenii următori:

— Sire, pe Dumnezeul meu, l-a spintecat foarte frumos, cu o dagă6.

Prin asprimea execuţiilor sale, contele de Hérouville, unul dintre cei mai îndârjiţi regalişti din Normandia, menţinea sub ascultarea lui Henric al IV-lea toată partea acelei provincii ce se învecina cu Bretania. Ca şef al uneia dintre cele mai bogate familii din Franţa, el îşi sporise considerabil venitul numeroaselor sale pământuri, însurându-se – cu şapte luni înainte de noaptea în timpul căreia începe povestea noastră – cu Jeanne de Saint-Savin, o tânără domnişoară care, printr-o întâmplare destul de obişnuită în acele vremuri în care bărbaţii mureau ca muştele, se trezise, pe neaşteptate, că moştenise averile a două dintre ramurile familiei de Saint-Savin. Necesitatea, spaima, au fost singurii martori ai acestei căsătorii. La o masă, oferită după două luni de la nuntă de către oraşul Bayeux, în cinstea contelui şi a contesei de Hérouville, cu prilejul căsătoriei lor, se înfiripă o discuţie care, în acea epocă de ignoranţă a fost socotită ca neobişnuită; discuţia privea pretinsa legitimitate a copiilor veniţi pe lume la zece luni după moartea soţului, sau la şapte luni după noaptea nunţii.

— Doamnă, îi spusese cu brutalitate contele soţiei salE. Dacă va fi să-mi dăruieşti un copil la zece luni după moartea mea, mă doare-n cot! Dar, pentru început să nu-mi naşti la şapte luni!

— Ei, şi dac-o fi aşa, ce-ai să faci, bătrâne urs? întrebă tânăra marchiză de Verneuil socotind că aprigul conte voia să glumească.

— Le voi suci frumuşel gâtul şi mamei şi copilului!

Un răspuns atât de prompt puse capăt discuţiei iscată în mod atât de imprudent de un oarecare senior din Normandia-de-Jos. Mesenii tăcură, contemplând-o cu un soi de spaimă pe frumoasa contesă de Hérouville. Toţi erau convinşi că într-o asemenea situaţie, înverşunatul senior îşi va aduce la îndeplinire ameninţarea.

Cuvintele contelui avură răsunet în inima tinerei femei, pe atunci însărcinată; chiar în aceeaşi clipă, una dintre presimţirile care brăzdează sufletul ca un fulger al viitorului o avertiză că va naşte la şapte luni. O căldură interioară o învălui pe tânăra femeie din cap până-n picioare, concentrându-i cu atâta violenţă întreaga energie vitală în inimă, încât în afară îşi simţi trupul ca de gheaţă. De atunci, n-a trecut o singură zi fără ca sentimentul de spaimă lăuntrică să nu-i stăvilească cele mai nevinovate elanuri. Amintirea privirii, şi mai ales inflexiunea glasului cu care contele îşi rostise ameninţarea, făcea să-i îngheţe contesei sângele în vine, determinând-o să-şi mascheze durerile când, aplecată asupra capului adormit, încerca să descopere – măcar în timpul somnului – semnele milei pe care le căută zadarnic în timpul stării de veghe. Cum copilul ameninţat cu moartea încă înainte de a se naşte, îi cerea prin mişcări tot mai viguroase, să iasă la lumină ea şopti, cu o voce ce aducea mai mult a suspin:

— Sărman micuţ... Dar nu-şi isprăvi vorba fiindcă-i veniră în minte unele gânduri pe care o mamă nu le poate îndura. Incapabilă – în acel moment – să mai judece, contesa se simţi înăbuşită de o spaimă necunoscută. Două lacrimi i se

rostogoliră de-a lungul obrajilor, lăsară în urma lor două dâre strălucitoare şi rămaseră atârnate de chipul alb, ca două picături de rouă pe un crin. Ce savant va cuteza să-şi asume răspunderea de a susţine că pruncul se află pe un teren neutru, unde emoţiile mamei nu pătrund nici măcar în timpul acelor ceasuri în care sufletul îmbrăţişează trupul şi-i împărtăşeşte impresiile, când gândul infiltrează în sânge balsamuri binefăcătoare sau fluide otrăvitoare? Teama ce zguduia arborele, oare avea să tulbure şi fructul? Cuvintele: „Sărman micuţ!” să fi fost cumva hotărârea dictată de vreo presimţire privind viitorul copilului? Tresărirea mamei fusese foarte puternică iar privirea ei deosebit de pătrunzătoare!

Neomenosul răspuns ce-i scăpase contelui era ca o verigă ce lega în mod misterios trecutul soţiei sale de naşterea prematură. Bănuielile odioase, exprimate într-un mod atât de public, aruncaseră în amintirile contesei o groază ce avea să aibă răsunet până şi în viitor. După banchetul fatal, ea izgonise din suflet cu tot atâta teamă pe câtă plăcere i-ar fi făcut oricărei alte femei să le evoce, miile de tablouri răzleţe pe care imaginaţia ei vie i le înfăţişa adesea, în ciuda eforturilor făcute. Îşi refuză emoţionanta contemplare a zilelor fericite când inima îi era liberă să iubească. Aidoma cântecelor din ţinutul natal care-i fac pe cei izgoniţi să plângă, amintirile acelea i-ar fi produs senzaţii atât de plăcute, încât tânăra ei conştiinţă şi le-ar fi reproşat, ca pe tot atâtea crime şi poate că ar fi făcut şi mai îngrozitoare făgăduiala contelui: căci în ameninţarea aceluia se ascundea secretul spaimei care o copleşea pe contesă.

Chipurile adormite au parcă un fel de suavitate, datorită destinderii depline a trupului şi a inteligenţei; dar cu toate că destinderea schimba prea puţin expresia dură a trăsăturilor contelui, iluzia oferă adesea celor nefericiţi miraje atât de atrăgătoare, încât tinerei femei i se păru că zăreşte, în acea destindere o umbră de nădejde. Furtuna ce începuse a se dezlănţui în adevărate torente făcu să nu se

mai audă decât un fel de susur melancolic; temerile şi durerile îi lăsară contesei o clipă de răgaz. Contemplând bărbatul de care îşi legase viaţa, se lăsă pradă unei reverii a cărei frumuseţe fu atât de îmbătătoare, încât nu avu puterea să se smulgă de sub farmecul ei. Într-o clipă, datorită uneia din acele viziuni la care pare că ia parte însuşi Cel de Sus, făcu să-i treacă pe dinainte imaginile repezi ale unei fericiri pentru totdeauna pierdute.

Jeanne zări mai întâi ca prin ceaţă, apoi ca prin îndepărtata lumină a aurorei, micul castel unde-şi petrecuse copilăria lipsită de griji; revăzu pajiştea verde, râul răcoros, odăiţa – teatrul primelor sale jocuri. Se văzu culegând flori, răsădindu-le şi nebănuind de ce toate se ofileau şi nu creşteau, deşi le uda cu regularitate. Curând, zări în mod confuz un oraş imens şi marele palat înnegrit de vreme unde mama sa o dusese la vârsta de şapte ani. Ironică, memoria. Îi aduse în faţa ochilor capetele venerabililor profesori care o înfricoşaseră. Trecând printr-un torent de cuvinte spaniole sau italiene, fredonând în sinea ei romanţe în sunetele unui frumos rebec7, contesa îşi aminti de tatăl ei. La reîntoarcerea de la Palat, ieşea înaintea preşedintelui tribunalului, îl privea coborând de pe catâr, acesta o lua apoi de mână şi urcau scara împreună; cu sporovăiala ei copilărească, îi alungase adesea preocupările judecătoreşti de care nu scăpa nici după ce lepăda roba neagră sau roşie şi cărora, de câteva ori, din zburdălnicie, le tăiase cu foarfecele blana albă amestecată cu fire negre. Rememoră doar preţ de o clipă chipul duhovnicului mătuşii sale – stareţa mănăstirii Clarisselor – un om rigid şi fanatic, ce primise sarcina s-o iniţieze în tainele religiei. Împietrit de asprimile pe care le impunea erezia, bătrânul preot scutura, la orice cuvânt, lanţurile iadului, nu vorbea decât de răzbunările cerului şi izbutise să facă din ea o fiinţă temătoare, convingând-o că se afla, în permanenţă, în prezenţa Domnului. Devenită timidă, nu mai cutează să ridice ochii şi nu mai avu decât respect faţă de

mama sa, căreia până atunci îi istorisise toate ştrengăriile ei. Începând din acel moment, o spaimă plină de evlavie punea stăpânire pe tânăra ei inimă, ori de câte ori mama adorată îşi aţintea asupra ei privirea aparent mâniată.

Apoi brusc, se regăsi în cea de a doua copilărie, epocă în timpul căreia încă nu pricepuse nimic din sensul vieţii. Salută cu un regret aproape batjocoritor acele zile, în care toată fericirea ei se reducea la a lucra, într-un mic salon, împreună cu mama sa, o tapiserie, la a se ruga într-o biserică mare, a cânta o romanţă acompaniindu-se la rebec, a citi, pe ascuns, vreun roman cavaleresc, a smulge, din curiozitate, petalele unei flori, a descoperi ce daruri îi va face tatăl ei de ziua preafericitului sfânt Ioan şi la a căuta sensul cuvintelor care nu erau rostite pe de-a-ntregul în faţa ei. Dar tânăra şterse îndată, printr-un singur gest, aşa cum ai şterge cu guma cuvintele scrise pe un album, bucuriile copilăreşti pe care – în răgazul scurt cât o lăsaseră durerile – imaginaţia i le alesese ca să i le ofere, dintre toate tablourile primilor şaisprezece ani de viaţă. Gingăşia oceanului limpede al rememorării fu în curând eclipsată de izbucnirea uneia dintre cele mai proaspete amintiri, cu toate că furtunoasă. Pacea fericită a copilăriei îi adusese mai puţină mângâiere decât una singură dintre tulburările încercate în ultimii doi ani ai vieţii, ani bogaţi în comori îngropate pentru totdeauna în inimă. Contesa ajunse brusc la acea încântătoare dimineaţă când, în capătul celălalt al sălii celei mari, îmbrăcată în lemn de stejar sculptat, care servea şi ca sală de mese, îl văzu pentru prima oară pe frumosul ei verişor.

Speriată de asediile Parisului, familia mamei sale îl trimisese la Rouen pe tânărul curtean, în nădejdea că-şi va însuşi toate dedesubturile magistraturii, ucenicind pe lângă unchiul său, a cărui funcţie urma s-o moştenească într-o zi. Contesa surâse fără să vrea gândindu-se la bucuria cu care se retrăsese după ce-şi cunoscuse ruda despre care nu ştia mai nimic. În ciuda promptitudinii cu care deschidea şi

închidea uşa, privirea îi şi lăsase în suflet viguroasa amprentă a acelei scene pe care acum i se păru că o vede aievea. Atunci admirase pe ascuns gustul şi luxul veşmintelor lucrate la Paris; dar astăzi, mai îndrăzneaţă cu amintirile ei, ochiul privea fără reţinere totul, începând cu mantia de catifea violetă, brodată cu aur şi dublată cu satin, pintenii ce-i împodobeau botinele şi frumoasele romburi despicate ale vestei scurte cu mâneci, pantalonul scurt şi bufant până la bogatul guler răsfrânt, ce lăsa să se vadă un gât tânăr, tot atât de alb ca şi dantela. Mângâie cu mâna un chip împodobit cu o mustăcioară răsucită în sus şi cu o barbă mică ce semăna cu una dintre cozile de hermină presărate pe epitoga tatălui ei. În mijlocul tăcerii şi al nopţii, cu ochii aţintiţi la draperiile de moar din jurul patului, pe care nici nu le mai vedea, uitând de furtună şi de bărbatul ei, contesa îndrăzni să-şi aducă aminte cum, după multe zile, la fel de lungi ca anii – până într-atât fuseseră de pline – grădina înconjurată de vechile ziduri negre şi întunecatul palat al tatălui ei, i se păruseră aurite şi luminoase. Căci iubea şi era iubită! Îşi aminti cum, temându-se de privirile severe ale mamei sale, se strecurase într-o dimineaţă în cabinetul tatălui ei, pentru a-şi mărturisi dragostea; după ce se aşezase pe genunchii lui, după ce-şi îngăduise unele năzbâtii care aduseseră surâsul pe buzele priceputului magistrat, surâs pe care ea abia îl aşteptase, îi spusese:

— Ai să mă certi dacă am să-ţi mărturisesc ceva?

Încă mai credea c-o să-l audă pe tatăl ei spunându-i, după ce-ar fi chestionat-o, pentru prima oară, despre dragostea ei:

— Ei bine, copila mea, vom vedea. Dacă învaţă cu sârg, dacă vrea să-mi urmeze în funcţie, dacă va continuă să te placă, sigur că voi fi de partea ta!

Dar neauzind astfel de vorbe, neauzind nimic, şi-a sărutat tatăl şi a fugit răsturnând câteva hârţoage ca să poată ajunge cât mai repede sub teiul cel mare unde, în fiece

dimineaţă, înainte ca temuta ei mamă să se scoale, se întâlnea cu frumosul Georges de Chaverny. Curteanul îi făgăduise să-şi însuşească integral legile şi cutumele şi să renunţe la veşmintele bogate ale nobilimii de spadă pentru a îmbrăca severul costum al magistraţilor.

— Te iubesc şi mai mult îmbrăcat în negru, îi spunea ea.

Minţea, dar minciuna îl făcuse pe iubitul ei mai puţin trist fiindcă îşi aruncase pumnalul pe câmp. Amintirea şiretlicurilor folosite pentru a o înşela pe mama sa, a cărei severitate părea mare, îi spori bucuriile fecunde ale unei iubiri nevinovate, îngăduite şi împărtăşite. De altfel, nu fusese vorba decât de câteva întâlniri sub tei, unde sigur că, fără martori, vorba era mai liberă; îmbrăţişări furişe, sărutări smulse pe neaşteptate şi toate naivele aconturi ale unei pasiuni ce nu depăşea marginile modestiei. Retrăind ca în vis acele zile încântătoare în care ea se învinuise că avusese parte de prea multă fericire, cutează să sărute în gând chipul tânăr cu priviri înflăcărate şi gura înfocată care se pricepea să-i vorbească atât de frumos despre dragoste. Îl iubise pe Chaverny, în aparenţă sărac. Dar câte comori nu descoperise ea în acel suflet atât de blând, pe cât era ea de zvăpăiată! Iată însă că preşedintele muri pe neaşteptate, Chaverny nu-i luă locul, iar războiul civil se reaprinse. Îngrijorate pentru vărul lor, ea şi mama ei se refugiaseră într-un orăşel din Normandia-de-Jos. Dar iată că stingerea consecutivă din viaţă a câtorva rude o făcu pe fată una dintre cele mai bogate moştenitoare din Franţa. Nemaifiind săracă, îşi pierdu fericirea. Sălbatica şi cumplita figură a contelui de Hérouville, care-i ceru mâna, îi apăru ca un nor gros de colb care-şi întinde vălul îndoliat peste bogăţiile pământului, până atunci aurit de soare. Biata contesă se sili să alunge amintirea scenelor de disperare şi de lacrimi aduse de îndelungata sa rezistenţă. Văzu în mod confuz incendiul micului orăşel, apoi pe hughenotul Chaverny azvârlit în închisoare, ameninţat cu moartea şi aşteptând un groaznic supliciu. Sosi şi înspăimântătoarea seară în care

mama sa, palidă şi suferind de moarte, se prosternă la picioarele sale; cum numai Jeanne putea să-şi salveze vărul, ea cedă rugăminţilor. Se înnoptase. Contele, întorcându-se mânjit de sânge din luptă, era gata să se însoare; chemară un preot, aprinseră torţe, intrară în biserică. Jeanne aparţinea de acum nefericirii. Abia avu când să-şi ia rămas bun de la frumosul ei verişor, eliberat din temniţă.

— Chaverny, dacă mă iubeşti, să nu încerci să mă mai revezi vreodată!

Apoi auzi zgomotul îndepărtat al paşilor nobilului ei prieten pe care nu l-a mai văzut de atunci. Dar a păstrat în adâncul inimi ultima lui privire pe care o regăsea atât de des în visele sale şi pe care i le lumina. Ca o pisică închisă în cuşca unui leu, tânăra femeie se temea în fiecare ceas de ghearele stăpânului, mereu ridicate spre ea. Căci contesa săvârşea o crimă până i şi dacă se îmbrăca în unele zile – când avea loc vreo petrecere neaşteptată – în rochia pe care o purtase când era fată tânără şi se întâlnea cu iubitul ei. Astăzi, ca să fie fericită, trebuia să uite trecutul, să nu se mai gândească decât la viitor.

— Nu mă socot vinovată, îşi spuse ea; dar dacă în ochii contelui par, nu e ca şi cum aş fi vinovată? Sfânta Fecioară n-a conceput oare fără să… Se opri.

În acel moment în care gândurile îi erau neclare, în timp ce sufletul ei călătorea prin lumea fanteziei, naivitatea o făcu să atribuie ultimei priviri a iubitului ei ce-i rămăsese în suflet pentru totdeauna, puterea pe care-o avusese Îngerul asupra Maicii Domnului. Această presupunere – firească în acele vremuri înapoiate în care o aduseseră reveriile sale – păli în faţa amintirii unei scene conjugale mai cumplită decât moartea. Biata contesă nu mai putea să-şi facă iluzii asupra legitimităţii copilului pe care-l purta la sân. Prima noapte a nuntii îi apăru în toată grozăvia chinurilor sale, aducând după sine alte asemenea nopţi şi zile din ce în ce mai triste.

— Ah, sărmane Chaverny, şoptise plângând, tu atât de supus, de graţios, ai fi fost întotdeauna binefăcătorul meu!

Întoarse ochii spre bărbatul ei parcă spre a se convinge că îi făgăduia o clemenţă cumpărată atât de scump! Contele se trezise. Ochi săi galbeni, la fel de strălucitori ca şi cei ai unui tigru, scânteiau de sub sprâncenele stufoase şi niciodată privirea lui nu fusese mai tăioasă ca în acea clipă. Speriată de uitătură, contesa se strecură sub cuvertură şi nu se mai mişcă.

— De ce plângi? întrebă contele trăgând cu putere acoperitoarea sub care se ascunsese nevastă-sa.

Vocea care întotdeauna o înspăimânta avu în acel moment o blândeţe factice care i se păru de bun augur.

— Sufăr îngrozitor, răspunse ea.

— Ei, micuţa mea, crezi că-i o crimă să suferi? De ce tremuri când mă uit la tine? Ce să fac ca să fiu şi eu iubit? Toate ridurile de pe frunte i se adunaseră între cele două sprâncene. Te sperii tot timpul, văd bine, adăugă el oftând.

Sfătuită de instinctul firilor slabe, contesa îl întrerupse pe conte, scoţând câteva gemete şi exclamând:

— Mă tem să nu pierd copilul! Am alergat toată seara pe stânci şi cred că m-am obosit prea tare!

Contele de Hérouville aruncă soţiei sale o privire plină de suspiciuni încât ea roşii şi începu să tremure. El luă teama pe care i-o inspira drept expresia unei remuşcări.

— Dar dacă e vorba de o naştere adevărată care începe? întrebă el.

— Ei şi? spuse ea.

— Ei şi… în orice caz, ai nevoie de o persoana pricepută pe care mă duc s-o caut şi s-o aduc!

Aerul sumbru care-i însoţi cuvintele o făcu pe contesă să îngheţe; recăzu pe pat, scoţând un geamăt smuls mai curând de soarta ei nefericită decât de spaimele durerii apropiate. Geamătul îi întări contelui presupunerile. Prefăcându-se de un calm pe care accentele vocii sale, gesturile şi privirile îl dezminţeau, se ridică grăbit, se

înfăşură într-o haină de casă aflată pe un fotoliu şi zăvorî o uşă de lângă cămin, prin care se trecea din camera de onoare în apartamentele de primire ce comunicau cu scara de onoare. Văzându-l pe soţul ei păstrând cheia, contesa avu o presimţire sumbră; îl auzi apoi deschizând uşa opusă celei pe care tocmai o închisese şi intrând într-o altă odaie unde dormeau conţii de Hérouville când nu-şi onorau nevestele eu nobila lor companie. Contesa nu cunoştea decât din auzite destinaţia acelei camere, gelozia ţintuindu-l pe bărbatul ei tot timpul alături de dânsa. Dacă unele expediţii militare îl obligau să părăsească patul, contele lăsa la castel câţiva arguşi, al căror spionaj de ceas cu ceas dovedea jignitoarea lui neîncredere. În ciuda atenţiei cu care contesa se străduia să asculte cel mai mic zgomot, ea nu mai auzi nimic. Contele ajunsese într-o galerie lungă ce se învecina cu odaia sa şi care ocupa aripa de apus a castelului. Cardinalul de Hérouville, fratele bunicului săU. Amator pasionat de tipărituri, adunase acolo o sumedenie de cărţi, o bibliotecă destul de curioasă atât prin numărul, cât şi prin frumuseţea volumelor şi, în prudenţa lui, poruncise să se practice în pereţi una dintre acele invenţii născocite de singurătatea şi de spaima monastică. Un lanţ de argint punea în mişcare, cu ajutorul unor fire invizibile, un clopot de la căpătâiul unui slujitor credincios. Contele trase de lanţ şi un scutier de gardă nu întârzie să-şi facă auzit zgomotul cizmelor şi al pintenilor lovind dalele unei scări în spirală. Scara ducea la turela înaltă care flanca unghiul de apus al castelului, în partea dinspre mare.

Auzindu-l pe servitorul său coborând, contele se duse să şteargă rugina de pe arcurile de fier şi de pe zăvoarele ce apărau uşa secretă prin care galeria comunica cu turnul şi introduse în acel sanctuar al ştiinţei un om înarmat a cărui înfăţişare arăta că sluga era demnă de stăpânul său. Scutierul, abia trezit din somn, părea că mersese din instinct; felinarul de corn pe care-l ţinea în mână lumina

atât de slab galeria cea lungă, încât şi el şi stăpânul său se înălţau în întuneric, ca două fantome.

— Pune chiar acum şaua pe calul meu de luptă, iar tu ţine-te după mine!

Ordinul fu rostit pe un asemenea ton, încât slujitorul se dezmetici brusc; ridică ochii spre stăpânul său şi întâlni o privire atât de pătrunzătoare, încât simţi parcă un şoc.

— Bertrand, adăugă contele punând mâna dreaptă pe braţul scutierului, scoate-ţi cuirasa şi îmbracă-te în uniformă de căpitan spaniol.

— Domnul fie lăudat, monseniore, dar să mă deghizez ca un răufăcător! Iertaţi-mă, vă dau ascultare, însă nu mi-ar plăcea câtuşi de puţin să fiu spânzurat!

Flatat în fanatismul său, contele surâse; dar pentru a şterge surâsul ce contrasta cu expresia de pe chipul său, răspunse brusc:

— Alegeţi din grajd un cal destul de puternic ca să te poţi ţine după mine. Vom merge ca glonţul pornit din archebuză. Când eu voi fi gata, să fii şi tu. Am să sun din nou!

Bertrand se înclină în tăcere şi plecă; dar, după ce coborî câteva trepte, îşi spuse în sinea lui, auzind urletul uraganului: „Toţi diavolii sunt afară, trăsni-i-ar Domnul! M-aş fi jurat ca stăpânul meu să stea liniştit Pe o furtună ca asta am luat prin surprindere Saint-Lo”.

Contele găsi în odaia sa costumul de care se slujea adesea pentru stratagemele sale. După ce-şi puse cazaca ponosită, ce părea să fi aparţinut unuia dintre acei nefericiţi mercenari a căror soldă era atât de rar plătită de către Henric al IV-lea, se reîntoarse în odaia unde gemea soţia sa.

— Încearcă să rabzi, îi spuse el. Dacă va trebui, voi goni până ce va crăpa calul sub mine, ca să mă întorc cât mai repede şi să-ţi alin durerile.

Cuvintele nu vesteau nimic rău şi contesa tocmai se pregătea să pună o întrebare, când contele îi spuse pe neaşteptate:

— N-ai putea să mă informezi unde-ţi sunt măştile?

— Măştile mele! Dumnezeule! Dar ce vrei să faci cu ele?

— Unde sunt măştile? repetă el cu violenţa sa obişnuită.

— În dulap.

Contesa nu-şi putuse reţine tremurul văzând că bărbatul ei alege dintre măşti un cap de lup, de care doamnele din epocă se foloseau într-un mod tot atât de firesc, cum se folosesc astăzi femeile, de mănuşi. Contele deveni de nerecunoscut după ce-şi puse pe cap o pălărie urâtă de fetru gri, împodobită cu o veche pană de cocoş, aproape toată destrămată. Îşi strânse în jurul mijlocului un centiron lat de piele, în care îşi vârî un pumnal cu lama lată şi ascuţită pe care de obicei nu-l purta. Veşmintele ponosite îi dădură un aspect atât de înfricoşător, încât atunci când, cu paşi ciudaţi se apropie de pat, contesa crezu că-i sunase ceasul din urmă.

— Ah! Nu ne ucide! strigă ea, lasă-mi copilul şi te voi iubi cât îmi va sta în putinţă.

— Deci te simţi vinovată din moment ce vrei să-ţi răscumperi greşelile printr-o dragoste pe care oricum mi-o datorezi!

Glasul contelui avea un sunet lugubru sub masca de catifea; cuvintele sale amare fură însoţite de o privire grea ca plumbul.

— Dumnezeule, strigă ea îndurerată, până şi inocenţa să-mi fie funestă?

— Nu e vorba de moartea dumitale, răspunse stăpânul ei ieşind din reveria în care se adâncise, ci de a face exact şi din dragoste pentru mine ceea ce-ţi cer eu acum. Aruncă pe pat una dintre cele două măşti pe care le ţinea în mână şi surâse cu milă văzând gestul involuntar pe care-l făcu soţia sa când simţi uşoara atingere a măştii de catifea neagră.

— N-ai să-mi faci decât un copil plăpând! strigă el. Să-ţi pui masca pe obraz până ce mă voi întoarce, spuse el. Nu vreau ca un fitecine să se laude că a văzut-o pe contesa de Hérouville!

— De ce aduci un bărbat pentru o treabă ca asta? întrebă ea încet.

— Oh, oh, iubito, nu sunt eu stăpânul aici?

— Ce importanţă mai are un mister în plus sau în minus, spuse disperată, contesa.

Dar stăpânul dispăruse, aşa că vorbele ei nu mai prezentară nici o primejdie, căci adesea agresorul lua măsuri care mergeau mult mai departe decât teama oprimatului.

Într-unul dintre acele momente de linişte care intervin în toiul furtunii, contesa auzi copitele a doi cai alergând ca vântul printre dunele primejdioase şi pe stâncile pe care era aşezat vechiul castel. Zgomotul fu imediat înăbuşit de mugetul valurilor. În curând, contesa se trezi prizonieră a sumbrului apartament, singură în toiul unei nopţi când tăcută, când ameninţătoare şi fără nici un ajutor pentru a preîntâmpina o nenorocire pe care o vedea înaintând cu paşi mari. Înfriguratã, căută un vicleşug ca să salveze copilul conceput în lacrimi şi durere şi care încă de pe acum devenise consolarea, călăuza gândurilor sale, ţinta viitoarelor sale afecţiuni, singura şi plăpânda ei nădejde. Susţinută de curajul matern, se duse să ia micul corn de care se servea soţul ei pentru a-şi chema oamenii, deschise o fereastra şi scoase din el nişte sunete plăpânde care, însă ca un balon de săpun lansat în aer de un copil, se pierdură în vasta întindere a apelor dezlănţuite. Înţelegând zădărnicia plângerii sale ignorată de oameni, începu să străbată apartamentele, nădăjduind că nu toate ieşirile vor fi fost ferecate. Ajunsă în bibliotecă, ea căută – dar zadarnic – să dibuie vreun coridor secret; străbătu lunga galerie plină cu cărţi, ajunse la fereastra cea mai apropiată de curtea de onoare a castelului, făcu să răsune din nou glasul cornului şi luptă fără succes cu glasul uraganului. În descurajarea ei, se gândea să se încredinţeze vreuneia dintre femeile sale, toate supuse credincioase ale soţului ei, când – trecând în oratoriu – constată că uşa ce ducea la

apartamentul lor fusese zăvorâtă. Descoperirea i se păru groaznică. Atâtea precauţii pentru a o izola vădeau dorinţa de a proceda fără martori la cine ştie ce execuţie cumplită. Pe măsură ce contesa îşi pierdea orice speranţă, durerile o luară din nou, cu asalt, mai vii, mai arzătoare. Presimţirea unei morţi posibile, unită cu oboseala eforturilor, îi răpi şi restul de putere ce-l mai avea. Acum se asemăna cu naufragiatul care moare luat de un ultim val, mai puţin furios decât toate celelalte pe care le învinsese. Dureroasa apăsare a sarcinii nu-i mai îngădui să numere ceasurile. În clipa în care se crezu pe punctul de a aduce copilul pe lume, singură, fără ajutor, şi când groazei sale i se mai adăugă şi spaima de neprevăzutul la care o putea expune lipsa ei de experienţă, contele sosi în chip neaşteptat şi fără să fie auzit. Era acolo întocmai ca un demon cerând, la expirarea pactului, sufletul care i s-a vândut; bombăni ceva văzând chipul descoperit al soţiei sale; dar după ce cu destulă îndemânare o mască, o luă în braţe şi o depuse pe patul din odaia sa.

Frica pe care actele ultime ale soţului i-o inspirară contesei o făcură să uite o clipă de dureri şi să arunce o privire furişă spre actorii acelei scene misterioase; nu-l recunoscu pe Bertrand care se mascase cu tot atâta grijă ca şi stăpânul său. După ce au aprins în grabă câteva lumânări a căror flacără îşi unea lumina cu primele raze ale soarelui ce începuseră a înroşi vitraliile, slujitorul se duse să se sprijine într-un colţ din ambrazura unei ferestre. Rămase acolo, cu chipul întors spre perete, părând să-i măsoare grosimea şi atât de încremenit încât ai fi putut să juri că e statuia vreunui cavaler. În mijlocul odăii, contesa zări un om scund şi gras, provincial sadea, legat la ochi şi eu chipul atât de răvăşit de spaimă, încât îţi era greu să-ţi dai seamă de adevărata sa înfăţişare.

— Pe Dumnezeul meu, caraghiosule, zise contele smulgându-i – printr-o mişcare bruscă – banda care căzu de pe ochi pe gâtul necunoscutului, te sfătuiesc să nu te uiţi la

nimic altceva decât la persoana asupra căreia va trebui să-ţi pui în practică ştiinţa. Dacă nu, te arunc în apa care curge sub ferestrele de colb, după ce-ţi vei atârna de gât un colier de diamante care va cântări o sută de livre! Apoi trase uşor, de pe pieptul omuleţului stupefiat, cravata de care se slujise ca să-l lege la ochi.

— Mai întâi vezi dacă nu cumva e vorba de un avort! În acest caz, răspunzi cu viaţa ta, de viaţa ei! Dacă pruncul trăieşte, să mi-l dai mie!

După această alocuţiune, contele îl apucă de mijloc pe vraci, îl ridică întocmai ca pe o pană şi-l aşează în faţa contesei. Seniorul se vârî în ambrazura altei ferestre, unde începu să bată cu degetele toba pe geam privind când spre servitor, când spre pat şi când spre mare, ca şi cum i-ar fi făgăduit-o drept leagăn copilului ce urma să vină pe lume.

Bărbatul – care, cu o violenţă de neaşteptat, fusese smuls de către conte împreună cu sluga sa din cel mai dulce somn ce-a închis vreodată pleoapele unui om, şi azvârlit pe crupa unui cal ce gonea de parcă-l fugăreau taţi dracii din iad – era un personaj a cărui fizionomie poate caracteriza fizionomia acelei epoci a cărei influenţă se făcuse de altfel simţită în casa contelui de Hérouville. Niciodată, în nici o altă epocă, nobilii n-au fost mai puţin instruiţi în ştiinţele naturale şi niciodată astrologia n-a fost mai la cinste, căci niciodată n-au dorit cu mai multă ardoare să-şi cunoască viitorul. Ignoranţa şi curiozitatea generală semănaseră cea mai mare confuzie în sufletele oamenilor; totul ţinea de practica personală, căci nomenclaturile teoriei încă lipseau. Tipăriturile costau scump, cunoştinţele ştiinţifice se răspândeau foarte greu; Biserica persecuta orice cuceriri ale cunoaşterii care se bazau pe analiza fenomenelor naturale. Persecuţia genera misterul. Deci pentru norod, ca şi pentru nobilime, fizicianul şi alchimistul, matematicianul şi astronomul, astrologul şi necromantul erau şase atribute care se întâlneau în persoana medicului. În acea vreme, medicul destoinic era bănuit că se ocupa şi cu magia,

Vindecându-şi bolnavii, trebuia să le facă şi horoscopul. Principii îi ocroteau, de altfel, pe acele genii care le dezvăluiau viitorul, le ofereau locuinţă în casele lor şi le dădeau subsidii. Faimosul Cornélius Agrippa8, venit în Franţa pentru a fi medicul lui Henric al II-lea, n-a vrut, aşa cum făcea Nostradamus, să-i ghicească viitorul şi a fost alungat de Caterina de Medici, care l-a înlocuit cu Cosimo Ruggieri. Oamenii superiori vremurilor lor şi care se ocupau cu ştiinţele nu erau decât cu greu apreciaţi; toţi inspirau spaima unei lumi întregi faţă de ştiinţele oculte şi de rezultatele lor.

Fără a fi, în mod special, unul dintre acei matematicieni, omul răpit de conte se bucura în Normandia de reputaţia echivocă a unui medic ce se ocupa cu treburi tenebroase. Omul era un fel de lecuitor pe care ţăranii îl mai numesc încă şi astăzi, în multe părţi din Franţa, vraci. Numele era dat câtorva oameni iscusiţi dar grosolani care, fără studii temeinice ci doar prin cunoştinţele moştenite din moşi-strămoşi, iar cel mai adesea, în urma unor practici îndelungate ale căror observaţii se acumulau în familie, „vrăjeau”, adică puneau la loc picioare şi mâini rupte, vindecau animale şi oameni de unele boli şi deţineau secrete, pretins miraculoase, pentru tratarea cazurilor grave.

Nu numai că maestrul Antoine Beauvouloir – acesta era numele vraciului adus de conte – avusese ca bunic şi tată doi faimoşi practicieni, de lA. Care moştenise o serioasă tradiţie, dar omul mai avea şi temeinice cunoştinţe de medicină, ocupându-se şi de ştiinţele naturale. Oamenii de la ţară îi vedeau cabinetul plin de cărţi şi de lucruri ciudate, care confereau succeselor sale o tentă de magie. Fără a trece, în mod precis drept vrăjitor, Antoine Beauvouloir inspira, la treizeci de leghe în jur, oamenilor din popor, un respect vecin cu teama; şi, lucrul cel mai primejdios pentru el însuşi, deţinea secretele de viaţă şi de moarte ale unor familii nobile din ţinut. Ca şi bunicul, ca şi tatăl său, era

celebru prin priceperea sa la naşteri, avorturi şi sarcini false. Or, în acea vreme de neorânduială, greşelile erau destul de frecvente şi patimile destul de fără frâu pentru ca înalta nobilime să se vadă obligată să-l introducă adesea pe maestrul Antoine Beauvouloir în taine ruşinoase sau cumplite. Necesară siguranţei sale, discreţia îi era mereu pusă la încercare; e adevărat că clientela sa îl plătea cu generozitate, aşa încât averea lui, moştenită din familie, sporise mult. Mereu pe drum, când luat pe sus cum fusese luat de conte, când obligat să petreacă mai multe zile la câte o doamnă din lumea mare, încă nu apucase să se însoare; de altfel, renumele său le împiedicase pe multe fete să-l ia de bărbat. Incapabil să-şi găsească consolare în hazardurile meseriei care-i oferea atâta putere asupra slăbiciunilor femeieşti, bietul vraci se simţeA. Făcut pentru bucuriile familiei, bucurii pe care nu şi le putea oferi. Omuleţul ascundea o inimă de aur sub înşelătoarele aparenţe ale unei firi vesele, în armonie cu mutra lui dolofană, cu formele durdulii, cu vioiciunea trupului scund şi gras şi cu felul său franc de a vorbi. Dorea deci să se însoare ca să aibă o fată care să-şi dăruiască zestrea unui gentilom sărac; nu-i plăcea meseria ele vraci şi dorea să-şi scoată familia din starea în care o aşezaseră prejudecăţile vremii. Firea sa se împăca de altfel destul de bine cu veselia şi cu mâncarea bună, cu care-i erau răsplătite treburile mai dificile. Obiceiul de a fi socotit, peste tot, omul cel mai important, adăugase la veselia lui înnăscută, o doză de vanitate gravă. Impertinenţele sale erau mai întotdeauna bine primite în momentele de grea cumpănă când îi plăcea să lucreze cu o încetineală magistrală. În plus, era curios ca o privighetoare, lacom ca un ogar şi vorbăreţ cum sunt diplomaţii care trăncănesc fără a trăda vreodată ceva din secretele lor. La aceste cusururi, ivite în fiinţa sa din pricina numeroaselor întâmplări în care îl arunca profesia, Antoine Beauvouloir trecea drept omul cel mai bun din Normandia. Cu toate că aparţinea unui mic număr de spirite superioare

pentru vremea lor, bunul simţ al ţăranului normand îl îndemnase să-şi ascundă cunoştinţele acumulate şi adevărurile pe care le descoperea.

Aşezat de către conte în faţa unei femei ce urma să nască, vraciul îşi înghiţi orice vorbă de spirit. Îi luă pulsul doamnei mascate, fără a se gândi în nici un fel la ea; dar, datorită ţinutei sale doctorale, putea gândi şi chiar se şi gândea la propria sa situaţie. În niciuna dintre intrigile ruşinoase şi criminale unde fusese silit să acţioneze ca instrument orb, niciodată nu fuseseră luate, cu atâta grijă, precauţii ca cele de acum. Deşi fusese deseori la un pas de moarte, ca mijloc de siguranţă al succesului intervenţiilor la care participase fără voia lui, niciodată viaţa nu-i fusese mai ameninţată ca în acel moment. Înainte de orice, se hotărî să-i recunoască pe cei ce se foloseau de el şi de a-şi da astfel seama de primejdie, ca să-şi poată, la o adică, salva preţioasa lui persoană.

— Despre ce e vorba? întrebă vraciul încet, aşezând-o pe contesă în aşa fel încât să se poată bucura de ajutorul experienţei sale.

— Să nu-i dai copilul! şopti contesa.

— Vorbeşte tare, zise contele cu voce tunătoare, voce care îl împiedică pe maestrul Beauvouloir să audă ultimul cuvânt rostit de victimă. Dacă nu, adăugă seniorul schimbându-şi cu grijă vocea, spune-ţi rugăciunea In manus9.

— Plângeţi-vă cu glas tare, îi zise vraciul, doamnei. Strigaţi, ce Dumnezeu! Omul ăsta spune că are nişte pietre care n-or să vă stea la gât mai bine decât mie! Curaj, micuţă doamnă!

— Vezi să ai mână uşoară! strigă din nou contele.

— Domnul e gelos, zise vraciul cu o voce slabă şi acră care, din fericire, fu acoperită de ţipătul contesei.

Spre liniştirea maestrului Beauvouloir, natura se arătă clementă. Căci a fost mai curând un avort decât o naştere, până într-atât de plăpând era copilul; aşa că-i pricinui puţine dureri mamei sale.

— Pe pântecele sfintei Fecioare, strigă curiosul vraci, nu-i vorba de nici un avort!

Contele bătu din picior, făcând să se zguduie podeaua, iar contesa îi făcu semn maestrului Beauvouloir.

— Ah, prost mai sunt, îşi zise el. Trebuia deci să fie un avort spontan? o întrebă în şoaptă pe contesă care-i răspunse printr-un gest afirmativ, ca şi cum acel gest ar fi fost singurul limbaj care ar fi putut să-i exprime gândurile.

„Toate astea sunt cam încâlcite”, gândi vraciul. Ca toţi oamenii dibaci în meseria sa, recunoştea cu uşurinţa o femeie care era – zicea el – la prima ei nenorocire. Cu toate că pudica lipsă de experienţă a anumitor gesturi îi dezvăluia cât de feciorelnică era încă biata contesă, maliţiosul vraci strigă:

— Doamna naşte ca şi cum toată viaţa n-ar fi făcut decât treaba asta!

Cu un calm mult mai înfricoşător decât mânia sa, contele zise:

— Adu-mi copilul!

— Nu i-l da, pentru numele lui Dumnezeu! ţipă mama, al cărei strigăt, aproape sălbatec, trezi în inima bondocului o curajoasă bunătate care-l făcu să se ataşeze mai mult decât ar fi crezut el însuşi de copilul nobil, renegat de tatăl său.

— Copilul nu s-a născut încă… Vă deranjaţi pentru ceva ce încă nu există, răspunse rece vraciul, ascunzând fătul.

Mirat că nu aude încă nici un ţipăt, vraciul privi copilul şi-l crezu mort; contele observă viclenia şi se năpusti asupra lui dintr-un salt.

— Imbecilule, ai de gând să mi-l dai sau nu? strigă seniorul smulgând nevinovata victimă, care scoase un scâncet slab.

— Băgaţi de seamă, e născut înainte de termen şi aproape fără consistenţă, spuse maestrul Beauvouloir agăţându-se de braţul contelui. E un copil venit pe lume la şapte luni! Apoi, cu o forţă deosebită, care parcă-i fusese insuflată de un soi de exaltare, opri degetele tatălui, spunându-i la ureche, cu glas întretăiat:

— Nu vă încărcaţi sufletul cu o crimă, fiindcă nu va trăi!

— Ticălosule! strigă contele, căruia vraciul izbutise să-i smulgă copilul din mână, cine ţi-a spus că doresc moartea fiului meu? Nu vezi că-l mângâi?

— Ca să-l mângâiaţi astfel, aşteptaţi optsprezece ani, răspunse Beauvouloir, regăsindu-şi importanţa. Dar, adăugă el, gândindu-se la propria sa siguranţă, fiindcă în sfârşit, îl recunoscuse pe contele de Hérouville care, în furia lui, uitase să-şi mai prefacă vocea, botezaţi-l imediat şi nu-i spuneţi mamei ce v-am spus eu, fiindcă o veţi ucide.

Bucuria tainică pe care contele şi-o trădase când auzise că fătul va muri, îi sugerase vraciului, fraza care salvase copilul. Beauvouloir se grăbi să-l aşeze lângă mama sa care leşinase şi pe care i-o arătă, cu un gest ironic, pentru a-l speria pe conte de starea în care o adusese discuţia dintre ei. Contesa auzise totul, căci, în marile răscruci ale vieţii, simţurile omeneşti dau adesea dovadă de o sensibilitate neaşteptată. Totuşi, scâncetele copilului ei, pus pe pat, lângă ea, o readuseră ca prin farmec, la viaţă. Apoi i se păru că aude glasul a doi îngeri când, pe lângă plânsetele noului născut, îl auzi şi pe vraci şoptindu-i la ureche:

— Ai grijă de el, va trăi o sută de ani! Beauvouloir se pricepe la astfel de treburi!

Un oftat celest, o strângere tainică de mână, iată cu ce fu răsplătit vraciul care încercă să se asigure, înainte de a îngădui mamei să îmbrăţişeze gingaşa făptură a cărei piele mai purta încă urma degetelor contelui, dacă „mângâierea” părintească nu căşunase vreun rău plăpândei sale alcătuiri.

Gestul aproape nebunesc cu care mama îşi ascunsese fiul la sân şi privirea ameninţătoare pe care i-o aruncă soţului ei prin cele două găuri ale măştii, îl făcură pe Beauvouloir să tremure.

— Ar fi murit dacă şi-ar fi pierdut pe loc fiul, îi spuse el, contelui.

În timpul acestei ultime părţi a scenei, contele de Hérouville păru să nu fi văzut şi să nu fi auzit nimic.

Nemişcat, absorbit parcă de o profundă meditaţie, reîncepuse să bată cu degetele în vitraliul ferestrei; dar, după ultima frază pe care i-o spusese vraciul se reîntoarse spre el printr-o mişcare de o violenţă nemaipomenită şi-şi scoase pumnalul.

— Bădăran ticălos! strigă el dându-i porecla cu care regaliştii îi jigneau pe cei din Ligă. Păcătos neruşinat! Ştiinţa, care-ţi face cinstea de a fi complicele gentilomilor grăbiţi să-şi deschidă sau să-şi ferece moştenirile, cu greu mă opreşte să nu văduvesc pentru totdeauna Normandia de vraciul ei!

Spre marea mulţumire a lui Beauvouloir, contele îşi vârî cu violenţă, pumnalul în teaca de la brâu.

— Oare n-ai să înveţi niciodată, spuse contele de Hérouville, că atunci când te afli şi tu, odată în viaţa ta, în onorabila companie a unui senior şi a soţiei sale, să nu-i bănuieşti de calculele pe care şi le fac oamenii de rând, să te gândeşti că plebea nu şi le face, ca gentilomii, din motive plauzibile? Ce raţiuni de Stat aş fi putut avea, într-o astfel de împrejurare, ca să fac ceea ce bănuiai tu? Să-mi ucid fiul! S-o omor pe mamă! Cum de ţi-au trecut prin minte asemenea trăsnăi? Crezi că sunt nebun? De ce ne sperii cu viaţa acestui prunc viguros? Om de nimic, află că puţin îmi pasă de sărmana ta vanitate! Dacă ai fi ştiut numele doamnei pe care ai ajutat-o să nască, te-ai fi lăudat că ai văzut-o! Sfinte Dumnezeule! Poate că din prea mare precauţie ai fi ucis sau mama, sau copilul! Te rog să te gândeşti bine că răspunzi cu viaţa ta amărâtă şi de discreţia ta şi de deplina lor sănătate!

Vraciul fu uluit de schimbarea subită a intenţiilor contelui. Criza de tandreţe faţă de pruncul de şapte luni îl sperie şi mai tare decât cruzimea plină de nerăbdare, decât mohorâta indiferenţă manifestate la început, de senior. Tonul contelui din ultima sa frază dădea în vileag o combinaţie şi mai savantă, pentru a-şi aduce la îndeplinire un plan imuabil. Maestrul Beauvouloir îşi explică

deznodământul neprevăzut prin dubla făgăduială pe care o făcuse şi tatălui şi mamei. „Asta e! Acest „milostiv” senior nu vrea să devină odios în ochii soţiei sale şi va apela la leacurile spiţerului. Ia să încerc s-o previn pe doamnă să vegheze asupra nobilului ei prunc.”

În momentul în care se îndrepta spre pat, contele, care se apropiase de un dulap, îl opri, strigându-l poruncitor. La gestul pe care-l făcu seniorul, aruncându-i o pungă cu bani, Beauvouloir zări, aplecându-se s-o ia de jos, aurul care strălucea înăuntru, prin plasa de mătase roşie a pungii ce-i fusese aruncată cu dispreţ.

— M-ai făcut să mă port ca un ţopârlan, dar asta nu mă scuteşte să te plătesc ca un senior. Nu-ţi cer să fii discret! Omul pe care-l vezi aici, zise contele arătându-l pe Bertrand, o să-ţi explice că pretutindeni unde se văd stejari şi ape, diamantele şi colierele mele de piatră ştiu să-i găsească pe bădăranii care trăncănesc despre mine!

Isprăvind aceste cuvinte pline de clemenţă, uriaşul înaintă încet către vraciul încremenit, apropie de el, cu zgomot, un scaun şi păru să-l invite să se aşeze, ca şi el, alături de lehuză.

— Ei bine, micuţa mea, în sfârşit, avem un fiu, zise el. Sigur că e o mare bucurie pentru noi. Te mai doare ceva?

— Nu, murmură contesa.

Mirarea mamei şi jena sa, tardivele demonstraţii de bucurie factice ale tatălui îl convinseră pe maestrul Beauvouloir că un grav incident scăpa puterii sale de pătrundere; persistând în bănuielile lui îi luă mâna tinerei mame, nu atât pentru a se asigura de starea ei, cât pentru a-i da câteva sfaturi.

— Pielea se prezintă binE. Zise el. N-avem a ne teme de nici un accident supărător pentru doamna. Sigur că va urma febra laptelui, să nu vă speriaţi, pentru că ea nu înseamnă nimic.

Aici, vicleanul vraci se opri şi o strânse de mână pe contesă ca pentru a o face atentă.

— Dacă nu vreţi să aveţi necazuri cu copilul, doamnă, reluă el, să nu-l părăsiţi o clipă. Lăsaţi-l să sugă laptele pe care guriţa lui a şi început să-l caute. Hrăniţi-l singură şi feriţi-vă ca de foc de leacurile spiţerului. Laptele mamei e leacul tuturor bolilor copiilor. Am văzut multe naşteri la şapte luni, dar niciuna atât de uşoară ca a dumneavoastră. De altfel, nici nu-i de mirare, copilul e atât de mic… Intră într-un sabot. Sunt sigur că nu cântăreşte mai mult de cincisprezece uncii10. Lapte! Daţi-i lapte! Dacă stă tot timpul la sânul dumneavoastră, îl veţi salva.

Ultimele cuvinte fură însoţite de o nouă strângere de mână. În ciuda celor două flăcări pe care le azvârleau ochii contelui, prin găurile măştii, Beauvouloir spuse tot ce avea de spus, cu tonul serios şi imperturbabil al unui om ce voia să demonstreze că-şi câştigase cinstit banii.

— Oh, oh, vraciule, vezi că-ţi uiţi vechea pălărie neagră de fetru, îi zise Bertrand în momentul în care Beauvouloir ieşea din odaie împreună cu el.

Motivele clemenţei contelui faţă de fiul său se datorau de fapt unei raţiuni juridice pe care încă n-o precizase. În momentul în care Beauvouloir îi oprise mâna, Avariţia şi Cutuma din Normandia se şi ridicaseră în faţa lui. Printr-un semn, cele două puteri îi înţepeniseră degetele şi impuseseră tăcere patimilor lui pline de ură. Una îi strigase: „Averea soţiei tale nu poate aparţine familiei de Hérouville decât dacă îi va fi adusă de un copil de parte bărbătească!”

Cealaltă i-o arătase pe contesa gata să moară şi-i pomeni de averea cerută îndărăt de ramura colaterală a familiei de Saint-Savin. Amândouă îl sfătuiră să lase naturii sarcina de a-i veni de hac fătului şi de a aştepta naşterea unui al doilea fiu care să fie sănătos şi viguros, ca să nu-i mai pesE. De viaţa nevestei sale şi a primului născut. Aşa încât contele nu mai văzu în faţa lui un copil, ci doar moşii; de aceea dragostea lui deveni subit tot atât de puternică precum îi era şi ambiţia. În dorinţa de a da satisfacţie Cutumei, dori

ca fiul pe jumătate mort să dea impresia că are o constituţie robustă. Mama – care cunoştea bine firea bărbatului ei – fu şi mai surprinsă decât vraciul şi-şi păstră temerile instinctive pe care şi le manifestă cu îndrăzneală, căci în unele clipe curajul mamelor îşi dublează forţa.

Timp de câteva zile contele rămase mai tot timpul pe lângă soţia sa şi făcu risipă de atâta preocupare, încât interesul aproape că se confunda cu tandreţea. Contesa ghici imediat că doar persoana ei constituia obiectul atâtor atenţii. Ura tatălui faţă de fiul său se dezvăluia prin cele mai mici amănunte; se abţinea să-l vadă sau să-l atingă; când copilul începea să plângă, se ridica brusc şi se ducea să dea diverse ordine. În sfârşit, părea să nu-i ierte faptul că trăia decât în nădejdea că-l va vedea murind.

Această disimulare îl costa foarte scump. În ziua în care observă că ochiul inteligent al mamei presimţea. – fără să-l înţeleagă – pericolul ce-i ameninţa fiul, el o anunţă că va pleca a doua zi, pretextând că trebuia să se ducă să adune oşti cu care să vină în ajutorul regelui.

Acestea au fost împrejurările care au însoţit şi precedat naşterea lui Étienne de Hérouville. Dorind fără încetare moartea acelui fiu dezavuat, contelui nu-i mai era suficient doar motivul urii ucigaşe; dar nici nu putea să-şi asume obligaţia – mult prea crudă pentru el – de a se preface că iubeşte pruncul odios pe care-l socotea fiul lui Chaverny; aşa că sărmanul Étienne continuă să constituie obiectul aversiunii tatălui său. Nenorocirea unei constituţii bolnăvicioase şi rahitice, agravată şi de „mângâierea” sa, apărea în ochii părintelui ca o adevărată ofensă adusă amorului său propriu. Dacă avea oroare faţă de bărbaţii frumoşi, nu-i detesta mai puţin nici pe oamenii plăpânzi, la care puterea inteligenţei înlocuia puterea trupului. Ca cineva să-i placă, trebuia să aibă un chip urât, dar să fie înalt, robust şi ignorant. Étienne, care prin debilitatea sa, părea într-un fel, sortit ocupaţiilor sedentare ale ştiinţei, urma să găsească în părintele său un duşman lipsit de

generozitate. Lupta lui cu acel colos începu încă din leagăn şi drept orice ajutor împotriva unui duşman atât de periculos, copilul nu avea decât inima mamei sale, a cărei dragoste creştea – printr-o emoţionantă lege a firii – cu cât îl ameninţau mai multe primejdii.

Învăluită dintr-odată într-o singurătate profundă prin plecarea neaşteptată a contelui, Jeanne de Saint-Savin dărui pruncului ei singurele bucurii care-i mai puteau alina viaţa. Pe fiul, a cărui naştere prematură i-a fost reproşată din pricina lui Chaverny, contesa l-a iubit aşa cum iubesc femeile rodul unei iubiri vinovate; nu vru să fie ajutată în nici un fel de către slujitoarele sale, îşi îmbrăca şi-şi dezbrăca singură fiul, resimţind noi bucurii cu fiecare nouă îngrijire pe care o cerea copilul. Treburile neîncetate, atenţia de fiecare ceas, punctualitatea cu care trebuia să se trezească noaptea pentru a-şi alăpta pruncul, constituiau pentru ea fericiri fără margini. Chipul îi strălucea de bucurie ori de câte ori îşi îngrijea micuţul. Cum Étienne se născuse înainte de termen, şi îi lipseau multe hăinuţe, dori să i le facă ea însăşi; i le confecţiona cu multă îndemânare; voi, mame bănuite, ştiţi asta, voi, care în umbră şi tăcere, aţi lucrat pentru copiii voştri adoraţi! Fiecare împunsătură de ac era o amintire îndepărtată, o dorinţa, o urare; mii de lucruri erau cusute pe stofă odată cu frumoasele desene şi broderii. Sigur că toate aceste lucruri îi fură aduse la cunoştinţă contelui de Hérouville şi îngroşară norii furtunii ce începuseră să se şi adune. Zilele nu aveau destule ceasuri pentru ocupaţiile multiple şi minuţioasele precauţii ale celei ce-şi îngrijea pruncul; căci acele ceasuri fugeau pline de tainice mulţumiri.

Sfaturile vraciului fuseseră urmate cu sfinţenie de către contesă; se mai temea pentru copilul ei şi de slujitoarele sale şi de mâna bărbaţilor lor. Ar fi vrut nici să nu doarmă ca să fie sigură că, în timpul somnului, nimeni nu se apropia de Étienne pe care-l culca lângă ea. Cât lipsi contele, ea cutează să-l cheme pe vraciul al cărui nume îl memorase

bine. În ceea ce-o privea, maestrul Beauvouloir era o fiinţă faţă de care ea avea de plătit o imensă datorie de recunoştinţă. Dorea însă, mai ales, să-l întrebe o sumedenie de lucruri privitoare la copil. Dacă cineva l-ar otrăvi pe Étienne, cum ar putea dejuca această încercare? Cum să procedeze cu sănătatea lui atât de şubredă? Trebuia să-l alăpteze multă vreme? Dacă ea murea, Beauvouloir îşi va asuma sarcina să vegheze asupra sănătăţii copilului?

La întrebările contesei, Beauvouloir, înduioşat, îi răspunse că pentru Étienne se temea tot atât cât şi ea de otravă, dar că doamna contesă se putea apăra de acest lucru, atâta vreme cât îl hrănea pe copil cu laptele ei; apoi, pentru viitor, îi recomanda să guste întotdeauna din mâncarea lui Étienne.

— Dacă doamna contesă simte ceva ciudat pe limbă, un gust iute, amar, prea sărat, mă rog, orice nu e în regulă, aruncaţi mâncarea. Cât despre hăinuţele copilului, să fie spălate în faţa dumneavoastră; păstraţi cheia de la dulapul unde le veţi închide; în sfârşit, orice s-ar întâmpla, trimiteţi după mine şi voi veni imediat.

Sfaturile vraciului se întipăriră în inima Jeannei, care-l rugă să conteze pe ea ca pe o persoană de care poate dispune oricând; atunci, Beauvouloir îi spuse că şi ţinea în mână toată fericirea ei. Apoi îi povesti contesei cum seniorul de Hérouville, din lipsă de prietene nobile şi frumoase care să-i accepte curtea, iubise în tinereţea sa o curtezană poreclită Frumoasa Romană şi care mai înainte aparţinuse cardinalului de Lorena. Repede abandonată, Frumoasa Romană, venise la Rouen pentru a vorbi ea însăşi cu contele despre o copilă de care el nu voia să audă, pretextând că era prea frumoasă pentru a recunoaşte că e tatăl ei. La moartea curtezanei care a pierit în mizerie, biata copilă numită Gertrude, cu mult mai frumoasă decât mama ei, fusese luată de călugăriţele de la mănăstirea Clarisselor, a cărei stareţă era domnişoara de Saint-Savin, mătuşa

contesei. Chemat ca s-o îngrijească pe Gertrude, el se îndrăgostise nebuneşte de ea.

— Dacă doamna contesă, zise Beauvouloir, ar vrea să intervină în această treabă, s-ar achita nu numai de ceea ce socotea că ar fi datoare, dar el i-ar rămâne profund îndatorat. Astfel, venirea lui la castel, foarte primejdioasă în ochii contelui, ar fi justificată; apoi, mai devreme sau mai târziu, contele se va interesa de o copila atât de frumoasă şi poate că într-o bună zi o va ocroti indirect, făcându-l pe el ginerele şi medicul său.

Contesa, femeie compătimitoare când era vorba de iubiri adevărate, făgădui să sprijine dragostea bietului medic. Urmări cu atâta căldură, această problemă, încât, după cea de a doua naştere a sa, obţinu drept mulţumire din partea bărbatului ei – căci pe vremea aceea femeile care năşteau puteau cere orice de la bărbaţii lor – o zestre pentru Gertrude, frumoasa bastardă care, în acea epocă, în loc să se călugărească, se mărită cu Beauvouloir. Cu zestrea fetei şi cu economiile vraciului, proaspeţii căsătoriţi cumpărară Forcalier, un frumos domeniu vecin cu castelul de Hérouville şi pe care tocmai atunci moştenitorii îl scoseseră în vânzare.

Liniştită astfel de bunul doctor, contesa îşi simţise deodată viaţa plină de bucurii cu totul necunoscute altor mame. Sigur, toate femeile sunt frumoase când nu mai alăptează, veghind ca să potolească plânsul pruncilor sau să le aline micile lor dureri. Dar cu greu puteai vedea, chiar şi în tablourile italiene, o scenă mai înduioşătoare ca cea pe care o oferea contesa când îl simţea pe Étienne sugând, sângele ei devenind astfel viaţă pentru sărmana fiinţă ameninţată. Chipul ei strălucea de dragoste, contempla mica fiinţă, temându-se tot timpul să nu apară pe chipul copilului vreo trăsătură de-a lui Chaverny, la care se gândise atâta. Temerile amestecate cu senzaţia de plăcere, cu dragostea cu care îşi cocoloşea fiul, cu dorinţa de a-i insufla forţa pe care o simţea în inima ei, cu nădejdile luminoase, cu

gingăşia gesturilor, toate acestea alcătuiau un tablou care subjugase femeile ce-o înconjurau: şi astfel contesa izbuti să învingă spionajul acestora.

În curând, cele două fiinţe slabe fură unite prin acelaşi gând şi se înţeleseră mai înainte ca limbajul să le ajute, în momentul în care Étienne deschise ochii cu naivitatea lacomă, firească tuturor copiilor, privirile sale întâlniră lambriurile întunecate ale camerei de onoare. Când frageda lui ureche se sili să perceapă sunetele şi să le deosebească, auzi zgomotul monoton al talazurilor mării ce se spărgeau de stânci cu tot atâta regularitate ca şi cea a limbilor unui orologiu. Astfel locurile, sunetele, lucrurile, tot ceea ce-ţi şochează simţurile, pregăteşte înţelegerea şi formează caracterul, îl făcură pe copil să fie înclinat către melancolie. Mama sa nu avea să trăiască şi să moară înconjurată de norii melancoliei? încă de la naştere, copilul crezuse că singura fiinţă de pe pământ era contesa; văzuse lumea ca pe un pustiu şi se obişnuise cu ideea de a trăi mai mult în sinea lui, de a căuta în el însuşi fericirea, folosindu-se în acest scop de uriaşele resurse ale gândirii. Contesa nu fusese şi ea condamnată să rămână singură în viaţă şi să găsească în fiul ei, persecutat, toată dragostea de care avea nevoie? Asemenea tuturor copiilor pradă suferinţelor, Étienne păstra aproape tot timpul o atitudine pasivă care – dulce asemănare – era aidoma ca a mamei sale. Fineţea simţurilor sale era atât de mare, încât un zgomot prea puternic ori o companie prea zvăpăiată îi produceau febră. Aţi auzit vorbindu-se despre una dintre acele mici insecte pentru care Dumnezeu pare a modera violenţa vântului şi căldura soarelui; ca şi ea, incapabil să lupte împotriva celui mai mic obstacol, Étienne, ceda – fără rezistenţă şi fără să se plângă – în faţa a tot ce i se părea agresiv. Răbdarea lui îngerească îi inspiră contesei un sentiment atât de profund, încât o făcu să nu mai simtă nici un fel de oboseală când era vorba de îngrijirile minuţioase cerute de o sănătate din cale-afară de şubredă.

Îi mulţumi Domnului care-l aşezase pe Étienne, ca pe o mulţime dintre fiinţele sale, în mijlocul unei sfere de pace şi de tăcere, singura în care putea creşte fericit. Adesea, mâinile materne, pentru el atât de blânde şi de puternice totodată, îl ridicau până la înălţimea ferestrelor în ogivă. De acolo, ochii săi albaştri, ca şi cei ai mamei sale, păreau să cerceteze măreţia mării. Amândoi rămâneau atunci ceasuri întregi să contemple la infinit vasta întindere de apă, rând pe rând sumbră şi strălucitoare, mută şi zgomotoasă. Acele lungi meditaţii erau pentru Étienne o tainică ucenicie a durerii. Atunci, aproape întotdeauna ochii mamei sale înotau în lacrimi şi, în timpul tristelor visări ale copilului, fragedele trăsături ale lui Étienne semănau într-un fel cu o plasă uşoară trasă de o greutate mult prea grea. În curând, precocea înţelegere a nefericirii îi dezvălui puterea pe care jocurile sale o exercitau asupra contesei. Încercă s-o distreze prin aceleaşi mângâieri de care se slujea ea ca să-i aline suferinţele. Micile sale mâini vioaie, râsul inteligent, izbuteau întotdeauna să alunge gândurile negre ale mamei sale. Chiar dacă se simţea obosit, delicateţea lui instinctivă îl împiedica să se plângă.

— Biată şi scumpă fiinţă atât de sensibilă, striga contesa văzându-l adormit de oboseală după vreo şotie care izbutise să-i alunge dureroasele amintiri, oare unde vei putea trăi? Cine te va înţelege vreodată, pe tine, al cărui suflet tandru va fi rănit doar de o privire prea severă? Pe tine care, la fel ca şi trista ta mamă, vei socoti un surâs dulce drept un lucru mult mai preţios decât toate bogăţiile pământului? înger adorat numai de mama ta, cine te va mai iubi pe lume? Cine va mai ghici comorile ascunse sub plăpânda ta înfăţişare? Nimeni! Ca şi mine, şi tu vei fi singur pe pământ! Să te ferească Domnul să te îndrăgosteşti, ca mine, şi dragostea să-ţi fie zădărnicită de oameni!

Contesa oftă, apoi plânse. Graţioasa poziţie a copilului, care adormise pe genunchii ei, o făcu să surâdă cu tristeţe; îl privi multă vreme, savurând una dintre acele plăceri care

sunt o taină între mame şi bunul Dumnezeu. După ce văzu cât de mult îi plăcea fiului ei vocea sa acompaniată de mandolină, îi cântă romanţele atât de graţioase ale epocii şi i se păru că vede pe guriţa încă mânjită de laptele supt, apărând surâsul cu care Georges de Chaverny îi mulţumea odinioară, după ce-i cânta la rebec. Îşi reproşă rememorările, dar ele nu-i dădeau răgaz. Copilul, complice al visărilor sale, surâdea doar la ariile care-i plăcuseră lui Chaverny.

La un an şi jumătate, debilitatea lui Étienne încă nu-i îngăduise contesei să-l plimbe pe afară; dar slabele culori ce începuseră a nuanţa albul mai al pielii, ca şi cele ce prind a colora cea mai pală dintre petalele unui trandafir sălbatec adusă de vânt, dovedeau de pe atunci viaţa şi sănătatea. În momentul în care contesa începu a crede în prezicerile vraciului, felicitându-se că izbutise, în lipsa contelui, să se folosească de cele mai severe precauţii ca să-şi ferească fiul de orice pericol, scrisorile trimise de secretarul soţului ei îi vestiră apropiata lui sosire.

Într-o dimineaţă, când copleşită de bucuria ce pune stăpânire pe toate mamele când îşi văd primul copil mergând pentru prima oară, contesa juca împreună cu Étienne unul dintre acele jocuri ce constituie farmecul tuturor amintirilor; dintr-odată auzi podeaua trosnind sub un pas apăsat. De-abia apucă să se ridice, uimită din cale-afară, că se şi trezi în faţa ei cu contele. Scoase un ţipăt, apoi încercă să repare gafa pe care o săvârşise fără să vrea, îndreptându-se către dânsul şi întinzându-i cu supunere, fruntea, să i-o sărute.

— De ce nu mi-ai scris că vii astăzi? zise ea.

— Primirea ar fi fost mai cordială, răspunse contele întrerupând-o, dar mai puţin sinceră!

Privi copilul şi sănătatea înfloritoare în care îl regăsea îi smulse mai întâi un gest de surpriză, apoi unul de furie; dar îşi reprimă imediat mânia şi începu să surâdă:

— Îţi aduc veşti bune, zise el. Am primit cârmuirea guvernământului din Champagne şi făgăduiala regelui că voi fi făcut duce şi pair11. Apoi, mai avem de moştenit o rudă: hughenotul12 ăla blestemat de Chaverny a murit!

Contesa păli şi se prăbuşi în fotoliu. Ghicea taina sinistrei bucurii răspândită pe chipul soţului ei pe care vederea lui Étienne părea să i-o sporească.

— Domnule, spuse ea cu glas emoţionat, cred că ştii că l-am iubit multă vreme pe vărul meu de Chaverny. Vei da seama în faţa Domnului de durerea pe care mi-ai pricinuit-o!

Privirea contelui scânteia; buzele îi tremurară fără să mai poată scoate o vorbă, până într-atât era de furios; îşi azvârli pumnalul pe masă cu o atare violenţă, încât fierul răsună ca bubuitul unui tunet.

— Ascultă-mă, strigă el cât putu de tare, şi vorbele mele să-ţi intre bine în cap; nu vreau nici să mai văd, nici să mai aud vreodată de micul monstru pe care-l ţii în braţe, fiindcă e copilul dumitale şi nu al meu. Are măcar o singură trăsătură de-a mea? N-are! Aşa că, în numele Domnului, ascunde-l cât mai bine, că de nu…

— Cerule, strigă contesa, fii bun şi apără-ne!

— Tăcere! răcni colosul. Dacă vrei să nu-l strivesc în picioare, fă în aşa fel încât să nu-mi stea niciodată în cale!

— BinE. Zise contesa care simţi în ea curajul de a lupta împotriva tiranului, atunci jură-mi că dacă n-ai să-l vezi, n-ai să încerci niciodată să-l ucizi! Pot conta pe cuvântul dumitale de gentilom?

— Ce vrea să însemne asta? întrebă contele.

— Ei bine, dacă nu vrei să-ţi dai cuvântul, atunci ucide-ne pe amândoi acum! strigă ea aruncându-se în genunchi şi strângându-şi copilul în braţe.

— Ridică-te, doamnă. Îmi dau cuvântul meu de gentilom că nu voi întreprinde nimic în ceea ce priveşte viaţa acestei stârpituri blestemate, cu condiţia să locuiască pe stâncile de pe ţărmul mării, jos, sub castel. Îi dau drept locuinţă coliba

pescarului de-acolo şi drept domeniu, ţărmul. Dar nenorocire lui dacă-l voi întâlni vreodată dincolo de aceste hotare!

Contesa începu să plângă cu lacrimi amare.

— Ţine seama totuşi, zise ea, că e fiul dumitale!

— Doamnă…

Mama speriată, îşi luă copilul a cărui inimă bătea ca o pitulice surprinsă în cuibul ei de un cioban. Fie că inocenţa are un farmec de care nici oamenii cei mai împietriţi nu pot scăpa, fie că domnul conte îşi reproşa violenţa şi se temea să nu aducă la marginile disperării o fiinţă necesară atât plăcerilor cât şi planurilor sale, dar vocea îi deveni dintr-odată blândă, atât cât putea fi de blândă vocea unui astfel de om.

— Jeanne, micuţa mea, nu-mi purta pică şi dă-mi mâna. Zău dacă mai ştim să ne purtăm cu voi, femeile! Îţi aduc noi onoruri, noi bogăţii, iar tu mă primeşti ca pe un jandarm trecut în tagma bădăranilor. Cârmuirea mă va obliga să lipsesc mult până când mă voi muta din Normandia. Cel puţin, draga mea, măcar cât voi sta aici încearcă să pari mai veselă!

Contesa înţelese sensul cuvintelor a căror blândeţe prefăcută nu puteau s-o mai înşele.

— Îmi cunosc îndatoririle, spuse ea cu un accent de tristă resemnare pe care soţul ei îl luă drept tandreţe.

Fiinţă timidă, ea avea prea multă puritate, prea multă măreţie, pentru a încerca – precum fac unele femei dibace – să-l domine pe conte, acceptându-l din calcul şi comportându-se ca o femeie uşoară, aşa cum s-au întinat atâtea alte suflete curate. Se îndepărtă, tăcută, să-şi molcomească disperarea, plimbându-l pe Étienne.

— Fir-ar să fie de treabă! Deci nu voi fi niciodată iubit! strigase contele zărind o lacrimă în ochiI. Soţiei sale în clipa când aceasta ieşise din odaie.

Ameninţată necontenit, maternitatea devenise la contesă o pasiune răvăşitoare, pe care femeile o pun de obicei în

iubirile lor vinovate. Printr-un fel de vrajă a cărei taină e ascunsă în inima tuturor mamelor, dar care la contesă şi la fiul ei era cu mult mai puternică, ea reuşi să-l facă pe copil să priceapă primejdia care-l ameninţa fără încetare şi să-l înveţe să se teamă de tatăl său. Scena cumplită la care Étienne fusese martor i se întipărise în asemenea măsură în memorie, încât aproape că-l îmbolnăvise. Copilul sfârşi prin a simţi apropierea contelui cu atâta certitudine, încât chiar dacă vreunul dintre acele surâsuri ivite în ochii mamei sale îi însufleţea chipul, cu toate că simţurile sale încă nu erau dezvoltate, dacă auzea pasul îndepărtat al tatălui său, trăsăturile i se contractau brusc, iar urechea mamei sale nu mai era atentă decât la instinctul fiului ei. Cu vârsta, această însuşire, creată de spaimă, se dezvoltă atât de mult, încât la fel ca şi sălbatecii din America, Étienne distingea pasul tatălui său, îi auzea vocea de la mari depărtări şi-i presimţea sosirea. Constatând că sentimentul de spaimă pe care i-l inspira soţul ei era împărtăşit în aceeaşi măsură şi de copil, ataşamentul ei pentru băiat sporea. Şi astfel, legătura dintre ei se strânse atât de mult, încât întocmai ca două flori crescute pe aceeaşi ramură, se îndoiau sub acelaşi vânt şi se ridicau îmboldiţi de aceeaşi speranţă. Duceau amândoi aceeaşi viaţă.

Când contele plecă, Jeanne rămase însărcinată pentru a doua oară. De data asta născu la termenul fixat de prejudecăţi şi aduse pe lume, în chinuri îngrozitoare, un băiat dolofan, care, numai după câteva luni, vădi o atât de perfectă asemănare cu tatăl său, încât ura contelui faţă de primul copil crescu şi mai mult. Ca să-şi salveze vlăstarul drag, contesa consimţi la toate planurile pe care le făcu soţul ei privind fericirea şi averea celui de al doilea băiat al său. Étienne, făgăduit cardinalatului, trebuia să devină preot pentru a-i lăsa lui Maximilien toată averea şi toate titlurile familiei de Hérouville. Cu acest preţ, biata mamă asigură liniştea copilului renegat de tată.

Niciodată doi fraţi nu s-au asemănat mai puţin decât Étienne şi Maximilien. Cel mic manifestă încă de la naştere înclinări către larmă, jocuri violente şi război; aşa că domnul conte de Hérouville simţi pentru el tot atâta dragoste câtă simţea nevasta lui pentru Étienne. Printr-un fel de pact firesc şi tacit, fiecare dintre soţi îşi asumă îngrijirea copilului preferat. Ducele – căci în acea vreme Henric al IV-lea răsplătise eminentele servicii aduse de seniorul de Hérouville – nu dorea, spunea el s-o mai obosească pe soţia sa, aşa că-i tocmi lui Maximilien o doică grasă din Bayeunne, aleasă de Beauvouloir. Spre marea bucurie a Jeannei de Saint-Savin, bărbatul ei nu avu încredere în educaţia mamei, după cum nu avusese încredere nici în laptele ei şi luă hotărârea să-şi modeleze copilul după gustul său. Îl crescu deci pe Maximilien într-o sfântă oroare de citit şi de scris; îi inculcă cunoştinţele mecanice ale artei militare, îl obligă, de timpuriu, să se urce pe cal, să tragă cu archebuza şi să se joace cu pumnalul. Când fiul său se făcu mai mare, îl luă la vânătoare, ca să se obişnuiască bine cu limbajul sălbăticiunilor, cu asprimea obiceiurilor, cu forţa trupurilor, cu bărbăţia din privire şi din glas, lucruri ce făceau ca în ochii săi un bărbat să fie întreg. Aşa că la doisprezece ani, un pui de leu pe care mamă-sa nu apucase să-l încălzească la sân, ajunsese temut de toţi, cel puţin tot atât cât şi tatăl său, având îngăduinţa să-i opreseze pe cei din jur şi într-adevăr îi tiraniza.

Étienne locuia în căsuţa de lângă mare, pe care i-o dăruise tatăl său şi în care ducesa poruncise să i se pună tot ceea ce-i putea aduce bucuria şi înlesnirile la care avea dreptul. De altfel ducesa îşi petrecea acolo cea mai mare parte din timp. Mama şi băiatul se plimbau împreună pe stânci şi pe ţărm; ea îi arătă lui Étienne graniţele micului său domeniu de nisip, cochilii, muşchi şi pietre; spaima profundă care o cuprindea când îl vedea părăsind incinta ce-i fusese dăruită îl făcu să priceapă că dincolo de ea îl aştepta moartea. Înainte de a tremura pentru sine, Étienne tremura pentru

mama sa; pe urmă, până şi numele de Hérouville începu să-i provoace o tulburare care-l devitaliza şi-l supunea acelei atonii care ar face o tânără să cadă în genunchi în faţa unui tigru. Dacă-l zărea de departe pe uriaşul sinistru sau dacă îi auzea glasul, impresia dureroasă pe care o resimţise odinioară, când fusese renegat, îi îngheţa inima. Astfel, ca un lapon care moare dacă e dus dincolo de zăpezile sale, îşi făcu şi el o patrie din coliba şi din stâncile lui. Dacă trecea cumva acea graniţă, îl încerca un rău pe care nu-l putea defini. Prevăzând că bietul ei copil nu-şi va putea afla fericirea decât într-o modestă şi tăcută sferă, ducesa regretă la început soarta ce-i fusese impusă copilului ei; apoi îşi asumă sarcina de a-i pregăti o viaţă frumoasă, umplându-i singurătatea cu nobilele preocupări ale ştiinţei, şi-l chemă la castel pe Pierre de Sebonde ca să fie preceptor viitorului cardinal de Hérouville. În ciuda tonsurii sortite fiului ei, Jeanne de Saint-Savin nu vru ca această educaţie să fie prea preoţească şi o mai laiciză prin intervenţiile sale. Beauvouloir primi sarcina de a-l iniţia pe Étienne în tainele ştiinţelor naturii. Ducesa, care supraveghea ea însăşi studiile, urmărind să fie pe puterile fiului ei, îl învăţă italiana şi-i dezvălui, pe nesimţite, bogăţiile poetice ale acestei limbi. În vreme ce ducele îl ducea pe Maximilien în faţa mistreţilor, cu riscul de a-l vedea rănindu-se, Jeanne îl conducea pe Étienne pe calea lactee a sonetelor lui Petrarca, sau prin giganticul labirint al Divinei Comedii. Ca şi cum ar fi vrut să-l despăgubească pe Étienne pentru beteşugurile sale, natura îl înzestrase cu o voce atât de melodioasă, încât era greu să rezişti plăcerii de a-l asculta; aşa că mama lui îl învăţă muzica. Tandre şi melancolice, acompaniate de corzile unei mandoline, cântecele erau recreaţia favorită pe care i-o făgăduia ducesa drept răsplată după vreo lecţie mai grea impusă de abatele de Sebonde. Étienne îşi asculta mama cu o admiraţie pătimaşă pe care ea n-o mai văzuse decât în ochii lui Chaverny. Prima oară când biata femeie îşi regăsi

amintirile ei de fată tânără în privirea înflăcărată a fiului, ea îl acoperi de sărutări nebuneşti. Roşi când Étienne o întrebă de ce părea să-l iubească mai mult în acel moment; apoi îi răspunse că trecerea timpului îi sporea iubirea. În curând regăsi în preocupările pe care le necesitau educarea sufletului şi cultivarea spiritului lui Étienne, aceeaşi plăcere pe care o simţise alăptându-l şi dădăcindu-l când era mic. Deşi mamele nu cresc întotdeauna odată cu fiii lor, ducesa era una dintre cele care ascund în sentimentele materne umilele adoraţii aduse iubirii. Putea să mângâie şi să judece. Făcea uz de tot amorul ei propriu pentru ca Étienne să-i fie superior în orice şi nu să se lase condus. Poate că se simţea atât de mare prin inepuizabila sa afecţiune, încât nu se temea de nici o micşorare a ei. Numai inimilor care nu iubesc le place dominaţia; sentimentelor adevărate le sunt dragi abnegaţia, această virtute a Forţei. Când Étienne nu înţelegea de la început vreuna dintre demonstraţii, un text sau o teoremă, biata mamă, care asista la lecţii, părea că voia să-i insufle puterea de a dezlega acele enigme, aşa cum odinioară, la cel mai mic scâncet, îl hrănea cu adevărate valuri de lapte. Dar ce strălucitoare bucurie împurpura privirea ducesei atunci când Étienne sesiza sensul lucrurilor şi şi-l însuşea! Dovedea, aşa cum spunea Pierre de Sebonde, că mama este o fiinţă dublă, ale cărei simţuri cuprind întotdeauna două existenţe. Ducesa sporea astfel sentimentul firesc care-l leagă pe fiu de mamă, prin izbucnirile unei iubiri reînviate.

Fragilitatea lui Étienne o făcu să continue încă mulţi ani îngrijirile pe care i le dăduse când era mic; îl îmbrăca, îl culca, ea singură pieptăna, netezea buclele şi parfuma pletele fiului ei. Această îndeletnicire era de fapt o continuă mângâiere; căci săruta capul drag ori de câte ori îi trecea, cu mâna ei uşoară, pieptenul prin plete. Tot aşa cum femeilor le place să facă pe mamele cu amanţii lor, îngrijindu-i ca pe nişte copii, mama îşi făcuse din fiu un simulacru de iubit, mai ales că i se părea că seamănă vag cu

verişorul îndrăgit de ea chiar şi după moarte. Étienne era ca un fel de fantomă a lui Georges întrevăzută în depărtare, printr-o oglindă magică; îşi spunea chiar că era mai mult gentilom decât ecleziast. „Dacă vreo femeie tot atât de iubitoare ca şi mine ar vrea să-i insufle dragoste, ar putea fi foarte fericit”, gândea ea adesea.

Dar cum marile interese care cereau tonsura lui Étienne îi reveneau mereu în minte, ea săruta pletele pe care foarfecele bisericesc avea să i le taie, lăsând în locul lor doar lacrimi. În ciuda nedreptei înţelegeri făcute cu ducele, ochiul ei de mamă, străpungând desele tenebre ale viitorului, se împotrivea ca Étienne să devină preot sau cardinal. Amnezia profundă a tatălui îi îngădui, deci, să nu-şi introducă fiul în tagma bisericească. „Va fi vreme oricând pentru aşa ceva!” îşi spunea ea. Apoi, fără să mărturisească un gând ce-i sălăşluia în inimă, îl învăţă pe fiul ei frumoasele maniere ale curtenilor, căci voia să fie blând şi politicos, aşa cum fusese şi Georges de Chaverny. Redusă la câteva mici economii, din pricina avariţiei ducelui care se ocupa el însuşi de averea ei, folosind toate veniturile la sporirea averii sale şi trăind pe picior mare, ducesa ducea o existenţă simplă şi nu cheltuia mai nimic, ca din puţinii bani pe care-i avea să-i poată face fiului ei mantii de catifea, ghete fălţuite, împodobite cu dantele, veste cu mâneci croite din stofele cele mai scumpe. Lipsurile sale personale o făceau să simţi aceleaşi bucurii pe care ţi le oferă întotdeauna devotamentele ascunse faţă de persoanele pe care le iubeşti Simţea o adevărată sărbătoare atunci când broda un guler şi când se gândea la ziua în care gulerul va împodobi gâtul fiului ei. Atâtea preocupări, însoţite de un sentiment care pătrundea în carnea fiului ei şi i-o însufleţea, îşi aveau răsplata lor. Într-o zi, Beauvouloir, acel om minunat care prin lecţiile sale fusese îndrăgit de fiul renegat şi ale cărui servicii nu erau de altfel deloc ignorate de Étienne, acel medic a cărui privire neliniştită o făcea pe ducesă să tremure ori de câte ori îi examina plăpândul idol,

declară că Étienne putea trăi vreme îndelungată dacă nici o spaimă violentă n-avea să zdruncine pe neaşteptate trupul atât de delicat. Étienne avea pe atunci şaisprezece ani.

La acea vârstă era înalt de cinci picioare, măsură pe care n-avea s-o mai depăşească. Dar şi Georges de Chaverny fusese de talie mijlocie. Pielea sa, transparentă şi satinată ca cea a unei fetiţe, lăsa să se întrevadă prin ea cele mai subţiri vinişoare albastre. Albeaţa lui parcă era de porţelan. Ochii, de un albastru limpede, plini de o inefabilă dulceaţă, parcă implorau ocrotire atât bărbaţilor cât şi femeilor. Atrăgătoarele suavităţi ale rugăminţii scăpau de sub privirea sa şi seduceau cu mult înainte ca melodicitatea vocii sale să-şi fi sfârşit farmecul. Modestia – în adevăratul ei înţeles – se citea în toate trăsăturile sale. Pletele lungi şi castanii, netede şi fine, despărţite în două, se buclau spre vârfuri. Obrajii palizi şi scobiţi, fruntea pură, marcată de câteva cute, exprimau o suferinţă înnăscută care-ţi făcea rău văzând-o. Gura graţioasă, împodobită cu dinţi foarte albi, păstra mereu acel soi de surâs care rămâne întipărit pe buzele muribunzilor. Mâinile tot atât de albe ca şi cele ale unei femei, aveau o formă de o remarcabilă frumuseţe. Aidoma unei plante ofilite, lungile sale meditaţii îl obişnuiseră să-şi încline capul şi această atitudine i se potrivea de minune; era ca o ultimă trăsătură de pensulă pe care un mare artist o mai pune pe un portret pentru a-şi scoate şi mai bine în relief tot talentul. Închipuiţi-vă chipul unei tinere fete bolnave pe trupul unui tânăr plăpând alcătuit.

Poezia ale cărei vaste meditaţii ne fac să străbatem, în chip de botanişti, întinsele câmpii ale gândirii, fecunda comparaţie a ideilor umane, înflăcărarea care ne ajută să înţelegem perfect operele de geniu, deveniseră inepuizabilele şi liniştitele bucurii ale vieţii sale visătoare şi solitare. Florile, creaţii încântătoare a căror soartă se asemăna atât de mult cu a sa, se bucurau de toată dragostea băiatului. Fericită să observe la fiul ei pasiuni

nevinovate care-l fereau de asprul contact cu viaţa socială la care n-ar fi rezistat, după cum cea mai frumoasă doradă a mării n-ar fi rezistat pe ţărm, sub razele soarelui, ducesa încurajase înclinarea lui Étienne, aducându-i romanceros13 spaniole, motete14 italieneşti, cărţi, sonete, poezii. Biblioteca bătrânului cardinal de Hérouville îi revenise, ca moştenire, lui Étienne, iar cercetarea ei avea să-i umple viaţa. În fiecare dimineaţă, băiatul îşi găsea singurătatea populată de plante frumoase, bogat colorate şi suav înmiresmate. Astfel, lecturilE. Sale – de care nu se putea ocupa prea mult din pricina sănătăţii şubrede – şi exerciţiile, în mijlocul stâncilor, erau întrerupte de meditaţii naive, care-l făceau să rămână ceasuri întregi aşezat în faţa florilor vesele, plăcutele sale tovarăşe, sau tupilat în scobitura vreunei stânci, privind o algă, un muşchi, o iarbă de mare şi cercetându-le tainele. În miezul corolelor înmiresmate căuta o rimă, aşa cum îşi caută albina polenul necesar mierii. Admira adesea, la nesfârşit, şi fără să vrea să-şi explice simţămintele, nervurile delicate ce se zăreau pe petalele de culori închise, gingăşia bogatelor tunici de aur sau de azur, verzi sau violacee, decupările neasemuit de frumoase ale caliciilor de floare sau ale frunzelor, ţesătura lor mată sau catifelată care se destrăma cum avea să se destrame şi sufletul său, la cel mai mic efort. Mai târziu, gânditor şi poet, avea să-şi dea seama de raţiunea acelor nenumărate diferenţe din sânul aceleiaşi naturi, descoperind indiciul unor însuşiri preţioase; căci, din zi în zi, făcea progrese în interpretarea Verbului divin scris pe toate lucrurile acestei lumi. Cercetările încăpăţânate şi secrete, făcute în lumea ocultă, dădeau vieţii sale aparenta somnolenţă a geniilor meditative. Étienne stătea zile întregi culcat pe nisip, fericit, poet fără s-o ştie. Năvala bruscă a unei insecte aurite, reflexul soarelui în mare, tremurul oglinzii vaste şi limpezi a apelor, o cochilie, un crab, totul devenea motiv de bucurie pentru acel suflet candid. S-o vadă pe mama sa venind, să-i audă de departe foşnetul

rochiei, s-o aştepte, s-o sărute, să-i vorbească, s-o asculte, toate astea îi declanşau nişte senzaţii atât de puternice, încât adesea o întârziere sau cea mai uşoară spaimă erau urmate de o febră devoratoare. Nu avea decât un suflet în el, dar pentru ca trupul slab şi mereu debil să nu fie distrus de emoţiile prea puternice, lui Étienne i-ar îi trebuit tăcere, mângâieri, un peisaj liniştit şi dragostea unei femei. Deocamdată mama lui făcea risipă de dragoste şi de mângâieri; stâncile erau tăcute; florile, cărţile îi încântau singurătatea; în sfârşit, unicul său regat de nisip şi de cochilii, de alge şi de verdeaţă, i se părea o lume mereu proaspătă şi nouă.

Étienne se bucură de toate beneficiile unei vieţi fizice profund inocente şi ale unei vieţi morale atât de dezvoltată din punct de vedere poetic. Copil prin înfăţişare, bărbat prin spirit, era la fel de angelic sub amândouă aspectele. Datorită mamei sale, studiile au mutat emoţiile de la inimă, la creier. Activitatea lui s-a desfăşurat atunci în lumea morală, departe de viaţa socială care putea să-l ucidă sau să-l facă să sufere. Trăi deci prin suflet şi prin inteligenţă. După ce şi-a însuşit rodul cugetării umane prin lecturi, s-a ridicat până la gândirea care pune în mişcare materia; simţea gândurile parca plutind în aer, le citea parcă ar fi fost scrise pe cer. În sfârşit, a urcat, încă de tânăr, pe culmea eterată unde se afla hrana delicată proprie sufletului său, hrană îmbătătoare, dar care îl sortea nenorocirii în ziua în care tuturor acelor comori acumulate aveau să li se adauge bogăţiile pe care o iubire înflăcărată ţi le insinuează brusc în inimă. Dacă uneori Jeanne de Saint-Savin se îngrozea de acea furtună, îşi alunga groaza din suflet şi se consola cu trista soartă a fiului ei; căci sărmana mamă nu găsea alt leac nenorocirii sale, decât tot o nenorocire, dar ceva mai mică; aşa se şi explică de ce fiecare dintre satisfacţiile ei era plină de amărăciune. „Va fi cardinal, îşi spunea ea, va trăi admirând artele pe care le va

încuraja. Va iubi arta în loc să iubească o femeie şi arta nu-l va trăda niciodată!”

Bucuriile acestei maternităţi plină de afecţiune erau însă tot timpul otrăvite de gândurile sumbre prilejuite de ciudata situaţie în care se afla Étienne în sânul familiei sale. Cei doi fraţi trecuseră de-acum şi unul, şi celălalt de vârsta adolescenţei, fără să se fi cunoscut, fără să se fi văzut, fără să bănuiască rivalitatea existenţei lor. Ducesa nădăjduise multă vreme ca – în timpul unei absenţe a soţului ei – să-i poată pune faţă în faţă pe cei doi fraţi, ocrotindu-i cu sufletul ei. Ba chiar se amăgea cu gândul de a-l face pe Maximilien să aibă grijă de Étienne, spunându-i câtă dragoste şi ocrotire îi era dator fratelui mâi mare care era bolnav şi care fusese obligat să renunţe la dreptul lui de prim născut, gest căruia avea să-i rămână fidel, deşi fusese constrâns să-l facă. Dar acea speranţă cu care ducesa se amăgise multă vreme, se spulberă. Departe de a mai dori să-i ajute pe cei doi fraţi să se cunoască, începu dimpotrivă, a se teme de o întâlnire între Étienne şi Maximilien, mai mult chiar decât de o întâlnire dintre Étienne şi tatăl său. Maximilien, care nu credea decât în ceea ce era rău, s-ar fi temut ca într-o zi Étienne să nu-şi ceară drepturile, aşa că l-ar fi aruncat în mare, legându-i un pietroi de gât.

Niciodată un fiu n-a avut mai puţin respect faţă de mama sa, ca Maximilien. De îndată ce putu să judece, băgă de seamă cât de puţin respecT. Avea tatăl său faţă de soţia sa. Dacă bătrânul guvernator mai păstra totuşi unele aparenţe în comportarea sa faţă de ducesă, Maximilien, mult mai puţin reţinut decât tatăl său, îi pricinuia mii de neajunsuri. Bertrand la rândul lui veghea fără încetare ca nu cumva Maximilien să-l vadă pe Étienne, a cărui naştere îi fusese ascunsă cu grijă. Toţi oamenii de la castel îl urau pe marchizul de Saint-Savin – numele pe care-l purta Maximilien – şi cei care ştiau de existenţa fratelui mai mare îl priveau pe Étienne ca pe un răzbunător pe care Domnul îl ţinea în rezervă. Viitorul lui Étienne era deci îndoielnic:

poate că avea să fie persecutat de propriul său frate! Biata ducesă nu mai avea părinţi cărora să le poată încredinţa viaţa şi interesele copilului ei iubit: Étienne nu-şi va acuza oare mama, când, sub purpura de cardinal, va dori să fie şi el tată, aşa cum fusese şi ea mamă? Aceste frământări, viaţa ei melancolică şi plină de dureri ascunse, erau ca o boală lungă, temperată de un regim blând. Inima ei cerea cele mai abile menajamente, dar cei care-o înconjurau erau cruzi şi neobişnuiţi cu blândeţea. Ce inimă de mamă n-ar fi fost îndurerată fără încetare văzându-şi fiul iubit, tânăr inteligent şi sensibil care friza genialitatea, despuiat de toate drepturile sale, în vreme ce fiul cel mic, gata de orice fărădelege, fără nici un talent, nici măcar militar, era sortit să poarte coroana ducală şi să ducă mai departe numele familiei? Neamul de Hérouville îi va renega lui Étienne, gloria. Incapabilă să blesteme, blânda Jeanne de Saint-Savin nu ştia decât să binecuvânteze şi să plângă; dar ridica mereu ochii spre cer, ca şi cum i-ar fi cerut socoteală pentru acea hotărâre bizară. Ochii i se umpleau de lacrimi când se gândea că, după moartea ei, Étienne va fi orfan, pradă brutalităţilor unui frate fără lege şi fără credinţă. Atâtea dureri reprimate, o primă dragoste de neuitat, atâtea chinuri nemărturisite, fiindcă îi ascundea fiului iubit cele mai vii suferinţe ale sale, bucuriile ei întotdeauna adumbrite de necazuri, tristeţile nesfârşite, o slăbiseră fiziceşte şi sădiseră în ea sămânţa unei boli care, departe de a putea fi vindecată, căpăta – cu fiece zi – o forţă nouă. În sfârşit, o ultimă încercare îi dădu lovitura de graţie: vrând să-i deschidă ducelui ochii în privinţa educaţiei lui Maximilien, fu repezită cu asprime, De acum, nu mai putea smulge nici într-un fel detestabilele deprinderi ce încolţeau în firea acelui băiat. Ducesa începu să slăbească văzând cu ochii, iar boala necesită promovarea lui Beauvouloir în postul de medic al familiei de Hérouville şi al guvernatorului Normandiei. Bătrânul vraci veni să locuiască la castel. Pe atunci castelele adăposteau savanţi care-şi găseau în ele

liniştea necesară desăvârşirii lucrărilor lor, primind şi banii indispensabili unei vieţi studioase. Beauvouloir dorea de multă vreme o astfel de slujbă căci, prin ştiinţa şi prin averea lui, îşi atrăsese nenumăraţi şi înverşunaţi duşmani. În ciuda protecţiei unei mari familii căreia îi adusese un imens serviciu într-o treabă dificilă, fusese de curând implicat într-un proces pentru o presupusă faptă abominabilă, aşa că intervenţia guvernatorului Normandiei, solicitată de către ducesă, opri pe loc urmărirea. Ducele nu avu de ce se căi pentru măreaţa protecţie pe care i-o acordase fostului vraci: Beauvouloir îl salvă pe marchizul Maximilien de Saint-Sever de o boală atât de primejdioasă, în care orice alt medic ar fi dat greş. Dar rana ducesei data de mult prea multă vreme ca s-o mai poată vindeca, mai ales că zi de zi era zgândărită. Când suferinţele lăsară să se întrevadă sfârşitul apropiat al acelui înger care, după atâtea dureri, avea să aibă în sfârşit, parte de linişte, gândul morţii o chinui şi mai rău, obsedată de sumbrele presimţiri pe care le avea privind viitorul fiului ei.

— Ce va face bietul meu copil fără mine? Acesta era gândul care o chinuia fără încetare.

În sfârşit, când nu se mai putu da jos din pat, ducesa se îndreptă direct către mormânt. Fiindcă atunci nu l-a mai putut vedea pe Étienne, căruia îi era interzis să stea la căpătâiul ei, conform pactului încheiat de mama sa cu ducele şi datorită căruia aceasta îi salvase viaţa. Durerea fiului a egalat durerea mamei. Inspirat de geniul caracteristic doar sentimentelor interzise, Étienne şi-a creat un limbaj aparte pentru a putea vorbi cu mama sa. Cercetându-şi resursele vocii, aşa cum ar fi făcut cea mai abilă dintre cântăreţe, venea să cânte, cu glas melancolic, sub ferestrele mamei sale, atunci când, Beauvouloir – printr-un semn – îi arăta că era singură. Odinioară, numai în cămăşuţă, o consolase pe mama sa prin surâsul său inteligent; acum, o mângâia cu cele mai suave melodii.

— Cântecele lui mă fac să trăiesc! îi spunea ducesa lui Beauvouloir, trăgând în piept aerul însufleţit de glasul lui Étienne.

În sfârşit, sosi şi momentul în care urma să înceapă un lung doliu pentru băiatul renegat de tatăl său. Între timp, Étienne descoperise, de mai multe ori, unele legături misterioase între tulburările sale şi cele ale mării. Cercetând materia, prin intermediul ştiinţelor pe care le dobândise, şi-a dat seama că fenomenul era mult mai acut la el decât la oricare altul. În timpul înspăimântătoarei seri în care avea s-o vadă pe mama sa pentru ultima oară, marea era frământată de nişte valuri cum nu mai văzuse. Apele se mişcau ca şi când în adâncul lor ar fi avut loc o luptă nevăzută; se ridicau talazuri uriaşe ce veneau să moară pe ţărm cu zgomote lugubre, asemănătoare cu urletele câinilor care presimt o nenorocire. Étienne se surprinse întrebându-se: „Ce vrea oare să-mi spună apa asta? Se frământă şi plânge ca o fiinţă vie! Mama mi-a povestit adesea că la fel se zbuciumase marea şi în noaptea în care am venit pe lume. Ce urmează să mi se mai întâmple?”

Gândul acesta îl făcu să rămână în picioare, în faţa colibei sale, cu ochii când la fereastra odăii mamei sale, unde tremura o lumină, când la marea care continua să geamă. Dar iată că Beauvouloir bătu încetişor la uşă, o deschise şi-şi arătă chipul adumbrit de o mare tristeţe.

— Monseniore, zise el, doamna ducesă se află într-o stare atât de gravă, încât vrea să vă vadă… Au fost luate toate precauţiile pentru ca să nu vi se întâmple nici o nenorocire la castel; totuşi, trebuie să fim foarte prudenţi, fiindcă vom fi obligaţi să intrăm în odaia monseniorului, acolo unde v-aţi născut.

Trista veste iscă lacrimi în ochii lui Étienne, care exclamă:

— Ştiu, mi-a vorbit marea…

Se lăsă condus maşinal către uşa turnului din care coborâse Bertrand în noaptea în care ducesa îl născuse pe

copilul renegat. Scutierul se afla acolo cu un felinar în mână. Étienne ajunse în marea bibliotecă a cardinalului de Hérouville, unde fu obligat să rămână împreună cu Beauvouloir, în vreme ce Bertrand se duse să deschidă uşile ca să-şi dea seama dacă fiul renegat putea trece fără pericol. Ducele nu se trezise. Înaintând cu pas uşor, Étienne şi Beauvouloir nu auziră, în imensul castel, decât gemetele slabe ale muribundei. Astfel, împrejurările care precedaseră naşterea lui Étienne se repetau acum, la moartea mamei sale. Până şi furtuna, până şi spaimele, până şi frica de a nu-l trezi pe uriaşul nemilos, care de data asta dormea tun. Pentru a evita totuşi vreo nenorocire, scutierul îl luă pe Étienne în braţe şi străbătu odaia redutabilului său stăpân, hotărât – dacă ar fi fost surprins – să invoce un pretext oarecare, având în vedere starea în care se afla ducesa. Étienne. Îşi simţi inima strânsă de teamă, nu pentru el, ci pentru cei doi slujitori; emoţia îl pregăti însă – ca să spunem astfel – pentru spectacolul ce i se oferi privirilor în camera seniorială în care revenea pentru prima oară din ziua în care îl alungase din ea furia tatălui. În patul uriaş de care fericirea nu se apropiase niciodată, o căută cu privirea pe iubita lui mamă şi abia o zări, până într-atât se subţiase şi slăbise. Albă ca şi dantelele, nemaiavând în ea decât ultimul suflu pe care urma să şi-l dea în curând, ducesa îşi aduna puterile pentru a-i lua mâinile lui Étienne, privindu-l ca şi cum ar fi vrut să-i dăruiască tot sufletul în acea privire lungă, aşa cum odinioară Chaverny îi dăruise toată viaţa lui în acel bun-rămas. Beauvouloir şi Bertrand, fiul şi mama, ducele dormind buştean, se găseau din nou laolaltă. Acelaşi loc, aceeaşi scenă, aceiaşi actori; dar, de data asta, în loc de bucuria naşterii, domnea durerea funebră, în loc de ziua vieţii, stăpânea noaptea morţii. Uraganul, anunţat încă de la apusul soarelui prin lugubrele urlete ale mării, se dezlănţui brusc.

— Floare scumpă a vieţii mele, şopti Jeanne de Saint-Savin sărutându-şi fiul pe frunte, te-ai desprins de la sânul meu în toiul unei furtuni şi iată că tot în toiul, unei furtuni mă despart şi eu de tine. Între cele două, toată viaţa mea a fost o furtună continuă, în afară de zilele petrecute alături de tine. Iată, până şi ultima mea bucurie se amestecă cu ultima mea durere. Rămâi cu bine unica mea dragoste, rămâi cu bine imagine frumoasă a două suflete ce se vor vedea curând, rămâi cu bine unica mea bucurie pură, rămâi cu bine, iubitul meu copil!

— Lasă-mă să te urmez, spuse Étienne care se culcase în pat lângă mama sa.

— Poate că ăsta ar fi cel mai bun lucru, spuse ducesa lăsând să-i curgă şiroaie de lacrimi de-a lungul obrajilor livizi, căci la fel ca şi odinioară privirea ei păru să citească în viitor.

— L-a văzut cineva? îi întrebă ea pe cei doi slujitori.

În acel moment, ducele se mişcă în patul larg şi toţi tresăriră.

— Se amestecă până şi în ultima mea bucurie! şopti ducesa. Duceţi, duceţi băiatul!

— Mamă, prefer să te văd o clipă în plus şi să mor! spuse bietul Étienne, leşinând pe patul ei.

La un semn al ducesei, Bertrand îl luă pe Étienne în braţe şi arătându-l pentru ultima oară mamei care-l sărută în gând, se pregăti să plecE. Cu el; aştepta o nouă poruncă a muribundei.

— Să-l iubiţi, le spuse ea scutierului şi doctorului, fiindcă nu văd să aibă alţi ocrotitori decât pe voi doi şi cerul.

Avertizată de un instinct care nu le înşală niciodată pe mame, observase mila profundă pe care i-o inspirase scutierului fiul cel mare al puternicei familii de Hérouville, faţă de care nutrea un sentiment de veneraţie deosebită. Cât despre Beauvouloir, înţelegerea dintre ducesă, şi el fusese semnată de multă vreme. Cei doi slujitori, emoţionaţi de a o vedea pe stăpâna lor silită să le încredinţeze copilul,

făgăduiră printr-un gest sacru să fie providenţa tânărului lor stăpân, şi ducesa avu încredere în acel gest. Sărmana femeie muri în zori; a fost plânsă de cei doi slujitori care, în loc de orice discurs, au spus, la mormânt, că fusese „un înger căzut din rai”.

Étienne căzu pradă celei mai intense şi mai lungi dureri, durere de altfel mută. N-a mai alergat pe stânci, n-a mai avut putere nici să cânte, nici să citească. Stătea zile întregi ghemuit în grota vreunei stânci, indiferent la vremea de afară, nemişcat, lipit de granit, aidoma muşchiului ce creştea pe piatră, plângând destul de rar. Dar dominat de un singur gând, imens, infinit ca marea; şi tot ca şi marea, gândul lua mii de forme, devenea când furtunos, când calm. Ceea ce simţea el era mai mult decât durere, era starea nouă ce suporta apăsarea sorţii irevocabil menită acelei frumoase făpturi căreia n-avea să-i mai surâdă. Există chinuri care aidoma unui strop de sânge căzut într-o apă curgătoare pătează pe moment cristalul undei. Apoi, apa reînnoindu-se, îşi reface puritatea. Dar la Étienne însuşi izvorul fusese alterat. Şi fiecare val ce venea îi aducea aceeaşi cantitate de otrava.

Deşi bătrân, Bertrand păstrase conducerea grajdurilor pentru a nu pierde privilegiul de a fi considerat drept o autoritate în familia de Hérouville. Locuinţa sa se afla aproape de coliba unde se retrăsese Étienne, aşa că putea veghea asupra lui cu afecţiunea şi cu simplitatea ce-l caracterizau pe soldatul bătrân. Când vorbea cu bietul băiat, încerca să fie cât mai blând cu putinţă. Când ploua, se ducea să-l ia de afară şi să-l smulgă din reveriile sale, pentru a-l vârî în casă. Îşi puse în joc amorul-propriU. Pentru a o înlocui pe ducesă în aşa fel încât fiul să găsească în el, dacă nu aceeaşi dragoste, cel puţin aceeaşi grijă. Această milă semăna cu dragostea. Étienne suportă fără nici o rezistenţă şi fără să se plângă îngrijirile slujitorului său; dar prea multe legături fuseseră rupte între copilul renegat şi celelalte fiinţe pentru ca în inima lui să se mai

poată naşte o nouă afecţiune. Se lăsă deci ocrotit, în virtutea inerţiei, căci devenise un fel de fiinţă intermediară între om şi plantă, sau poate între om şi Dumnezeu. Cu ce să compari o fiinţă căreia legile sociale, falsele sentimente ale lumii îi erau necunoscute şi care păstra o încântătoare inocenţă, neascultând decât de instinctul inimii sale? Totuşi, în ciuda sumbrei sale melancolii, Étienne simţi în curând nevoia de a iubi, de a avea o altă mamă, un alt suflet căruia să i se dedice. Dar, despărţit de civilizaţie printr-o barieră de plumb, era dificil să întâlnească o fiinţă care să-i fie pe potrivă. Silit să-şi caute un tovarăş căruia să-i poată încredinţa gândurile şi a cărui viaţă^să devină a sa, sfârşi prin a îndrăgi marea. Apa deveni pentru el o fiinţă însufleţită, credincioasă. Tot timpul în prezenţa imensei creaţii ale cărei minunăţii ascunse contrastau atât de puternic cu cele de pe pământ descoperi în ea raţiunea multor taine. Familiarizat încă din leagăn cu infinitul întinderilor umede, marea şi cerul îi inspirau cele mai frumoase poezii În ochii lui, totul era variat în largul tablou atât de monoton în aparenţă.

Ca toţi oamenii al căror trup e dominat de suflet, Étienne, avea o privire pătrunzătoare ţi putea să sesizeze distanţele enorme cu o uşurinţă demnă de admirat şi fără nici o oboseală; chiar şi nuanţele abia perceptibile ale luminii, tremurul cel mai delicat al apei. Cu un calm desăvârşit, deosebea, de asemenea, tentele multiple ale mării care, aidoma unui chip de femeie, avea atunci o fizionomie, surâsuri, idei, capricii: colo, verde şi sumbră, ici surâzătoare, veselă, când unduindu-şi liniile strălucitoare cu licăririle şovăielnice ale orizontului, când legănându-se, cu un aer dulce, sub norii portocalii. Pentru el aveau loc serbări măreţe, celebrate cu multă pompă la apusul soarelui, când astrul îşi revărsa culorile sale roşii peste valuri, întocmai ca o mantie de purpură. Pentru el, marea era veselă, însufleţită, spirituală în toiul zilei, când repeta tremurând strălucirea luminii prin miile de faţete

scăpărătoare; ea îi dezvăluia lui Étienne melancolii uimitoare, îl făcea să plângă când, resemnată, calmă şi tristă, reflecta un cer cenuşiu încărcat de nori. Izbutise să-i înţeleagă, limbajul mut. Fluxul şi refluxul erau ca o respiraţie melodioasă, ale cărei suspine îi sugerau mereu alt sentiment cu un sens intim numai de el înţeles. Nici un marinar, nici un savant n-ar fi putut să interpreteze mai bine cea mai mică mânie a mării, cea mai uşoară schimbare a feţei sale. Din felul cum valurile veneau să se spargă pe ţărm, ghicea hulele, furtunile, vijeliile, forţa mareelor. Când noaptea îşi întindea vălurile pe cer, vedea marea sub luminile crepusculare şi stătea de vorbă cu ea. Participa la viaţa ei fecundă, simţea în suflet o adevărată furtună când ea se mânia; respira mânia ei odată cu şfichiuirile ascuţite ale vântului, gonea odată cu valurile uriaşe ce se spărgeau în mii de cioburi lichide de stânci, se simţea întreprinzător şi teribil ca şi ea, era cuprins de tăceri mohorâte şi-i imita clemenţele neaşteptate. În sfârşit, se însurase cu marea, ea era prietena şi confidenta sa. Dimineaţa, când venea pe stâncile lui, după ce străbătea nisipul fin şi strălucitor al ţărmului, îşi dădea seama de starea mării doar dintr-o singură privire: vedea dintr-odată peisajele şi plana pe întinsa faţă a apelor, întocmai ai un înger coborât din Cer. Dacă talazurile îşi aruncau asupra-i spuma veselă şi albă întocmai ca un văl pe fruntea unei logodnice, el le urmărea ondulările şi capriciile cu bucuria unui iubit; încântat de a o găsi dimineaţa cochetă ca pe o femeie care se scoală pe jumătate încă adormită, era la fel de bucuros ca un soţ care-şi vede tânăra soţie în deplina ei frumuseţe. Gândirea lui, legată de uriaşa gândire divină, îl consola în singurătate şi bogata sa imaginaţie populase micul lui pustiu cu fantezii sublime. Până la urmă, sfârşise prin a descoperi în orice mişcare a mării legătura intimă cu rotiţele cereşti şi întrevăzu natura cu armoniosul ei ansamblu, începând de la firul de iarba până la astrele rătăcitoare care se străduiesc,

ca şi grăunţele de nisip spulberate de vânt, să se fixeze în eter.

Pur ca un înger, necunoscând gândurile prihănite care-i coboară pe bărbaţi, naiv ca un copil, Étienne trăia asemeni unui pescăruş, unei flori risipind doar comorile unei imaginaţii poetice, ale unei ştiinţe divine, căreia îi contempla de unul singur fecunda sa întindere. Incredibil amestec a două creaţii, când se ridica până la cer, prin rugăciuni, când cobora – umil şi resemnat – până la fericirea liniştită a omului de rând. În ochii lui, stelele erau flori ale nopţii; soarele, un tată; păsările erau prietenele sale. Îi plăcea să vadă în orice sufletul mamei sale; uneori i se părea că o zăreşte printre nori, c-o aude vorbindu-i. În alte zile, i se năzărea că-i aude glasul, că-i zăreşte surâsul. – în sfârşit, existau zile în care avea impresia că n-o pierduse. Se părea că Domnul îl înzestrase cu puterea vechilor solitari, că-i dăruise nişte simţuri deosebite cu care putea pătrunde în spiritul lucrurilor. Forţe morale neaşteptate îi îngăduiau să meargă mult mai departe decât alţi oameni în tainele operelor nemuritoare. Regretele şi durerea sa erau ca nişte legături care-l uneau cu lumea spiritelor; se ducea într-acolo, înarmat cu dragostea luI. Pentru a-şi căuta mama, realizând astfel, prin sublimele acorduri ale extazului, simbolica faptă a lui Orfeu. Se năpustea în viitor sau în văzduh, aşa cum zbura cu imaginaţia pe deasupra mării, dintr-un capăt în celălalt al orizontului. Adesea se pitea în scobitura adâncă a vreunei stânci, rotunjită în mod capricios în bucata de granit şi prin care abia dacă se putea strecura un câine; luminată slab de razele soarelui ce se strecurau printre crăpături, dezvăluind frumuseţea muşchiului marin cu care era împodobită, scobitura părea cuibul unei păsări de mare; ei bine, acolo, în acel loc, îl cuprindea uneori câte un somn neaşteptat. Soarele, regele său, îi spunea întotdeauna cât dormise, arătându-i cât timp nu privise apa, nisipul şi scoicile. Admira ca printr-o sită strălucitoare – la fel cu cea a cerului – oraşele imense

despre care îi vorbeau cărţile. Îi plăcea să privească plin de mirare, dar fără invidie, Curţile, regii, bătăliile, oamenii, monumentele. Visarea, în plină zi, făcea să-i fie şi mai dragi dulcile sale flori, norii, soarele, impunătoarele stânci de granit.

Pentru a-l lega şi mai strâns de lumea lui solitară, se părea că un înger îi dezvăluia prăpăstiile lumii morale şi ciocnirile cumplite ale civilizaţiei. Simţea că sufletul său, în curând sfâşiat de oceanul uman, va pieri zdrobit ca o perlă care, la intrarea triumfală a unei prinţese, cade din părul ei, în noroiul străzii.

Cum a murit fiul.

În 1617, la douăzeci şi ceva de ani după noaptea furtunoasă în care Étienne venise pe lume, ducele de Hérouville, pe atunci în vârstă de şaptezeci şi şase de ani, bătrân, zdrobit, muribund, stătea – la apusul soarelui – într-un imens fotoliu, în faţa ferestrei în ogivă a odăii sale de culcare, în locul unde odinioară soţia lui încercase să cheme – sunând zadarnic din corn – pe cineva în ajutor. Văzându-l pe duce, ai fi jurat că era un cadavru viu. Figura lui energică, despuiată de aspectul ei sinistru, datorită suferinţei şi bătrâneţii, avea o culoare palidă faţă de şuviţele de păr alb care-i cădeau în jurul capului pleşuv, din creştetul gălbejit. Războiul şi fanatismul ardeau şi acum în ochii galbeni, deşi parcă mai potoliţi de sentimentul religios. Evlavia arunca o tentă monastică pe chipul, odinioară atât de dur, marcat acum de umbre ce-i mai îmblânzeau expresia. Reflexele apusului de soare colorau într-o plăcută lumină roşie capul încă viguros. Trupul slăbit, îmbrăcat înN. Veşminte cafenii, încheia – prin poziţia lui greoaie, prin lipsa de mişcare – descrierea existenţei monotone, a repausului silnic pentru un om, odinioară atât de întreprinzător, atât de plin de ură, atât de activ.

— Ajunge, îi spuse duhovnicului.

Venerabilul care-i citea din Evanghelie stătea în picioare, în faţa stăpânului său, într-o atitudine respectuoasă.

Ducele, aidoma leilor bătrâni din managerii, ajunşi la o decrepitudine încă plină de majestate, se întoarse spre un alt om cu părul alb şi-i întinse un braţ descărnat, acoperit cu peri rari, încă nervos, dar fără vigoare.

— Hai, vraciule, vezi care e starea mea azi!

— Totul e bine, monseniore, febra a scăzut. Veţi mai trăi încă mulţi ani!

— Aş vrea să-l văd pe Maximilien aici, spuse ducele lăsând să-i scape un surâs plin de bunăvoinţă. Ce băiat curajos! Acum comandă o companie de archebuzieri ai regelui. Mareşalul de Ancre are grijă de flăcăul meu, iar graţioasa noastră regină Maria de Medici se gândeşte să şi-l facă rudă, acum când a fost făcut duce de Nivron. Numele meu va fi deci purtat cu fală, mai departe. Flăcăul a făcut minuni de vitejie la atacul…

În acel moment sosi Bertrand cu o scrisoare în mână.

— Ce-i asta? întrebă cu însufleţire bătrânul senior.

— O depeşă adusă de un curier trimis de rege, răspunse scutierul.

— Regele şi nu regina-mamă! strigă ducele. Ce se întâmplă? Oare hughenoţii să se fi răzvrătit iar? zise ducele ridicându-se şi aruncând o privire scânteietoare asupra celor trei bătrâni. Îmi voi înarma din nou soldaţii şi, cu Maximilien alături, Normandia…

— Aşezaţi-vă, bunul meu senior, zise vraciul neliniştit să-l vadă pe duce dedându-se la o astfel de bravadă atât de primejdioasă pentru un convalescent.

— Citeşte, jupâne Corbineau, zise bătrânul întinzând duhovnicului său, depeşa.

Cele patru personaje alcătuiau un tablou plin de învăţăminte pentru viaţă. Scutierul, preotul şi doctorul, albiţi de ani, toţi trei În picioare, ta faţa stăpânului lor aşezat în fotoliu şi nearuncându-şi anul altuia decât priviri şterse, întruchipau fiecare câte una dintre ideile ce pun stăpânire pe omul aflat în pragul mormântului. Puternic luminaţi de ultimele raze ale soarelui ce apunea, acei

oameni tăcuţi alcătuiau un tablou sublim al melancoliei atât de fertilă în contraste. Odaia sumbră şi solemnă, unde nimic nu se schimbase vreme de douăzeci şi cinci de ani, încadra în chip firesc acea pagină poetică plină de patimi stinse, întristată de coasa morţii, plină de credinţă.

— Mareşalul de Ancre15 a fost ucis pe podul Luvrului din ordinul regelui, apoi… Oh, Dumnezeule…

— Isprăveşte de citit! strigă seniorul.

— Monseniorul duce de Nivron…

— Ei bine, ce-i cu el?

— A murit!

Ducele îşi lăsă capul în piept, oftă adânc şi rămase mut. Auzind cuvintele, oftatul, cei trei bătrâni se priviră între ei. Li se părea că ilustra şi opulenta familie de Hérouville dispărea din faţa lor ca o navă care se scufundă.

— Cel de Sus, zise ducele aruncând o privire cumplită către cer, se arată mult prea ingrat faţă de mine! Nu-şi mai aduce aminte de măreţele fapte de arme pe care le-am săvârşit întru slava Sa!

— Dumnezeu se răzbună, zise preotul, cu voce gravă.

— Aruncaţi-l pe omul ăsta în temniţă! strigă seniorul.

— E mai uşor să mă faceţi să tac decât să vă liniştiţi propria voastră conştiinţă!

Ducele redeveni gânditor.

— Familia mea piere! Numele meu se stinge! Vreau să mă însor, vreau să am un fiu! spuse el după o lungă pauză.

Oricât de înfricoşătoare fu expresia de disperare zugrăvită pe faţa ducelui de Hérouville, vraciul nu se putu abţine să nu surâdă. În acel moment, un cântec proaspăt ca aerul serii, la fel de pur ca şi cerul, tot atât de simplu ca şi culoarea mării, domină murmurul valurilor şi se înalţă fermecând natura. Melancolia acelei voci, melodicitatea cuvintelor se răspândiră în suflete ca un parfum. Armonia urca în valuri, umplea aerul, punea un balsam pe orice durere sau mai curând potolea durerile vorbind despre ele. Vocea se unea cu murmurul valurilor într-o atât de deplină

armonie, încât părea că iese din ele. Cântecul a fost pentru toţi acei bătrâni mai dulce decât cel mai înflăcărat cuvânt de dragoste rostit la urechea unei fete, fiindcă le aducea atâtea nădejdi, încât răsună în inima lor ca un glas venit din cer.

— Ce-i asta? întrebă ducele.

— Mica noastră privighetoare cântă, zise Bertrand, deci nu-i totul pierdut nici pentru el, nici pentru domnia voastră.

— Cui îi spuneţi voi privighetoare?

— Ăsta e numele pe care i l-am dat fiului mai mare al monseniorului, răspunse Bertrand.

— Fiul meu! strigă bătrânul. Deci am un fiu, mă rog, cineva care-mi poartă numele şi care-l poate duce mai departe!

Se ridică în picioare şi începu să străbată odaia cu un pas când lent, cât precipitat; apoi făcu un gest poruncitor şi-şi concedie oamenii cu excepţia duhovnicului.

A doua zi dimineaţă, ducele – sprijinindu-se de bătrânul său scutier – o porni de-a lungul ţărmului, trecu printre stânci, căutându-şi fiul pe care-l renegase odinioară. Îl zări de departe, tupilat într-o crevasă de granit, întins la soare, cu capul pe o tufă de ierburi subţiri, cu picioarele strânse graţios sub el. Aşa cum stătea, Étienne părea o rândunică ce se odihnea. De îndată ce bătrânul înalt se ivi pe ţărmul mării iar zgomotul paşilor săi, înăbuşit de nisip, răsună slab, împletindu-se cu zgomotul valurilor, Étienne întoarse capul, scoase un strigăt de pasăre speriată şi dispăru în masa de granit ca un şoarece care intră atât de iute în gaura sa, încât la un moment dat te şi îndoieşti dacă l-ai văzut.

— Ei, fir-ar să fie, unde s-a furişat? strigă seniorul ajungând la stânca pe care stătuse ghemuit fiul său.

— E aici, zise Bertrand arătându-i ducelui o crăpătură îngustă, ale cărei margini erau lustruite şi şubrezite din pricina asaltului repetat al mareelor înalte

— Étienne, fiul meu drag! strigă bătrânul.

Copilul renegat nu răspunse. O parte a dimineţii bătrânul duce se rugă, ameninţă, bombăni, pe rând, fără să obţină vreun răspuns. Uneori tăcea, îşi lipea urechea de crevasă, dar tot ceea ce urechea lui bătrână îi îngăduia să audă era bătaia surdă a inimii lui Étienne, ale cărei pulsaţii precipitate se amplificau sub bolta sonoră.

— Cel puţin bine că acesta trăieşte, spuse bătrânul pe un ton sfâşietor.

La amiază, tatăl disperat, recurse la rugăminţi.

— Étienne, spuse el, dragul meu Étienne, Dumnezeu m-a pedepsit că te-am renegat. Mi l-a luat pe fratele tău! Astăzi, tu eşti singurul, unicul meu copil! Te iubesc mai mult decât pe mine însumi! Mi-am recunoscut greşeala, ştiu că ai într-adevăr în vinele tale sângele meu sau cel al mamei tale pe care eu am omorât-o cu zile. Vino, voi încerca să te fac să uiţi nedreptăţile mele, iubindu-te şi pentru vremea când nu te-am iubit. Étienne, acum eşti duce de Nivron, iar după moartea mea, vei fi duce de Hérouville, pair al Franţei, cavaler al diverselor ordine şi al Lânii de Aur, căpitan peste o sută de ostaşi, mare judecător de Bessin, guvernator al Normandiei, seniorul a douăzeci şi şapte de domenii, între care şaizeci şi şapte de parohii, marchiz de Saint-Sever. Vei avea ca soţie pe fiica unui prinţ. Vei fi şeful familiei de Hérouville. Vrei să mă faci să mor de durere? Vino, vino, sau am să stau în genunchi aici, în faţa ascunzătorii tale, până când am să te văd. Bătrânul tău tată se roagă şi se umileşte în faţa copilului său, ca şi cum ar fi însuşi bunul Dumnezeu!

Copilul renegat nu înţelegea limbajul împănat de idei sociale, de vanităţi pe care nu le pricepea, şi-şi simţea sufletul cuprins de groază. Rămase mut, stăpânit de o spaimă fără limite.

Spre seară, bătrânul senior, după ce epuizase toate formele de limbaj, toate resursele rugăminţilor şi accentele de căinţă, se simţi cuprins de un fel de tristeţe plină de evlavie. Îngenunche pe nisip şi făcu acest jurământ:

— Mă leg să înalţ o capelă în cinstea sfântului Jean şi a sfântului Étienne, ocrotitorii soţiei şi fiului meu şi să plătesc o sută de slujbe în cinstea Fecioarei, dacă Domnul şi sfinţii îmi vor reda dragostea ducelui de Nivron, fiul mea, aici de faţă.

Plin de adâncă umilinţă, îngenuncheat, cu mâinile împreunate, bătrânul începu să se roage. Dar nevăzându-l apărând pe copil, continuatorul numelui său, lacrimi mari îi ţâşniră din ochii atâta vreme uscaţi şi i se rostogoliră de-a lungul obrajilor veştezi. În acel moment Étienne, care nu pricepea nimic, se ivi la marginea deschizăturii întocmai ca un pui de şarpe dornic de soare; văzu lacrimile bătrânului abătut, recunoscu limbajul durerii, apucă mâna tatălui său şi o sărută spunând cu un glas îngeresc:

— Iartă-mă, mamă!

În febra bucuriei, guvernatorul Normandiei îl luă în braţe pe plăpândul său moştenitor, care tremura precum o tânără răpită; simţindu-l palpitând, se strădui să-l liniştească, sărutându-l cu aceleaşi precauţii cu care ar fi mânuit o floare, şi găsind pentru el cuvinte pline de dulceaţă pe care nu le rostise niciodată în viaţa lui.

— Dumnezeule, semeni cu sărmana mea Jeanne, copile drag, îi spuse el. Vorbeşte-mi despre tot ceea ce-ţi place, îţi voi da tot ce doreşti. Fii tare! Poartă-te bine! Am să te învăţ să mergi călare pe o iapă blândă şi bună, aşa cum eşti şi tu de blând şi de bun. Nimeni nu te va contrazice. Toţi cei din jur se vor pleca înaintea ta precum se pleacă trestia bătută de vânt. Am să-ţi dăruiesc o putere fără margini. Eu însumi te voi asculta ca pe Dumnezeul familiei!

Tatăl intră în curând, împreună cu fiul său, în camera seniorială unde se scursese trista viaţă a mamei sale. Étienne se duse să se sprijine de fereastra de unde mama sa îi făcea semn ca să-i anunţe plecarea persecutorului său care acum – fără ca el să ştie încă de ce – devenise sclavul său, semănând cu una dintre acele creaturi gigantice pe

care puterea unei zâne le punea la dispoziţia unui tânăr prinţ. Această zână era Feudalitatea.

Revăzând camera melancolică de unde se obişnuise să contemple marea, ochii lui Étienne se umplură de lacrimi. Amintirile îndelungatelor sale nefericiri, amestecate cu îndepărtatele bucurii pe care le gustase în singura dragoste ce-i fusese îngăduită – dragostea maternă – totul se topi în inima sa, transformându-se într-un fel de poem încântător, dar totodată cumplit. Emoţiile copilului obişnuit să trăiască în contemplare extatică, după cum alţii sunt obişnuiţi cu agitaţia lumii, nu se asemănau cu niciuna dintre emoţiile obişnuite ale oamenilor.

— Oare va trăi? spuse bătrânul mirat de fragilitatea moştenitorului său în preajma căruia se surprinse ţinându-şi răsuflarea:

— Nu voi putea trăi decât aici, îi răspunse simplu Étienne care-l auzise.

— Bun, atunci odaia asta va fi a ta, băiatul meu!

— Ce se întâmplă? întrebă tânărul de Hérouville, auzindu-i pe slujitorii castelului adunându-se în sala gărzilor unde ducele îi chemase pe toţi ca să le prezinte fiul.

— Vino! îi răspunse tatăl său luându-l de mână şi ducându-l în sala cea mare.

În vremea aceea, un nobil putred de bogat cum era ducele de Hérouville, având slujbe înalte şi guvernăminte, trăia, în Franţa, ca un prinţ; fiii mai mici din înalta nobilime nu se sfiau să-l slujească. Avea o casă şi ofiţeri: primul locotenent al companiei sale de ordonanţă era la el ceea ce sunt astăzi aghiotanţii la un mareşal. Câţiva ani mai târziu, cardinalul de Richelieu îşi avu şi el garda sa. Mulţi prinţi înrudiţi cu familia regală – de Guise, de Condé, de Nevers, de Vandôme – aveau drept paji copii din cele mai de vază familii. Averea şi vechimea neamului său normand indicat de nume (herus villa16 – casa şefului) îngăduiseră ducelui de Hérouville să imite măreţia oamenilor care-i erau inferiori, ca de pildă: de Luynes, de Balagny, de O, de Zamet, priviţi în acea vreme ca

nişte parveniţi, dar care totuşi trăiau ca nişte prinţi. Aşa că a fost un spectacol impunător pentru bietul Étienne să-i vadă adunaţi pe toţi oamenii care făceau parte din serviciul tatălui său. Ducele se aşează pe un scaun aşezat sub unul dintre acele solium sau baldachine din lemn sculptat ridicat pe o estradă pe care ajungeai urcând câteva trepte, de unde, în unele provincii, seniorii mai dădeau încă porunci castelanilor lor, vestigii rare alt feudalităţii, care au dispărut pe timpul lui Richelieu. Tronuri de acest fel au devenit azi obiecte de administraţie. Când Étienne se aşează, alături de bătrânul său tată, tremură văzându-se punctul de atracţie al tuturor privirilor.

— Nu tremura, îi spuse tatăl său, coborându-şi capul chel până la urechea fiului, fiindcă toţi ăştia sunt slugile noastre.

Prin umbrele amestecate cu dârele luminoase ale soarelui ce apunea, şi ale cărui raze înroşeau ferestrele sălii, Étienne îi zări pe judecător, pe căpitani şi pe locotenenţi, însoţiţi de câţiva soldaţi, de scutieri, de duhovnic, de secretari, de doctor, de majordom, de uşieri, de intendenţi, de suliţaşi, de soldaţii de pază, de toată servitorimea în livrele şi de valeţi. Cu toate că toată lumea păstra o atitudine respectuoasă, dictată de teama pe care o inspira bătrânul oamenilor celor mai de vază de sub comanda şi din provincia sa, se iscase totuşi un murmur surd produs de curiozitate şi de solicitudine. Murmurul făcu să i se strângă inima lui Étienne care, pentru prima oară simţea influenţa apăsătoare a unei săli unde respira o sumedenie de oameni; obişnuit cu aerul sănătos şi pur al mării, simţi că se înăbuşă. O palpitaţie puternică datorată probabil vreunui cusur al inimii sale, îl tulbură cu bătăile ei precipitate, chiar când tatăl său, obligat să se arate ca un bătrân leu majestuos, rosti cu voce solemnă următorul discurs:

— Prieteni, iată-l pe fiul meu Étienne, primul meu născut, moştenitorul meu prezumtiv, ducele de Nivron, căruia regele îi va confirma, fără îndoială, funcţiile fratelui său mort. Vi-l prezint ca să-l cunoaşteţi şi să ascultaţi de el ca de

mine însumi. Vă previn că, dacă vreunul dintre voi sau din provincia al cărei guvernator sunt nu va fi pe placul tânărului duce, sau se va contrazice cu el din cine ştie ce pricină, şi eu voi afla evident, despre această treabă, ar fi mai bine ca cel în cauză să dispară de pe suprafaţa pământului. Aţi înţeles? Acum, reîntoarceţi-vă la treburile voastre şi Domnul să vă aibă în pază! Maximilien de Hérouville va fi înmormântat aici, după ce-i vor trimite trupul acasă. Timp de opt zile toată lumea va ţine doliu. Mai târziu, vom sărbători cum se cuvine, sosirea fiului meu Étienne.

— Trăiască monseniorul! Trăiască familia de Hérouville! strigară toţi atât de viguros încât se zgudui castelul.

Valeţii aduseră făclii ca să lumineze sala. Uralele luminile făcliilor şi impresia pe care o produse asupra băiatului discursul tatălui său, adăugate celorlalte emoţii prin care trecuse, îi pricinuiră lui Étienne o asemenea stare de sfârşeală, încât leşină în fotoliu, lăsându-şi delicata sa mână de femeie în mâna mare a tatălui său.

Când ducele, care-i făcuse semn locotenentului companiei sale să se apropie, spunându-i: „Ei bine, baroane de Artagnon, sunt fericit că am putut repara într-un fel pierderea, vino să-mi vezi fiul!” simţi în mâna sa o mână rece, se întoarse şi-l privi pe noul duce de Nivron; crezând că murise, scoase un strigăt care înfricoşă toată adunarea.

Beauvouloir urcă pe estradă, îl luă pe tânăr în braţe şi-l scoase afară, spunându-i stăpânului său:

— L-aţi adus în starea asta fiindcă nu l-aţi pregătit pentru ceremonie!

— Deci nu va mai putea avea urmaşi dacă arată astfel, nu-i aşa? întrebă ducele care-l urmă pe Beauvouloir în odaia seniorială, unde medicul îl duse să-l culce pe tânărul moştenitor. Ei, cum e, maestre? întrebă neliniştit, tatăl.

— Nu va păţi nimic, spuse bătrânul medic arătându-i stăpânului său pe Étienne readus în simţuri de un întăritor, din care vraciul îi dăduse câteva picături pe o bucată de

zahăr, un nou şi preţios leac, vândut de spiţeri mai scump ca aurul

— Ţine, pungaş bătrân, zise bătrânul senior, întinzându-i un săculeţ cu bani lui Beauvouloir, şi ai grijă de el ca de fiul unui rege. Dacă moare din vina ta, te prăjesc cu însumi pe grătar!

— Dacă veţi continua să fiţi nestăpânit, ducele de Nivron va pieri din pricina domniei voastre, zise cu brutalitate medicul, stăpânului său. Acum lăsaţi-l în pace, o să adoarmă…

— Noapte bună, iubitule, spuse bătrânul sărutându-şi fiul pe frunte.

— Noapte bună, tată, răspunse tânărul, a cărui voce îl făcu pe duce să tresară, auzindu-l pe Étienne pronunţând pentru prima oară cuvântul tată.

Ducele îl luă pe Beauvouloir de braţ, îl duse în sala alăturată şi-l împinse în ambrazura unei ferestre, zicându-i:

— Ei, pungaş bătrân, între noi doi acum!

„Mângâierea” favorită a ducelui îl făcu să surâdă pe doctorul care de multă vreme nu se mai ocupa de tămăduieli.

— Ştii, continuă ducele, că nu-ţi vreau răul. Ai ajutat-o de două ori pe biata mea Jeanne să nască, l-ai vindecat pe Maximilien când a fost bolnav, mă rog, faci parte din casa mea! Bietul Maximilien! Îl voi răzbuna, ucigându-l pe cel care i-a răpit viaţa! Acum, tot viitorul neamului de Hérouville e în mâinile tale. Vreau să-l însor cât mai repede pe acest băiat Numai tu poţi şti dacă stârpitura asta e în stare să-mi facă nepoţi… Mă înţelegi, nu-i aşa? Ce crezi?

— Viaţa pe care a dus-o pe ţărmul mării a fost atât de castă şi atât de pură, încât vigoarea lui e mai mare decât dacă ar fi trăit în anturajul domniei voastre. Dar un trup atât de fragil e un foarte modest slujitor al sufletului. Monseniorul Étienne trebuie să-şi aleagă el însuşi soţia, căci la el totul se va datora naturii şi nu voinţei domniei voastre. Va iubi cu naivitate şi va face din dragoste ceea ce domnia

voastră doriţi să facă pentru numele de Hérouville. Daţi-i fiului dumneavoastră o doamnă din lumea mare care să fie ca o iapă buiastră, şi tânărul se va duce să se ascundă printre stânci. Ba mai mult! Dacă o spaimă prea puternică l-ar putea ucide pe loc, cred că şi prea multă fericire ar avea acelaşi rezultat. Pentru a evita o astfel de nenorocire, părerea mea este să-l lăsaţi să-şi aleagă el însuşi pe cine să iubească. Credeţi-mă, monseniore, deşi sunteţi un prinţ mare şi puternic, nu vă pricepeţi la astfel de lucruri. Acordaţi-mi întreaga dumneavoastră încredere, o încredere fără margini şi veţi avea un nepot!

— Dacă voi avea un nepot, indiferent prin ce vrăji sau farmece, te voi înnobila. Da, deşi va fi greu să transform un pungaş bătrân într-un nobil, tu, Beauvouloir vei deveni baron de Forcalier. Foloseşte toate mijloacele, magia albă, şi magia neagră, slujbele de la biserică, sabatul17, ca să-mi asiguri un moştenitor şi vei fi mulţumit.

— Cunosc, zise Beauvouloir, un şef al vrăjitorilor în stare să strice tot; sabatul sunteţi dumneavoastră înşivă monseniore. Vă cunosc eu. Astăzi doriţi urmaşi cu orice preţ; mâine veţi hotărî condiţiile prin care să dobândiţi aceşti urmaşi şi vă veţi tulbura fiul.

— Să mă ferească Dumnezeu!

— Ei bine, duceţi-vă la Curte unde moartea mareşalului şi emanciparea regelui a răsturnat totul cu susul în jos şi unde aveţi treabă, chiar dacă n-ar fi decât să vă dea bastonul de mareşal pe care vi l-au făgăduit. Lăsaţi-mă pe mine să am grijă de monseniorul Étienne. Dar, daţi-vă cuvântul de gentilom că mă veţi aproba în tot ceea ce voi face!

Ducele bătu palma cu bătrânul în semn de înţelegere şi se retrase în apartamentul său.

Când zilele unui înalt şi puternic senior sunt numărate, medicul e un personaj important în casa acestuia. Aşa că nu trebuie să ne mirăm dacă vedem un vraci bătrân devenit atât de familiar cu ducele de Hérouville. În afară de legăturile nelegitime care-l făcuseră să se înrudească – prin

căsătoria sa – cu familia de Hérouvile – şi care erau în favoarea sa, ducele încercase atât de des bunul simţ al savantului, încât făcuse din el unul dintre consilierii săi favoriţi. Beauvouloir ajunsese ceea ce Coyctier fusese pentru Ludovic al XI-lea. Dar, oricât de preţioasă ar fi fost ştiinţa sa, medicul nu avea asupra guvernatorului Normandiei – în care respira în permanenţă ferocitatea războaielor religioase – tot atâta influenţă cât Feudalitatea. De asemenea, slujitorul ghicise că prejudecăţile nobilului dăunau dorinţelor tatălui. Ca un mare doctor ce era, Beauvouloir înţelese că, la o fiinţă atât de delicat alcătuită cum era Étienne, căsătoria trebuia să fie un lent şi dulce imbold, care să-i insufle noi puterI. Antrenându-l în focul dragostei. Aşa cum spusese Beauvoloir, a-i impune lui Étienne o femeie, înseamnă a-l ucide. Trebuie, mai ales, să ai grijă ca tânărul solitar să nu se sperie de căsătorie, despre care încă nu ştia nimic, şi să cunoască scopul ce-l preocupa pe tatăl său. El, poet necunoscut, nu admitea decât nobila şi frumoasa pasiune a lui Petrarca pentru Laura şi a lui Dante, pentru Beatrice. Ca şi mama sa, Étienne era tot numai dragoste pură şi numai suflet. Trebuia să i se dea ocazia să iubească, să aştepte evenimentul şi nu să-i fie impus: o poruncă ar fi secat în el toate izvoarele vieţii.

Maestrul Beauvouloir era tată, avea o fată crescută în nişte condiţii care făcea din ea soţia ideală pentru Étienne. Era atât de dificil să prevezi evenimentele ce vor face dintr-un tânăr sortit de tatăl său cardinalatului, moştenitorul prezumtiv al casei de Hérouville, încât Beauvouloir nu observase niciodată cât de bine se aseamănă soarta lui Étienne cu cea a fetei sale, Gabrielle. Ideea de a le apropia pe cele două fiinţe i-a venit brusc, mai curând din devotament faţă de ele decât din ambiţie. Cu toată dibăcia lui, soţia i se prăpădise la naşterea fetiţei, a cărei sănătate era atât de şubredă, încât crezu că şi copila va avea curând soarta mamei. Beauvouloir o iubea pe fiica sa Gabrielle, aşa

cum îşi iubesc toţi bătrânii unicul lor copil. Ştiinţa şi îngrijirea lui permanentă readuse la viaţă plăpânda creatură, pe care o crescu aşa cum creşte un grădinar o plantă străină. O sustrăsese tuturor privirilor, ducând-o pe domeniul lui de la Forcalier, unde copila a fost ferită de toate vrăjmăşiile vremii şi ocrotită de către bunăvoinţa generală cu care era privit un om căruia fiecare îi datora cel puţin o lumânare şi a cărui ştiinţă inspira un fel de spaimă plină de respect. Ataşându-se de ducele de Hérouville, doctorul îşi sporise imunitatea de care se bucura în provincie şi dejucase urmăririle duşmanilor săi, prin poziţia privilegiată pe care o avea pe lângă guvernator. Dar se ferise cu străşnicie, mutându-se la castel, să aducă şi floarea pe care o ţinea ascunsă la Forcalier, domeniu important mai mult pentru pământurile sale, decât pentru locuinţă, şi pe care conta doar ca să-i facă fiicei sale un adăpost conform cu planurile sale. Făgăduindu-i bătrânului duce o posteritate, cerându-i cuvântul că-i va aproba comportarea, se gândi dintr-odată la Gabrielle, la dulcea copilă a cărei mamă fusese uitată de duce, aşa cum îl uitase şi pe fiul său Étienne. Înainte de a-şi pune planul în aplicare, aşteptă plecarea stăpânului său, presimţind că dacă ducele ar fi aflat ce are el de gând, enormele dificultăţi care puteau fi, până la urmă, depăşite, ar fi devenit încă de la început, de neînlăturat.

Casa maestrului Beauvouloir era expusă cu faţa spre sud pe panta blândă a uneia dintre cele două coline care încercuiau văile Normandiei. La nord, o apăra o pădure deasă; zidurile înalte şi hăţişurile normande, cu şanţuri adânci, alcătuiau în juru-i un fel de zid de apărare. Grădina cobora în pantă dulce până la râul ce uda ierburile din vale şi al cărui mal înalt, cu un hăţiş dublu, alcătuia în acel loc un chei natural. Prin hăţiş trecea o alee tainică, desenată de sinuozitatea apelor şi pe care sălciile, fagii şi stejarii o făceau la fel de umbroasă ca o potecă de pădure. Din uşa casei şi până la zidul de apărare, se întindeau mase de

verdeaţă, cu totul deosebite în acel ţinut, frumoasă întindere umbrită de o lizieră de copaci rari, ale căror nuanţe alcătuiau o tapiserie splendid colorată: colo tentele argintii ale unui pin se detaşau de sub verdele închis al câtorva arini; ici, în faţa unui pâlc de stejari bătrâni, un plop tânăr îşi înălţa ramurile veşnic agitate. Mai departe, sălcii plângătoare îşi aplecau frunzele palide între nucii groşi, cu coroană rotundă. Liziera îţi îngăduia să coborî în orice oră din casă până în hăţiş fără să te temi de razele soarelui. Faţada, dinaintea căreia se desfăşura panglica galbenă a unei terase acoperite cu nisip, era umbrită de o galerie de lemn, în jurul căreia se răsuceau plante agăţătoare; în luna mai, ele îşi aruncau florile pe ferestrele primului etaj. Fără a fi vastă, grădina părea mare prin felul în care se întrepătrundeau priveliştile; cele din locurile mai înalte ale terenului se uneau cu cele din vale, unde ochiul se plimba nestingherit. Gabrielle putea, după cum simţea dorinţa, sau să se afunde în spaţiul strâmt fără să zărească altceva decât Iarba deasă şi albastrul cerului printre crengile copacilor, sau să plutească cu gândul pe deasupra minunatelor privelişti, urmărind nuanţele liniilor verzi, începând cu primele rânduri atât de strălucitoare, până în adâncurile pure ale orizontului, unde se pierdeau când în oceanul albastru al cerului, când în munţii de nori ce pluteau mai jos, îngrijită de bunică, slujită de doică, Gabrielle Beauvouloir nu ieşea din acea modestă casă decât pentru a se duce la biserica a cărei clopotniţă se zărea în vârful colinei, şi unde o însoţeau întotdeauna bunica, doica şi valetul tatălui ei. Aşa ajunsese la vârsta de şaptesprezece ani în suava ignoranţă pe care raritatea cărţilor îi îngăduie unei fete să şi-o păstreze, fără ca acest lucru să pară nemaipomenit într-o vreme în care femeile instruite erau nişte fenomene rare. Casa fusese pentru ea ca o mănăstire, cu mai multă libertate şi cu mai puţine rugăciuni, unde trăise sub privirea unei bătrâne pioase, ocrotită de tatăl ei, singurul bărbat pe care-l văzuse de-aproape. Singurătatea

deplină, cerută încă de la naştere de plăpânda ei fiinţă, fusese întreţinută cu grijă de către Beauvouloir. Pe măsură ce Gabrielle creştea, îngrijirile de care făcea risipă, influenţa unui aer curat îi întăriseră făptura gingaşă. Totuşi savantul medic nu putea să se înşele văzând cum tentele sidefii din jurul ochilor fiicei sale începuseră a se adumbri, a se întuneca după cât de tare se emoţiona: debilitatea trupului şi puterea sufletului se vădeau în acele semne pe care, după îndelungata sa experienţă, doctorul le cunoştea foarte bine; apoi frumuseţea dumnezeiască a Gabriellei îl făcuse să se teamă de întâmplările atât de obişnuite într-o vreme bântuită de violenţe şi de răzmeriţe. Deci tatăl avea nenumărate motive să sporească umbra grădinii şi să mărească singurătatea din jurul fetei sale, a cărei sensibilitate excesivă îl speria, căci patima vreunui tânăr, o răpire, un asalt oarecare, puteau s-o distrugă. Cu toate că fiica sa primea foarte rar vreun reproş, oricE. Mustrare, oricât de mică, o răscolea: o păstra în adâncul inimii unde pătrundea şi dădea naştere unei melancolii meditative; apoi plângea şi încă multă vreme. Educaţia morală a Gabriellei fusese deci tot atât de îngrijită ca şi cea fizică. Bătrânul doctor trebuie să renunţe la a-i mai povesti fiicei sale istorioarele care-i încântă, de obicei, pe copii, din pricină că o impresionau prea tare. De asemenea, omul pe care o practică îndelungată îl învăţaseră de toate, se grăbise să asigure dezvoltarea armonioasă a fizicului fiicei sale, să-l facă apt să atenueze loviturile pe care le-ar primi sufletul. Cum Gabrielle era toată viaţa, toată dragostea şi singura lui moştenitoare, nu şovăise niciodată să-i procure lucrurile menite să-i aducă ceea ce urmărea el. Îndepărtă deci, cu grijă, cărţile, tablourile, muzica, toate creaţiile de artă care-o puteau pune pe fată pe gânduri. Ajutat de bătrâna sa mamă, o făcu pe Gabrielle să prindă gust pentru lucrul de mână. Tapiseria, croitoria, brodatul dantelelor, creşterea florilor, grijile gospodăriei, recoltatul fructelor, în sfârşit, ocupaţiile practice ale vieţii, toate erau însuşite rând pe

rând de spiritul încântătoarei copile; Beauvouloir îi aducea vârtelniţe frumoase, cufere minunat lucrate, covoare bogate, olărie de la Bernard de Palissy18, mese, scaune de rugăciune, scaune sculptate şi împodobite cu stofe scumpe, lenjerie fin lucrată, bijuterii. Cu instinctul pe care ţi-l dă paternitatea, bătrânul îşi alegea întotdeauna darurile printre operele ale căror ornamente aparţineau genului fantasc numit arăbesc şi care – neadresându-se nici simţurilor, nici sufletului – se adresa numai spiritului, prin creaţiile fanteziei pure. Astfel, lucru ciudat, viaţa pe care ura unui tată îi poruncise lui Étienne de Hérouville s-o ducă, dragostea unui alt tată îl îndemnase pe Beauvouloir s-o impună fiicei sale. Şi unuia şi celuilalt din aceşti doi copii, sufletul urma să le nimicească trupul. Şi fără o profundă singurătate, hotărâtă de hazard la unul, dictată de legile ştiinţei, la celălalt, amândoi puteau muri: unul, din pricina spaimei, celălalt din cauza emoţiilor prea puternice ale dragostei. Dar vai! în loc să se fi născut într-un ţinut al landelor şi al mărăcinişurilor, în sânul unei naturi aride, cu forme precise şi dure, pe care toţi marii pictori au folosit-o ca fundal pentru Fecioarele zugrăvite de ei, Gabrielle trăia în adâncul unei văi profunde şi planturoase. Beauvouloir nu putuse distruge armonioasa aşezare a boschetelor naturale, graţioasa îmbinare a coşurilor cu flori, proaspăta moliciune a covorului verde, dragostea exprimată prin înlănţuirea plantelor agăţătoare. Acele însufleţite poezii îşi aveau limbajul lor mai curând auzit decât înţeles de Gabrielle, care se lăsa, pe sub umbrare, în voia unor reverii confuze; dintre gândurile nelămurite iscate de priveliştea unui cer frumos şi cercetarea îndelungată a unui peisaj văzut în diversele veşminte impuse de cele patru anotimpuri şi de variaţiile atmosferei unde ceţurile Angliei veneau doar ca să se destrame în limpezimea Franţei, se ridica în sufletul ei o lumină îndepărtată, o auroră ce străpungea tenebrele în care era ţinută de tatăl ei.

Cum Beauvouloir n-o sustrăsese pe fiica sa şi dragostei divine, fata se lansase pe prima cale deschisă sentimentelor feminine. Gabrielle devenise evlavioasă; era catolică, în genul sfintei Tereza care vedea în Cristos un soţ desăvârşit şi o căsătorie veşnică. Numai că Gabrielle se lăsa în voia acestei pasiuni caracteristică unor suflete puternice, cu o simplitate atât de mişcătoare, încât l-ar fi dezarmat până şi pe cel mai brutal seducător prin naivitatea copilărească a limbajului ei. Oare unde avea s-o ducă pe Gabrielle o viaţă plină de inocenţă? Cum să instruieşti o minte atât de pură ca apa unui lac liniştit care încă n-a reflectat decât azurul cerului? Ce imagini să desenezi pe acea pânză albă? în jurul cărui arbore să răsuceşti clopoţeii de zăpadă răspândiţi de o astfel de volbură? Niciodată tatăl nu şi-a pus astfel de întrebări, fără să simtă în sufletul lui un fior. În acel moment bunul bătrân mergea încet pe catârul lui ca şi cum ar fi vrut ca drumul ce-l ducea de la castelul de Hérouville la Ourscamp – numele satului alături de care se afla domeniul lui de la Forcalier – să nu se mai sfârşească. Dragostea fără margini pe care i-o purta fiicei sale îl făcuse să conceapă un plan îndrăzneţ: o singură fiinţă pe lume putea s-o facă fericită pe fata lui şi acea fiinţă era Étienne. Sigur, angelicul fiu al Jeannei de Saint-Savin şi candida fiică a Gertrudei Marana erau două fiinţe gemene. Orice altă femeie în afară de Gabrielle l-ar fi îngrozit şi ucis pe moştenitorul prezumtiv al neamului de Hérouville; după cum Beauvouloir ştia că Gabrielle avea să piară dacă se mărita cu un bărbat care n-ar fi avut feciorelnica delicateţe a lui Étienne. Evident ca bietul doctor nu se gândise niciodată la acest lucru, dar iată că întâmplarea se complăcuse în a face o astfel de apropiere, ba chiar de a o porunci. Dar, sub domnia lui Ludovic al XIII-lea, cutezai oare să-l faci pe ducele de Hérouville să-şi însoare unicul fiu cu fata unui vraci normand? Şi, totuşi, numai din acea căsătorie putea să rezulte urmaşul pe care-l voia, în mod imperios, bătrânul duce. Natura sortise cele două fiinţe să fie una a celeilalte,

le apropiase printr-o incredibilă înlănţuire a evenimentelor, în vreme ce oamenii şi legile puneau între ele prăpăstii de netrecut. Cu toate că bătrânul vraci credea că vede într-o asemenea căsătorie voinţa divină, în ciuda faptului că ducele îşi dăduse cuvântul că nu se va amesteca, Beauvouloir se simţi cuprinse de temeri gândindu-se la violenţa acelei firi neîmblânzite. Aşa încât se răzgândi chiar în clipa în care, ajuns în vârful colinei opusă celei din Ourscamp, zări fumul ce se ridica din coşul casei sale, ascunsă de copaci. Apoi, se hotărî din nou să încerce, datorită înrudirii sale nelegitime, consideraţie care putea avea o oarecare influenţă asupra stăpânului său. Pe urmă, odată hotărât, Beauvouloir avu încredere în hazard, căci se putea ca ducele să moară înainte de căsătorie; de altfel mai existaseră precedente: o ţărancă din Dauphine – Françoise Mignot – se măritase cu mareşalul l'Hôpital; fiul conetabilului Anne de Montmorency se însurase cu Diane, fiica lui Henric al II-lea şi a unei femei piemonteze numită Philippe Dué.

În timpul acestei deliberări, în care dragostea paternă a cercetat toate probabilităţile, a cântărit toate şansele şi ghinioanele şi a încercat să întrevadă viitorul, analizând toate elementele, Gabrielle s-a plimbat prin grădină culegând flori ca să împodobească cu ele vasele ilustrului olar care făcea din email ceea ce făcuse Benvenuto Cellini19 din metale. A pus deci vasul împodobit cu animale în relief pe o masa din mijlocul sălii şi a început a-l umple cu flori, pentru a o înveseli pe bunica sa şi poate şi pentru a-şi concretiza propriile gânduri. Marele vas de faianţă zisă de Limoges era plină-ochi, aşezat pe faţa de masă; Gabrielle tocmai îi spunea bunicii sale:

— Uită-te, bunico! când intră Beauvouloir.

Fata aleargă, aruncându-se în braţele tatălui său. După primele efuziuni de tandreţe, Gabrielle dori ca bătrânul să-i admire buchetul. După ce-l privi, Beauvouloir aruncă asupra fiicei sale o privire profundă care o făcu pe copilă să

roşească. „E timpul”, îşi spuse el, înţelegând limbajul acelor flori, căci fiecare după ce fusese studiată cu grijă, atât în ceea ce privea forma cât şi culoarea, fusese pusă exact acolo unde îi era locul şi producea un efect cu totul deosebit. Uitându-se la fiica sa, o lacrimă se rostogoli din ochii lui Beauvouloir, îi brăzdă obrazul pe care se străduia cu greu să şi-l înveselească şi căzu pe cămaşa pe care – după moda vremii – vesta cu mâneci deschisă pe pântece, o lăsa să se vadă deasupra pantalonilor. Îşi aruncă pălăria împodobită cu o veche pană roşie, pentru a-şi putea trece palma peste creştetul pleşuv. Contemplându-şi din nou fata – sub grinzile cafenii ale sălii tapiţate cu piele, ornamentată cu lemnărie de stejar, cu draperii groase de mătase şi cu un cămin înalt, sală în care strălucea lumina blândă a zilei – fata care mai era încă a lui, îşi simţi ochii umezindu-se şi-i şterse. Un părinte care-şi iubeşte copilul ar vrea să-l aibă tot timpul, mic; cât despre cel care poate să-şi vadă, fără să-l încerce o durere profundă, fata trecând sub ocrotirea altui bărbat, acela nu face parte dintre oamenii superiori, ci a recoborât în rândul speciilor inferioare.

— Ce ai, dragă băiete? întrebă bătrâna bunică încercând să ghicească de ce fiul ei nu mai era vesel ca de obicei şi întrebându-se care putea să fie motivul tăcerii.

Bătrânul medic o arătă cu degetul pe fiica sa, bătrânei care-şi înălţă capul cu un fel de satisfacţie, ca şi cum ar fi spus: „Dar e încă atât de mică…”

Cine n-a încercat oare emoţia lui Beauvouloir, văzându-şi fata îmbrăcată în veşmintele epocii, profilându-se pe fundalul unei luminoase zile normande? Căci Gabrielle purta acea corseletă, ascuţită în faţă şi pătrată la spate, cu care aproape toţi pictorii italieni şi-au îmbrăcat sfintele şi madonele zugrăvite de ei. Corseletă elegantă, din catifea albastră ca cerul, tot atât de frumoasă ca şi cea a unei zâne a apelor, îţi făcea o talie de viespe, strângându-ţi trupul şi modelându-l cu atâta fineţe, încât aproape că îl aplatiza; îţi îmbrăca umerii, spatele şi talia cu precizia unui model făcut

de cel mai dibaci artist şi se termina în jurul gâtului printr-o răscroială alungită, împodobită cu o broderie diafană de mătase, de culoarea caramelei, ce lăsa să se vadă atâta piele câtă trebuia pentru a dezvălui frumuseţea unei femei, dar nu destulă pentru a trezi dorinţa. O rochie de culoare cafenie, care continua liniile sobre ale corsajului, îi cădea până la picioare, formând o mulţime de pliuri mărunte şi cam rigide. Talia era atât de fină, încât Gabrielle părea înaltă. Braţul ei subţire atârna moale, ca atunci când cazi pradă gândurilor. Stând astfel, fata părea un model viu al vreunei capodopere naive, la modă pe atunci, stârnind admiraţia prin suavitatea liniilor drepte lipsite de asprime şi prin fermitatea unui desen ce nu excludea totuşi viaţa. Nici măcar o rândunică trecând în zbor prin faţa ferestrei, seara, n-ar fi oferit privirilor forme mai elegante. Chipul Gabriellei era slab, fără să fie scofâlcit. Pe gâtul şi pe fruntea ei se zăreau firişoarele albăstrui ce se asemuiau cu cele ale agatei, dezvăluind gingăşia unui ten atât de transparent, încât aveai impresia că-i vezi sângele curgând prin vine. Albeaţa excesivă era slab colorată în roz, în obraji. Ascunse sub o boneţică de catifea albastră, brodată cu perle, pletele bălaie curgeau ca nişte râuleţe de aur de-a lungul tâmplelor şi se răsuceau în inele până aproape de umerii pe care nu-i acopereau. Culoarea caldă a pletelor mătăsoase scotea şi mai mult în relief albeaţa strălucitoare a gâtului şi purifica, prin reflexele sale, conturul atât de fin al obrazului. Ochii prelungi şi parcă apăsaţi de pleoapele grele erau în perfectă armonie cu fineţea trupului şi a capului. De un cenuşiu deschis, străluceau fără vioiciune, candoarea învăluind înflăcărarea. Linia nasului ar fi părut rece, ca o lamă de oţel, fără cele două nări catifelate şi trandafirii ale căror tresăriri erau parcă în dezacord cu castitatea frunţii visătoare, adesea mirată, adesea veselă, dar întotdeauna de o augustă seninătate.

În sfârşit, urechea mică şi atentă îţi atrăgea privirea, dezvăluind sub bonetă, între doi zulufi, para unui rubin a

cărui culoare se detaşa cu putere pe albeaţa gâtului. Fata nu era nici tipul de frumuseţe normandă unde carnaţia abundă, nici meridională, unde domină pasiunile, nici tipul de frumuseţe franceză, fugară ca şi cuvintele, nici cel de frumuseţe nordică, melancolică şi rece; era frumuseţea serafică şi profundă, frumuseţea plină de evlavie, suplă şi totodată rigidă, severă şi tandră. „Unde s-ar găsi o ducesă mai frumoasă ca ea?” îşi spunea Beauvouloir, complăcându-se s-o privească pe Gabrielle care, uşor aplecată, întinzând gâtul pentru a urmări, pe fereastră, zborul unei păsări, nu putea fi comparată decât cu o gazelă ce stă să asculte murmurul apei din care urma să se adape.

— Vino şi stai aici, îi spuse Beauvouloir bătându-se pe genunchi şi făcându-i Gabriellei semn cum că avea să-i spună ceva.

Gabrielle înţelese şi veni. Se aşează pe genunchii tatălui ei, cu sprinteneala unei căprioare, şi-şi trecu braţul pe după gâtul lui Beauvouloir, al cărui guler se mototoli.

— La ce te-ai gândit când ai cules florile? Fiindcă niciodată nu le-ai aşezat cu atâta eleganţă…

— La o mulţime de lucruri, spuse ea. Admirând florile ce par a fi făcute anume pentru noi, mă întrebam: „Dar noi pentru cine suntem făcuţi? Cine sunt fiinţele care ne privesc?” Tu îmi eşti tată, aşa că pot să-ţi spun tot ce se petrece în sufletul meu; eşti un om priceput şi găseşti răspuns la toate. Simt în mine un fel de putere care vrea să se impună, lupt împotriva a ceva… Când cerul e cenuşiu, sunt doar pe jumătate mulţumită, sunt tristă, dar calmă. Când se face frumos, când florile împrăştie miresme, dacă stau jos, pe banca mea, sub caprifoliu şi iasomie, simt cum se ridică în mine un soi de valuri ce se zdrobesc de nemişcarea mea. Îmi vin în minte gânduri care se bat cap în cap, care se fugăresc ca nişte păsări seara, la ferestrele noastre şi pe care nu le pot prinde. Ei bine, când am alcătuit acest buchet, unde culorile sunt potrivite întocmai ca pe o tapiserie, unde roşul „muşcă” din alb, unde verdele

şi cafeniul se împletesc, unde totul se află din belşug, unde aerul trece jucându-se printre ele, unde florile parcă se înfruntă dând naştere unui amestec de parfumuri şi de calicii care se ciocnesc între ele… ei bine, tată, mă simt fericită, pentru că ceea ce se întâmplă cu buchetul, se întâmplă şi cu mine! Când – la biserică – orga cântă şi corul îi răspunde, când aud două cântece distincte care parcă-şi vorbesc – glasurile oamenilor şi muzica – mă simt plutind, fiindcă acea armonie îmi răsună în suflet şi atunci mă rog cu o plăcere care-mi pune în mişcare tot sângele…

Ascultându-şi fata, Beauvouloir o examină cu multă atenţie; privirea sa părea perplexă, absorbită de însăşi forţa gândirii sale care parcă radia, la fel ca apa unei cascade încremenite. Medicul însă ridicase vălul ce-i ascundea jocul tainic prin care sufletul se împotrivea trupului, şi după ce analizase diversele simptome pe care îndelungata sa experienţă le surprinsese la toate persoanele ce apelaseră la luminile ştiinţei sale, acum le compara cu simptomele din trupul plăpând ale cărui oase îl speriau prin delicateţea lor, al cărui ten ca laptele îl înspăimânta prin inconsistenţa sa; încercând să lege ceea ce-l învăţase ştiinţa de viitorul angelicei copile, simţi o ameţeală, ca şi cum s-ar fi aflat pe marginea unei prăpăstii; vocea prea vibrantă, pieptul prea mic al Gabriellei, îl nelinişteau; acum, după ce-i pusese fetei unele întrebări, începu a şi le pune lui însuşi.

— Te doare aici, nu-i aşa? strigase el, îndemnat parcă de o hotărâre prin care se rezuma toată meditaţia sa.

Fata înclină încetişor capul.

— Slavă Domnului, zise bătrânul, oftând uşurat. Am să te duc la castelul de Hérouville, unde vei putea să faci băi în mare şi să te întăreşti!

— Adevărat, tată? Nu râzi de Gabrielle a ta? Am dorit atâta să văd castelul, soldaţii, căpitanii şi pe monseniorul…

— Nu râd, fata mea! Doica şi Jean te vor însoţi.

— Şi treaba asta se va întâmplă în curând?

— Mâine, zise bătrânul care se năpusti în grădină pentru a-şi ascunde tulburarea, atât faţă de mama cât faţă şi de fiica sa.

— Dumnezeu mi-e martor, strigă el, că nici un gând ambiţios nu mă face să procedez astfel! Vreau să-mi salvez fata şi să-l fac pe sărmanul Étienne fericit, iată singurele mele motive!

Dacă se întreba astfel pe sine, o făcea pentru că simţea, în adâncul conştiinţei sale, o nepotolită satisfacţie de a şti că; prin reuşita planului său, Gabrielle ar putea deveni, într-o bună zi, ducesă de Hérouville. În fiecare tată există întotdeauna un bărbat.

Doctorul se plimbă multă vreme, intră în casă ca să mănânce, şi-şi contemplă toată seara fata în atmosfera blândă, poetică şi întunecată cu care o obişnuise. Când, înainte de culcare, bunica, doica, medicul şi Gabrielle îngenunchează ca să-şi facă rugăciunea, Beauvouloir le zise:

— Să-l rugăm pe Domnul să binecuvânteze ceea ce avem de gând să facem!

Bunica fetei, care cunoştea planurile fiului său, îşi simţi ochii umeziţi de ultimele lacrimi care-i mai rămăseseră. Curioasa Gabrielle avea chipul îmbujorat de bucurie. Numai tatăl tremura, căci se temea de o nenorocire.

— La urma urmei, nu fi atât de speriat, Antoine, îi spuse mamă-sa. Ducele nu-şi va ucide nepoata!

— Nu, răspunse doctorul, dar o poate sili să se mărite cu vreun ţărănoi de baron, care ne-o va distruge.

A doua zi, Gabrielle, călare pe un măgăruş, urmată pe jos de doică, de tatăl ei pe catârul lui şi însoţiţi de valet, care ducea de căpăstru doi cai încărcaţi cu bagaje, porni la drum către castelul de Hérouville, unde convoiul nu ajunse decât la căderea serii. Dorind să păstreze taina acelei călătorii, Beauvouloir o apucase pe poteci ocolite, pornind la drum cu noaptea în cap; îşi luase cu sine provizii ca să mănânce pe drum, fără să fie nevoit să tragă la vreun han. Beauvouloir

intră deci noaptea, neobservat de niciunul dintre oamenii de la castel, în coliba pe care băiatul renegat o ocupase atât de multă vreme, şi unde îl aştepta Bertrand, singura persoană căreia îi vorbise despre planul său. Bătrânul scutier îi ajută pe medic, pe doică şi pe valet să descarce caii, să ducă bagajele în casă şi s-o instaleze pe fata lui Beauvouloir în odaia lui Étienne. Când Bertrand o văzu pe Gabriele, rămase cu gura căscată.

— Mi se pare c-o văd pe doamna ducesă! strigă el. E slabă şi firavă ca şi ea; are aceleaşi culori palide şi acelaşi păr blond; bătrânul duce o va îndrăgi.

— Să dea Domnul! zise Beauvouloir. Dar oare îşi va recunoaşte sângele lui amestecat acum cu al meu?

— Nu poate s-o renege, zise Bertrand. M-am dus adesea după el, la poarta Frumoasei Romane care locuia în strada Culture-Sainte-Catherine; cardinalul de Lorraine a fost silit de monseniorul nostru s-o părăsească, de ruşine că fusese bătut când ieşise de la ea. Monseniorul, care pe atunci nu împlinise încă douăzeci de ani, trebuie să-şi mai aducă aminte de încăierare; era încă de pe atunci gata. – şi lucrul este valabil şi astăzi – să-i pună pe goană pe cei care-l înfruntau.

— Nu se mai gândeşte el la lucrurile astea, spuse Beauvouloir. Ştie că soţia mea a murit, dar mă îndoiesc dacă-şi mai aduce aminte că am o fată.

— Două cătane bătrâne ca noi s-or pricepe să ducă cu bine barca la ţărm, zise Bertrand. La urma urmei, dacă ducele se supără şi se agaţă de scheletele noastre, n-are decât, că şi-au trăit traiul!

Înainte de a pleca, ducele de Hérouville, interzisese – sub pedepsele cele mai aspre – tuturor oamenilor din castel să meargă pe plaja unde îşi petrecuse Étienne viaţa până atunci, doar dacă ducele de Nivron nu va lua el cu sine pe cineva. Acea poruncă, sugerată de Beauvouloir, care-i demonstrase stăpânului că e bine să-i lase lui Étienne libertatea de a-şi păstra obiceiurile, garantase Gabriellei şi

doicii sale inviolabilitatea teritoriului de unde medicul le porunci să nu iasă niciodată fără aprobarea sa.

Étienne rămăsese, timp de două zile, în odaia seniorială, unde îl reţinuse vraja dureroaselor sale amintiri. Patul fusese al mamei sale; la doi paşi, ea trăise cumplita scenă a naşterii, când Beauvouloir salvase două existenţe; mama sa îşi încredinţase gândurile acelui mobilier, se slujise de el, ochii ei rătăciseră adesea pe acele lambriuri. De câte ori nu se dusese la fereastră pentru a-şi chema printr-un strigăt, printr-un semn, sărmanul ei copil renegat, acum stăpân suveran al castelului? Locuind singur în odaia unde ultima oară venise pe ascuns, adus de Beauvouloir ca să-i dea un ultim sărut mamei sale aflată pe moarte, el o făcea să reînvie, îi vorbea, o asculta. Se adăpa din acel izvor care nu seca niciodată. Imediat după sosirea sa, Beauvouloir veni să-şi vadă stăpânul şi-l certă cu blândeţe că rămăsese două zile în casă fără să iasă afară, explicându-i că nu trebuia să-şi schimbe modul de viaţă pe care-l dusese în plin aer, cu viaţa unui prizonier.

— Odaia asta e mult mai mare şi apoi în ea pluteşte sufletul mamei mele, răspunsese Étienne.

Medicul izbuti totuşi, prin blinda influenţă a afecţiunii, ca Étienne să se plimbe zilnic, fie pe ţărmul mării, fie pe câmpiile care-i erau necunoscute. Mereu pradă amintirilor sale, Étienne rămase totuşi până seara la fereastra lui, ocupat să privească marea. Ea îi oferea aspecte atât de variate, încât i se părea că n-o mai văzuse niciodată atât de frumoasă. Întreţesea în contemplările sale lecturi din Petrarca, unul dintre autorii săi favoriţi, cel a cărui poezie îi mergea cel mai mult la inimă prin statornicia şi unicitatea dragostei sale. Étienne nu ştia să iubească în mai multe feluri; el nu putea iubi decât într-un singur fel, o singură dată. Dacă acea dragoste avea să fie profundă, el trebuia să fie blând în exprimările şale, suav şi pur ca şi sonetele poetului italian. La apusul soarelui, începu să cânte cu glasul său minunat care răsunase ca o nădejde în urechile

cele mai refractare la orice muzică, cele ale tatălui său. Îşi exprima melancolia în variaţii pe aceeaşi arie pe care le cânta de mai multe ori, întocmai ca o privighetoare. Acea arie, atribuită răposatului rege Henric al IV-lea, nu era aria Gabriellei20, ci o arie cu mult superioară ca factură, ca melodie, ca expresie a tandreţii şi în care admiratorii vechilor timpuri vor recunoaşte versurile compuse de marele rege; cântecul sigur că fusese ales dintre refrenele care-i legănaseră copilăria în munţii din Béarn: „Vino auroră Te rog ca pe-o soră, Când te văd, sunt vesel, soare.
Păstoriţa ştie Că mi-e dragă mie Şi-i la fel de sclipitoare;
Roua veşnic udă, În zadar ne udă, Roza pare ofilită.
Până şi-o hermină Nu-i ca ea, de fină.
Floarea crinului, pălită…”

După ce şi-a zugrăvit, cu naivitate, starea inimii sale prin cântec, Étienne a contemplat marea, spunând:

— Iată logodnica mea, singura mea mare dragoste!

Apoi cântă un alt pasaj al cântecului: „Păr de aur are Făr-de-asemănare…” şi-l repetă, accentuând poezia aţâţătoare la un tânăr timid, cutezător doar când e singur. Îşi exprima visele prin cântecul mângâietor, luat, reluat, întrerupt, reînceput, apoi pierdut într-o ultimă modulaţie, ale cărei tonuri slăbiră din ce În ce, întocmai ca vibraţiile unui clopot. În acel moment, un glas pe care la început a fost ispitit să-l atribuie vreunei sirene ieşite din mare, un glas de femeie repetă melodia pe care el tocmai o isprăvise de cântat, dar cu ezitările caracteristice unei persoane ce descoperă pentru prima oară muzica. Étienne recunoscu şovăiala unei inimi trezite de poezia acordurilor. Étienne, pe care studiile îndelungate asupra propriei sale voci îl obişnuiseră cu limbajul sunetelor prin care sufletul are tot atâtea posibilităţi de a-şi exprima stările, ca şi prin cuvinte, era singurul în stare a ghici că acele încercări dovedeau o timidă surpriză. Cu câtă religiozitate şi subtilă admiraţie le ascultase însuşi el! Liniştea desăvârşită îi îngăduia să audă tot; tresări la foşnetul cutelor uşoare ale unei rochii. Se

miră – el, pe care emoţiile produse de spaimă îl aduceau întotdeauna la doi paşi de moarte – se miră, deci, să simtă în sinea sa senzaţiile binefăcătoare pricinuite odinioară de apropierea mamei sale.

— Ei, Gabrielle, copila mea, zise Beauvouloir, ţi-am interzis să rămâi pe plajă, după apusul soarelui! Intră în casă, fata mea!

„Gabrielle! îşi spuse Étienne, frumos nume!” Beauvouloir apăru imediat şi-şi trezi stăpânul din meditaţiile care se asemuiau cu visul. Se înnoptase şi se ivise luna.

— Monseniore, zise medicul, n-ai ieşit astăzi din casă şi nu e bine.

— Dar eu, replică Étienne, eu pot să mă duc pe plajă după apusul soarelui?

Aluzia din această frază ce dovedea blânda maliţie a celei dintâi dorinţe, îl făcu pe bătrân să surâdă.

— Ai o fată, Beauvouloir?

— Da, monseniore, copilul bătrâneţilor mele, copilul meu drag. Monseniorul duce, ilustrul vostru tată, mi-a recomandat cu multă străşnicie să veghez asupra preţioaselor zile ale domniei voastre, aşa încât neputându-mă duce s-o văd la Forcalier unde se afla, am scos-o din casă spre marele meu regret şi, fără să mă vadă nimeni, am instalat-o în coliba unde a locuit mai înainte monseniorul. E atât de delicată, încât mă tem de orice pentru ea, chiar şi de un sentiment prea puternic; n-am învăţat-o nimic, de frică să n-o omor.

— Cum, nu ştie nimic? zise Étienne uimit.

— E doar o foarte bună gospodină; dar a trăit ca o plantă. Ignoranţa, monseniore, e ceva tot atât de sacru ca şi ştiinţa; şi una şi cealaltă sunt, pentru oameni, două moduri de a exista. Şi una şi cealaltă păstrează sufletul ca într-un giulgiu; ştiinţa v-a ajutat să trăiţi, ignoranţa o va salva pe fiica mea. Perlele bine ascunse scapă de scufundători şi trăiesc fericite. Pot s-o compar pe Gabrielle a mea cu e

perlă, căci tenul ei are ceva oriental, sufletul ei e blând şi până azi casa mea din Forcalier i-a servit de cochilie.

— Vino cu mine, zise Étienne, învăluindu-se într-o mantie, vreau să mă plimb pe ţărmul mării, timpul e încă plăcut…

Beauvouloir şi stăpânul său se plimbară în tăcere până când o rază de lumină strecurată prin obloanele casei pescăreşti brăzdă marea ca un râuleţ de aur.

— Nu pot să-mi exprim, strigă timidul moştenitor adresându-se medicului, senzaţia pe care mi-o pricinuieşte vederea unei raze de lumină reflectată pe apa mării. Şi totuşi, am contemplat atât de des fereastra acelei odăi, până ce se stingea lumina… adăugă el arătând odaia mamei sale.

— Oricât de delicată ar fi Gabrielle, răspunse vesel Beauvouloir, poate totuşi să vină şi să se plimbe împreună cu noi; noaptea e caldă, aerul nu e umed, aşa că mă duc s-o aduc; dar vă rog să fiţi înţelept, monseniore…

Étienne era prea timid pentru a-i propune lui Beauvouloir să-l însoţească la casa pescarului; de altfel, se afla în acea stare de toropeală în care ne scufundă mulţimea de gânduri şi senzaţii pe care le iscă aurora iubirii. Mai liber când rămase singur, strigă văzând apa luminată de lună:

— Deci marea mi s-a strecurat în suflet!

Înfăţişarea frumoasei statuete însufleţite ce venea spre el şi pe care luna o argintase învăluind-o în lumina ei spori bătăile inimii lui Étienne fără însă a-l face să sufere.

— Copila mea, zise Beauvouloir, iată-l pe monseniorul.

În acel moment bietul Étienne îşi dori înălţimea colosală a tatălui său, ar fi vrut să pară puternic, nu plăpând. Toate vanităţile iubirii şi ale bărbatului îi străpunseră inima ca tot atâtea săgeţi; tăcu morocănos, analizând pentru prima oară mulţimea cusururilor sale. Încurcat, la început, de reverenţa fetei, o salută destul de stângaci şi rămase alături de Beauvouloir, cu care discută tot timpul plimbându-se pe ţărmul mării; dar tăcerea timidă şi respectuoasă a Gabriellei îi dădu curaj şi cuteză să i se adreseze,

împrejurarea cu cântecul se datorase întâmplării; doctorul nu voise să pună nimic la cale dinainte; îşi spunea că, între două fiinţe a căror inimă rămăsese pură datorită singurătăţii, dragostea va izbucni de la sine. Repetarea cântecului de către Gabrielle a constituit deci subiectul discuţiei. În timpul plimbării, Étienne simţi acea imponderabilitate a trupului pe care toţi bărbaţii o simt în momentul în care prima dragoste le schimbă felul de viaţă şi-i transformă parcă în altă fiinţă. Se oferi s-o înveţe pe Gabrielle să cânte. Bietul băiat era atât de fericit că poate să se arate, în ochii fetei, înzestrat cu vreun talent oarecare, încât tresări fericit când ea acceptă. Lumina căzu din plin asupra Gabriellei şi-i îngădui lui Étienne să observe vaga asemănare a fetei, cu răposata ducesă. Ca şi Jeanne de Saint-Savin, fata lui Beauvouloir era subţire şi delicată; şi la ea ca şi la fosta ducesă, suferinţa şi melancolia dăduseră naştere unei graţii misterioase. Avea nobleţea deosebită a sufletelor la care manierele lumii de atunci nu izbutiseră să altereze nimic, în care totul era frumos pentru că totul era natural. În plus, regăsea în Gabrielle sângele Frumoasei Romane, răspândit în două generaţii, care sădise în sufletul plin de puritate al copilei o inimă aprinsă de curtezană; de aici şi exaltarea care-l făcuse să roşească, ce-i sanctifica fruntea, care-l făcu să împrăştie parcă un fel de lumină şi să imprime mişcărilor sale strălucirea unei flăcări. Beauvouloir tremură când observă fenomenul pe care l-am putea numi astăzi „fosforescenţa gândirii” şi pe care medicul îl socotea, pe atunci, ca pe un fel de prevestire a morţii. Étienne o surprinse pe fată întinzându-şi gâtul ca o pasăre sfioasă ce priveşte afară din cuib. Ascunsă după tatăl ei, Gabrielle voia să-l vadă pe Étienne pe îndelete, iar privirea ei exprima atât curiozitate cât şi plăcere, bunăvoinţă şi naivă cutezanţă. În ochii ei, Étienne nu era plăpând, ci delicat; i se părea că seamănă atât de mult cu ea însăşi, încât nimic n-o speria la suzeran: chipul suferind al lui Étienne, mâinile sale* frumoase, surâsul său

bolnăvicios, pletele despărţite în două printr-o cărare şi căzându-i în bucle pe dantela gulerului răsfrânt, fruntea nobilă brăzdată de riduri timpurii; acea contradicţie dintre lux şi sărăcie, dintre putere şi micime, îi plăceau. Nu-i măguleau ele dorinţa protecţiei materne, aflata în germene în orice dragoste? Nu-i stimulau nevoia, ce frământă orice femeie, de a-i găsi calităţi cu totul deosebite celui pe care-l iubeşte? Gânduri, senzaţii noi se ridicau în amândoi cu o putere care le elibera sufletele; rămăseseră, şi unul şi celălalt, miraţi şi tăcuţi, căci cu cât sentimentele sunt mai profunde, cu atât sunt mai puţin demonstrative. Orice dragoste durabilă începe prin meditaţii visătoare. Poate că era mai bine că cele două fiinţe se vedeau pentru prima oară sub lumina blândă a lunii, ca să nu fie orbite de splendoarea iubirii; trebuiau să se întâlnească pe malul mării, care să le ofere o imagine despre imensitatea sentimentelor lor. Se despărţiră, plini fiecare, de fiinţa celuilalt, temându-se fiecare de a nu fi fost, pe gustul celuilalt. De la fereastra sa, Étienne privi lumina căsuţei unde se afla Gabrielle.

Începând din acel ceas de speranţă amestecată cu teamă; tânărul poet găsi noi semnificaţii în poemele lui Petrarca. O zărise pe Laura, un chip fin, o fată dulce, pură şi aurie ca o rază de soare, inteligentă ca un înger, plăpândă ca o femeie. Cei douăzeci de ani de studii îi prindeau bine acum, căci înţelegea sacra legătură dintre tot ceea ce e frumos; îşi dădu seama cât dE. Mult era cântată femeia în poeziile care-i plăceau; iubea deci de foarte multă vreme, fără să ştie, din moment ce tot trecutul său se confundase cu emoţiile din acea frumoasă noapte. Asemănarea Gabriellei cu mama sa i se păru un fel de poruncă divină. Nu-şi trăda durerea, iubind, fiindcă dragostea maternă se continua cu iubirea. Toată noaptea, contemplă în gând copila culcată în colibă, cu aceleaşi sentimente pe care le simţea când se afla acolo mama sa. Asemănarea îl făcea să lege şi mai strâns prezentul de trecut. Printre norii amintirilor sale, îi apăru

figura îndurerată a Jeannei de Saint-Savin; o revăzu, cu surâsul ei blând, îi auzi glasul dulce, iar ea îşi înclină capul şi plânse. Lumina din căsuţă se stinse. Étienne cântă cântecul lui Henric al IV-lea, dar cu o expresie nouă. Din depărtare, îi răspunse glasul Gabriellei; tânăra făcea astfel prima ei călătorie în ţara fermecată a iubirii. Răspunsul îi umplu lui Étienne inima de bucurie. Curgând prin vinele sale, sângele i se răspândi cu o forţă pe care n-o mai simţise niciodată; dragostea îl făcuse puternic. Fiinţele slabe sunt singurele care pot cunoaşte voluptatea acestei renaşteri în toiul vieţii. Sărmanii, suferinzii, maltrataţii au bucurii inefabile, pentru ei universul nu înseamnă mai nimic. Étienne se simţea înrudit, prin mii de legături, cu norodul Cetăţii îndurerate. Recenta sa măreţie nu-i pricinuia decât spaimă, dragostea îşi revărsase asupra lui balsamul creator al puterii: Étienne iubea dragostea.

A doua zi, Étienne se trezi cu noaptea în cap pentru a da fuga la vechea lui casă, unde Gabrielle, mânată de curiozitate, împinsă de o nerăbdare pe care nu şi-o putea explica, se sculase devreme, îşi pieptănase buclele, şi-şi îmbrăcase încântătorul ei costum. Amândoi ardeau de dorinţa de a se revedea, deşi în sinea lor se temeau de urmările acelei revederi. Cât despre Étienne, gândiţi-vă că-şi alesese cele mai fine dantele, mantia cea mai frumos împodobită, pantalonii scurţi şi bufanţi, din catifea violet. Se îmbrăcase cu adorabilul veşmânt ce amintea tuturor de figura palidă a lui Ludovic al XIII-lea, figură oprimată, cu toată măreţia sa, întocmai cum fusese şi Étienne până atunci. Veşmântul însă nu constituia singurul punct de asemănare dintre rege şi supus. Étienne avea, ca şi Ludovic al XIII-lea, mii de sensibilităţi: castitatea, melancolia, suferinţele vagi, dar reale, timiditățile cavalereşti, teama de a nu-şi putea exprima sentimentul în toată puritatea sa, frica de a nu ajunge prea repede la fericirea pe care sufletelor mari le place s-o amâne, la dificultăţile puterii, la acea înclinare spre supunere pe care o au firile

dezinteresate, dar pline de dragoste, faţă de ceea ce un strălucit spirit religios21 a numit astralul.

Deşi lipsită de experienţă într-ale lumii, Gabrielle şi-a dat seama că fata unui vraci, umila locatară de la Forcalier, fusese azvârlită la o prea mare distanţă de monseniorul Étienne, duce de Nivron, moştenitorul casei de Hérouville, ca ei doi să poată fi egali. Nu mergea până acolo încât să ghicească înnobilarea dragostei. Naiva făptură nu văzuse în iubire un prilej ca să ocupe un scaun pe care orice altă fată ar fi râvnit să se aşeze; nu văzuse altceva decât piedici. Iubind, fără să ştie de fapt ce înseamnă a iubi, se simţea departe de orice bucurie şi încerca să-şi reproşeze acest lucru, aşa cum un copil doreşte strugurele aurit, obiectul dorinţei sale nemăsurate, dar atârnând mult prea sus ca să poată ajunge la el. Pentru o fată ce se emoţionează atunci când vede o floare şi care întrezăreşte dragostea în cântecele de la liturghie, cât de dulci şi de puternice trebuie să fi fost sentimentele încercate în ajun, la vederea seniorului plăpând care liniştea într-un fel, şubrezenia sa; dar Étienne se maturizase în timpul acelei nopţi şi ea îşi făcea din asta o nădejde, o putere; îl ridicase însă atât de sus, încât acum era deznădăjduită că nu va putea ajunge până la el.

— Îmi vei îngădui să vin uneori lângă dumneata, pe domeniul dumitale? o întrebă ducele plecându-şi ochii.

Văzându-l pe Étienne atât de temător, atât de umil, căci şi el la rându-i o zeificase pe fata lui Beauvouloir, Gabrielele fu încurcată de sceptrul pe care i-l înmâna; dar s-a simţit profund emoţionată şi flatată de umilinţa lui. Numai femeile ştiu la ce seducţii dă naştere respectul pe care li-l poartă stăpânul lor. Totuşi, fetei i-a fost teamă să nu se înşele şi, la fel de curioasă ca şi prima femeie, a vrut să ştie.

— Nu mi-aţi făgăduit ieri că o să mă învăţaţi să cânt? făcu ea, nădăjduind că muzica ar putea fi un pretext ca să-l aibă sub acelaşi acoperiş cu ea.

Dacă biata copilă ar fi cunoscut viaţa lui Étienne, s-ar fi păzit să-şi exprime vreo îndoială. Pentru el, cuvântul era un răsunet al sufletului şi fraza rostită de fată îi pricinui cea mai profundă durere. Sosise, cu inima plină, temându-se de cea mai mică obscuritate în lumina sa, şi întâlnise îndoiala. Bucuria i se stinse, recăzu în pustiul lui unde nu mai regăsi florile cu care-l înfrumuseţase. Luminată de presimţirea durerilor care reperează îngerul ce poate să le molcomească şi care fără îndoială că e însăşi caritatea, Gabrielle îşi dădu seama de greşeala pe care o săvârşise. S-a simţit atât de vinovată, încât a dorit să fie în stare a-şi dezvălui inima lui Étienne, fiindcă resimţise cruda emoţie pe care i le pricinuiau un reproş sau o privire aspră; ea îi arătă, cu naivitate, norii groşi care-i învăluiseră sufletul şi care se desfăşurau ca nişte scutece de aur în zorii iubirii sale. O lacrimă a Gabrielei schimbă durerea lui Étienne în plăcere şi iată-l gata să se acuze de tiranie. A fost o fericire că au cunoscut, încă de la început, diapazonul inimilor, căci au evitat astfel mii de ciocniri care poate că i-ar fi împietrit. Dar Étienne, nerăbdător să aibă o ocupaţie, o conduse pe Gabrielle la masa din faţa ferestruicii unde suferise atâta şi unde de acum încolo avea să vină să admire o floare cu mult mai frumoasă decât toate cele pe care le studiase. Apoi, deschise o carte asupra căreia îşi aplecară amândoi capetele, amestecându-şi pletele.

Cele două fiinţe atât de puternice sufleteşte, atât de bolnăvicioase trupeşte, dar înfrumuseţate de suferinţă, alcătuiau un tablou emoţionant. Gabrielle nu cunoştea cochetăria: de îndată ce privirea îi era solicitată, razele dulci ale ochilor ei nu se lăsau în jos decât din pudoare; fata avu bucuria să-i spună lui Étienne cât de mult îi plăcea vocea lui; iar când el începu să-i explice locul şi valoarea notelor. – ea aproape că uită până şi semnificaţia cuvintelor. Asculta melodia şi nu instrumentul, urmărea ideea şi nu forma. Măgulire ingenioasă, prima pe care o Întâlneşte dragostea adevărată, Gabrielle îl găsi pe Étienne frumos,

vru să-i mângâie catifeaua mantiei, să-i atingă dantela gulerului. Cât despre Étienne, el se transforma sub privirea creatoare a acelor ochi limpezi; ei îi infuzau seva roditoare ce strălucea în privirea fetei, îşi prelingeau pe fruntea lui lumina care-i scălda sufletul şi nu suferea câtuşi de puţin din pricina acestui joc nou al simţirilor sale; dimpotrivă, ele se fortificau. Fericirea era laptele hrănitor al noii sale vieţi.

Cum nimic nu-i putu distrage, cei doi tineri rămaseră împreună nu numai în ziua aceea, ci şi în toate celelalte, fiindcă îşi aparţinuseră încă din prima zi, trecându-şi unul altuia sceptrul şi jucându-se cu ei înşişi aşa cum copilul se joacă cu viaţa. Fericiţi, aşezaţi pe nisipul auriu, fiecare povestea celuilalt tot trecutul său – dureros la băiat – dar plin de reverie; visător la fată, dar saturat de bucurii pline de suferinţă.

— Eu n-am avut mamă, zise Gabrielle, dar tata a fost bun ca însuşi Dumnezeu!

— Eu n-am avut tată, îi spuse lui Gabrielle, băiatul renegat, dar mama a fost întreg cerul pentru mine.

Étienne îi povesti tinereţea sa, dragostea faţă de mama sa, slăbiciunea pentru flori. Gabrielle strigă auzind acest lucru. Întrebată, roşi, nu vru să răspundă; apoi, când o umbră trecu peste acea frunte pe care moartea părea s-o fi atins cu aripa, peste acel suflet ce aproape că putea fi văzut fiindcă dădea în vileag cele mai mici emoţii ale lui Étienne, fata răspunse:

— Pentru că… şi mie îmi plac mult florile!

Oare nu era asta o declaraţie cum numai fecioarele ştiu să facă şi care se socot legate până şi prin trecut, prin înclinările lor comune? Dragostea se străduie întotdeauna să se maturizeze; asta e cochetăria celor foarte tinerii. A doua zi, Étienne aduse flori, poruncind să i se caute dintre cele mai nare, aşa cum făcea odinioară mama sa pentru el Cunoaşteţi adâncimea la care ajung, la o fiinţă solitară, rădăcinile unui sentiment ce reia astfel tradiţiile maternităţii, făcând risipă faţă de o femeie, de mângâierile

cu care mama sa îi încântase viaţa. Ce măreţie, pentru el, în acele nimicuri, unde se confundau cele două singure afecţiuni ale sale! Florile şi muzica deveniră limbajul iubirii lor. Gabrielle răspundea cu buchete, buchetelor trimise de Étienne, iar bătrânul vraci trăsese concluzia că fiica lui neştiutoare ştia de-acum destule lucruri. Ignoranţa materială a celor doi iubiţi alcătuia un fel de fundal negru, de pe care cele mai mici fapte ale lor, cu totul spirituale, se detaşau cu o graţie desăvârşită, întocmai ca profilurile colorate în roşu şi atât de pure ale figurilor etrusce. Cele mai neînsemnate cuvinte aduceau potop de idei, căci ele erau fructul meditaţiilor lor. Incapabili să apeleze la îndrăzneală, pentru ei orice început părea un sfârşit. Deşi tot timpul liber erau întemniţaţi într-o naivitate care ar fi fost descurajatoare dacă unul dintre ei ar fi putut da un sens dorinţelor sale confuze. Erau totodată şi poeţii şi poezia. Muzica, cele mai senzuale cântece pentru sufletele îndrăgostite, au fost mesagerii gândurilor lor; simţeau plăcere să repete aceeaşi frază, descărcându-şi inima prin armonioasele sunete unde sufletele lor vibrau fără obstacole.

Multe iubiri procedează invers: certuri, împăcări, vulgara luptă dintre Spirit şi Materie. Dar prima atingere de aripă a adevăratei iubiri te îndepărtează de astfel de lupte; nu poţi distinge mai mult de două firi acolo unde totul conţine aceeaşi esenţă, aidoma geniului în cea mai înaltă expresie a sa; dragostea ştie să ţină lumina cea mai vie, s-o susţină, s-o facă să crească şi n-are nevoie de umbră pentru a căpăta contur. Gabrielle, pentru că ea era femeia, Étienne pentru că suferise şi meditase mult, parcurseră prompt spaţiu] pe care-l stăpânesc pasiunile vulgare şi trecură repede dincolo de el. Ca toate firile slabe, ei fură mai lesne pătrunşi de încredere prin acea purpură celestă care dublează puterea, întărind sufletul. Pentru ei, soarele se afla întotdeauna la amiază. În curând, căpătară acea divină încredere în ei înşişi care nu suferă nici de gelozie şi nici nu se chinuie;

erau în fiece clipă gata de orice abnegaţie şi nutreau o admiraţie constantă unul faţă de celălalt. În astfel de condiţii, dragostea nu seamănă durere.

Egali prin şubrezenia lor, puternici prin legătura lor, dacă nobilul era superior în ceea ce priveşte ştiinţa sau provenea dintr-un neam mare, fata medicului egala aceste calităţi prin frumuseţea sa, prin tăria sentimentelor, prin gingăşia pe care o imprima bucuriilor sale. Astfel, cei doi porumbei albi se înălţară dintr-odată, bătând în acelaşi timp din aripi, către cerul pur. Étienne iubea şi era iubit, prezentul era senin, viitorul fără nori; era suveran, castelul era al său, marea era a amândurora, nici o nelinişte nu tulbura armonioasa înţelegere a duetului lor; puritatea simţurilor şi a spiritului le mărise lumea, gândurile se deduceau fără nici un efort; dorinţa, a cărei satisfacere ofileşte atâtea lucruri, dorinţa, acea greşeală a iubirii pământeşti, încă nu-i îmboldise. Cei doi zefiri, aşezaţi pe aceeaşi creangă de salcie, simţeau Bucuria de a-şi contempla imaginea în oglinda unei ape limpezi; erau sătui de imensitate, admirau marea fără să le treacă prin minte să se strecoare în ambarcaţiunea cu pânze albe, cu parâme pline de flori, pe care o conducea Speranţa.

În dragoste există un moment în care nu mai ai nevoie de nimeni, ţi-e de-ajuns doar fiinţa ta fericită că există.

În timpul unei astfel de primăveri, când totul înmugureşte, iubitul se ascunde adeseori de femeia iubită, pentru a se bucura mai mult de ea, pentru a o vedea mai bine; dar Étienne şi Gabrielle se cufundau împreună în deliciile acelui ceas copilăresc: când erau ca două surori ce-şi fac confidenţe pline de farmec, când ca doi fraţi legaţi prin îndrăzneala căutărilor. De obicei, dragostea cere un sclav şi un zeu, dar ei realizaseră încântătorul vis al lui Platon; nu aveau de divinizat decât o singură fiinţă. Se ocroteau unul pe celălalt. Mângâierile veniră încet, una câte una, dar caste, ca jocurile atât de vioaie, atât de vesele, atât de cochete ale animalelor tinere, care sunt încă la începutul

vieţii. Sentimentul care-i îmboldea să-şi dezvăluie sufletul printr-un cântec pătimaş, îi mâna către dragoste prin miile de faţete ale aceleiaşi fericiri. Bucuriile lor nu le pricinuiau nici delir, nici insomnii. Aceasta a fost aşa-zisa copilărie a plăcerii, crescând fără să cunoască încă florile roşii ce-i încununau lujerul. Se dăruiau unul altuia fără să bănuiască pericolul, se lăsau în voia unui cuvânt, a unei priviri, a unui sărut, la fel ca în îndelunga înlănţuire a mâinilor lor. Îşi lăudau, cu ingenuitate, unul altuia, frumuseţile şi risipeau în aceste idile tainice comori de vorbe, folosind cele mai dulci exagerări, cele mai violente diminutive găsite de muza antică a lui Tibul22 şi rostite din nou de poezia italiană. Pe buzele şi în inimile lor se afla constanta reîntoarcere a ciucurilor lichizi ai mării pe nisipul fin al plajei, atât de asemănători şi totuşi atât de diferiţi. Fericită, veşnică fidelitate!

Dacă ai fi numărat zilele, era vorba doar de cinci luni. Dacă voiai să numeri nenumăratele senzaţii, gânduri, vise, priviri, flori îmbobocite, speranţe împlinite, bucurii fără sfârşit, plete desfăcute şi minuţios împrăştiate, apoi strânse la loc şi împodobite cu flori, discuţii întrerupte, reînnodate, părăsite, râsete nebune, picioare udate în mare, alergături copilăreşti după scoicile ascunse printre stânci, sărutări, surprize, îmbrăţişări, apoi era vorba de o viaţă; de altfel moartea avea să justifice din plin acest cuvânt. Există fiinţe mereu sumbre, copleşite de ceruri plumburii; dar presupuneţi o zi frumoasă când soarele înflăcărează cerul albastru: aşa a fost luna mai a dragostei lor, în aerul căreia Étienne şi-a încredinţat toate durerile din trecut inimii Gabriellei, iar fata şi-a legat toate bucuriile viitorului de inima seniorului ei. Étienne nu mai avea decât o singură durere: moartea mamei sale; şi nu avea să aibă decât o singură dragoste: Gabrielle.

Grosolana rivalitate a unui ambiţios precipită cursul acestei lungi luni de miere. Ducele de Hérouville, bătrânul războinic, as în viclenii, politică dură dar abilă, după ce-şi

dăduse doctorului său cuvântul pe care acesta i-l ceruse, simţi ridicându-se în el glasul neîncrederii. Baronul de Artagnon, locotenent în compania sa de ordonanţă, se bucura de deplina lui încredere. Baronul era un om aşa cum îi plăcea ducelui de Hérouville, adică un fel de măcelar, înalt şi puternic, cu chip bărbătesc, acerb şi rece, curajos în slujba tronului, cu maniere aspre, cu o voinţă de bronz în ceea ce priveşte executarea ordinelor, dar suplu când i se cerea; de altfel nobil, ambiţios cu cinstea lui de soldat şi viclean în politică, avea mâna ca şi chipul, mâna mare şi păroasă a condotierului. Comportările îi erau neaşteptate, vorba scurtă şi concisă. Or, guvernatorul îi încredinţase locotenentului său sarcina de a supraveghea comportarea doctorului faţă de noul moştenitor prezumtiv. Cu tot secretul de care era înconjurată Gabrielle, era greu să-l înşeli pe locotenentul unei companii de ordonanţă: auzise cele două glasuri cântând, văzuse lumină seara în căsuţa de pe malul mării; bănui deci că toate preocupările lui Étienne – florile cerute şi poruncile sale sporite – erau legate de o femeie. Apoi o surprinse pe doica Gabriellei pe drum, fie când se dusese să caute veşminte mai alese, la Forcalier, fie aducând lenjerie fină, luând cu sine câte un meşter sau cărând vreo mobilă pentru fata cea tânără. Soldăţoiul vru s-o vadă pe fata medicului, o văzu şi se îndrăgosti de ea. Beauvouloir era bogat. Ducele avea să fie furios de cutezanţa vraciului. Baronul de Artagnon se gândi că şi-ar putea clădi pe acest fapt temelia averii sale. Ducele, aflând că fiul său era îndrăgostit, va voi să-l însoare cu o femeie de neam mare, moştenitoarea câtorva domenii. Şi pentru a-l despărţi pe Étienne de iubita lui, o va obliga pe Gabrielle să-i devină necredincioasă, măritând-o cu un nobil. Baronul nu avea pământ. Aşa că acele domenii i-ar fi căzut grozav de bine, numai că pentru asta trebuia să curme iubirea dintre Étienne şi Gabrielle. Şi iată că întâmplarea îl sluji de minune pe baronul de Artagnon.

În timpul şederii sale la Paris, bătrânul duce răzbunase moartea fiului său Maximilien, ucigându-l pe adversarul acestuia şi pusese ochii, pentru Étienne, pe o partidă nesperată; dorea să-l însoare cu moştenitoarea unor mari domenii, ce făcea parte dintr-o ramură a neamului de Grandlieu, o fată înaltă, frumoasă şi dispreţuitoare, dar care a fost măgulită de faptul că va purta într-o zi titlul de ducesă de Hérouville. Aflând că Étienne o iubea pe fata păcătosului de doctor, se bucură, fiind încredinţat că va putea face ceea ce nădăjduia. Pentru el, acest schimb nu constituia nici o problemă. Vă închipuiţi cât de brutal înţelegea dragostea acest om al politicii brutale! O lăsase să moară lângă el pe mama lui Étienne, fără să fi auzit niciunul dintre gemetele ei. Poate că niciodată în viaţa lui nu simţise o mânie mai violentă ca cea care-l cuprinsese când, în ultima sa scrisoare, baronul Q înştiinţa cu câtă rapiditate prindeau contur planurile lui Beauvouloir, pe care locotenentul U învinuia de cea mai nesăbuită ambiţie. Ducele îşi chemă echipajele şi plecă val-vârtej de la Paris la Rouen, conducându-le la castelul său pe contesa de Grandlieu, pe sora acesteia, marchiza de Noirmoutier şi pe domnişoara de Grandlieu, sub pretextul că vrea să le arate Normandia. Cu câteva zile înainte de sosirea sa – fără să se ştie cum de se răspândise zvonul prin ţinut – nu i se vorbi bătrânului duce decât de pasiunea tânărului duce de Nivron pentru Gabrielle Beauvouloir, fata celebrului vraci. Ba bogătaşii din Rouen îi vorbiră despre acest lucru bătrânului duce, chiar în toiul banchetului dat în cinstea lui, căci convivii erau încântaţi să-l poată înjosi pe despotul Normandiei. Faptul aţâţă mânia guvernatorului în cel mai înalt grad. Îi scrise baronului să păstreze taina venirii sale la Hérouville, dându-i ordine să-l apere de tot ceea ce lui i se părea a fi o nenorocire.

În aceste împrejurări, Étienne şi Gabrielle depărtaseră tot firul ghemului din imensul labirint al dragostei şi amândoi,

cam nelinişţiţi să iasă din el, ar fi vrut să continue a trăi acolo.

Într-o zi, se nimeriseră să stea chiar lângă fereastra unde se întâmplaseră atâtea lucruri. Ceasurile, la început umplute cu dulci sporovăieli, se încheiaseră într-o lungă tăcere meditativă. Tinerii începuseră a simţi în fiinţa lor dorinţa, încă nehotărâtă, a unei posesiuni complete. Îşi mărturisiră deci unul altuia gândurile confuze, reflexul unei frumoase imagini în două suflete pure. În timpul ceasurilor încă senine, ochii lui Étienne se umplură de lacrimi în timp ce ţinea mâna Gabriellei lipită de buzele cale. Ca şi mama sa – dar în acea clipă mult mai fericit în dragoste decât fusese ea – băiatul renegat contempla marea, de aur pe plajă, neagră în zare şi întretăiată ici şi colo de crestele de argint ce vesteau furtuna. Gabrielle, imitându-şi iubitul, privea spectacolul naturii şi tăcea. O singură privire, una dintr-acelea prin care sufletele se sprijină unul pe celălalt, le era de ajuns ca să-şi împărtăşească gândurile. Ultimul abandon nu era pentru Gabrielle un sacrificiu, nici pentru Étienne o exigenţă. Fiecare dintre ei iubeau cu acea dragoste atât de divin asemănătoare cu ea însăşi în orice moment al eternităţii sale, încât ignoră devotamentul şi nu se teme nici de decepţii şi nici de amânări. Numai că Étienne şi Gabrielle erau complet neştiutori în ceea ce privea satisfacţiile a căror dorinţă le încălzea sufletul. Când luminile slabe ale crepusculului aruncară un văl peste mare, când tăcerea n-a mai fost întreruptă decât de respiraţia fluxului şi a refluxului, pe ţărm, Étienne se ridică. Gabrielle se ridică şi ea, cu o teamă vagă, fiindcă tânărul n-o mai ţinea de mână. O cuprinse însă cu unul dintre braţe, şi o strânse la piept ca şi cum ar fi vrut s-o lipească de el; fata, înţelegându-i dorinţa, i se lăsă în braţe, nu pentru a-l obosi, ci pentru a-i da certitudinea că era a lui. Iubitul îşi puse capul, prea greu, pe umărul iubitei sale, apoi pecetlui cu buzele sânul tumultuos; pletele bogate căzură pe gâtul alb al Gabriellei, mângâindu-i-l. Tânăra îndrăgostită îşi

înclină capul ca să-i facă mai mult loc lui Étienne, înconjurându-i gâtul cu braţul, ca să aibă în ce se sprijini. Rămaseră astfel, fără a rosti un cuvânt, până ce se făcu noapte. Greierii începuseră să cânte în ascunzişurile lor, iar cei doi iubiţi ascultară acea muzică parcă spre a-şi aduna toate simţurile într-unul singur. Aşa cum stăteau, nu puteau fi comparaţi decât cu un înger care, odată ce-a pus piciorul pe pământ, aşteaptă ceasul în care să se înalţe iar spre cer. Împliniseră frumosul vis al lui Platon şi al tuturor celor care caută un sens omenirii; alcătuiau împreună un singur suflet, erau ca perla misterioasă sortită să împodobească fruntea vreunui astru necunoscut, speranţa noastră, a tuturor!

— Mă conduci? întrebă Gabrielle, ieşind prima din plăcuta linişte.

— De ce să ne despărţim? răspunse Étienne.

— Ar trebui să fim tot timpul împreună, zise ea;

— Rămâi.

— Da.

În sala de alături se făcu auzit pasul greoi al bătrânului Beauvouloir. Medicul îi găsi pe cei doi tineri despărţiţi, dar îi văzuse înlănţuiţi când se uitase pe geam. Chiar şi dragostea cea mai pură preferă taina.

— Nu-i bine, copila mea, să rămâi aici, atât de târziu, îi spuse el Gabriellei, şi încă fără lumină!

— De ce? întrebă ea, doar ştii bine că ne iubim şi că el e stăpânul castelului.

— Copii, zise Beauvouloir, dacă vă iubiţi, fericirea vă obligă să vă căsătoriţi, ca să vă puteţi petrece viaţa împreună; numai că această căsătorie depinde de voia monseniorului duce…

— Tata mi-a făgăduit să-mi satisfacă orice dorinţă, strigă cu însufleţire Étienne, întrerupându-l pe Beauvouloir.

— Scrieţi monseniorului, răspunse medicul, exprimaţi-vă această dorinţă şi daţi-mi scrisoarea ca s-o trimit odată cu cea pe care am scris-o eu. Bertrand va pleca de îndată ca să înmâneze scrisorile însuşi monseniorului. Am auzit că ar fi

la Rouen; o aduce pe moştenitoarea familiei de Grandlieu şi socot că nu pentru el o aduce… Dacă aş asculta de presimţirile mele, aş lua-o chiar în noaptea asta pe Gabrielle şi aş duce-o acasă…

— Să ne desparţi? strigă Étienne pălind de durere şi sprijinindu-se de Gabrielle.

— Tată!

— Gabrielle, spuse medicul, întinzându-i o sticluţă pe care o luă de pe o masă şi pe care ea i-o dădu lui Étienne s-o miroasă, ştiinţa mea mi-a spus că imatura v-a sortit unul altuia… Aş fi vrut să-l pregătesc însă pe domnul duce pentru o căsătorie care-l ofensează, dar diavolul l-a prevenit înaintea noastră… Tânărul e duce de Nivron, zise tatăl Gabriellei, iar tu, tu nu eşti decât fiica unui sărman medic.

— Tata a jurat că nu mă va contrazice în nici un fel, zise Étienne, calm.

— Şi faţă de mine s-a jurat că va consimţi la tot ceea ce voi face ca să vă găsesc o soţie, răspunse medicul. Dar dacă nu-şi ţine jurământul?

Étienne se aşează.

— Marea e întunecată în seara asta, spuse el după un moment de tăcere.

— Dacă aţi şti să mergeţi călare, monseniore, v-aş sfătui s-o luaţi pe Gabrielle şi să fugiţi chiar în seara asta. Vă cunosc şi pe unul şi pe celălalt şi ştiu că orice altă căsătorie vă va fi fatală. Aflând despre fugă, ducele mă va arunca sigur, în temniţă, unde voi rămâne tot restul vieţii mele. Dar voi muri fericit, dacă moartea mea vă va asigura fericirea. Vai, dar a vă urca pe un cal ar însemna să vă riscaţi viaţa, şi a domniei voastre şi a Gabriellei. Aşa că va trebui să înfruntaţi aici, mânia guvernatorului.

— Aici! repetă sărmanul Étienne.

— Am fost trădaţi de cineva de la castel care l-a mâniat pe tatăl domniei voastre, reluă Beauvouloir.

— Hai să ne aruncăm în mare, îi zise Étienne Gabriellei, aplecându-se la urechea tinerei care se aşezase în genunchi, alături de iubitul ei.

Ea înclină capul, surâzând. Dar Beauvouloir ghici despre ce vorbiseră.

— Monseniore, zise el, ştiinţa ca şi spiritul domniei voastre v-au făcut elocvent; dragostea ar trebui să vă facă de neclintit. Declaraţi-i domnului duce că sunteţi îndrăgostit, veţi confirma astfel scrisoarea mea care este destul de concludentă. Eu cred că nu e totul pierdut. Îmi iubesc fata tot atât cât o iubiţi şi dumneavoastră şi vreau s-o apăr.

Étienne îşi înălţă capul.

— Marea e întunecată în seara asta, zise el.

— A fost ca un val de aur la picioarele noastre, răspunse Gabrielle cu un glas melodios.

Étienne porunci să se aducă o lumânare şi se aşeză la masă ca să-i scrie tatălui său. De o parte a scaunului se afla Gabrielle, îngenuncheată, tăcută, privind scrisul fără să citească, fiindcă citea totul pe fruntea lui Étienne. De cealaltă parte se afla bătrânul Beauvouloir, al cărui chip de obicei jovial era acum cumplit de trist, tot atât de trist ca şi camera în care murise mama lui Étienne. O voce tainică îi prorocea: „Băiatul va avea soarta mamei sale!”

Scrisoarea odată isprăvită, Étienne i-o întinse bătrânului, care se grăbi să i-o ducă lui Bertrand. Calul venerabilului scutier era înşeuat, omul gata de drum, aşa că Bertrand plecă şi-l întâlni pe duce… la patru leghe de castelul de Hérouville.

— Du-mă până la poarta din turn, îi spuse Gabrielle lui Étienne când rămaseră singuri.

Trecură amândoi prin biblioteca bătrânului cardinal şi urcară în turnul unde se afla poarta a cărui cheie îi fusese dată Gabriellei de către Étienne. Năucit de teama unei nenorociri, bietul tânăr lăsă în turn făclia de care se slujise ca să lumineze drumul iubitei sale, apoi o conduse pe Gabrielle până la colibă. La câţiva paşi de mica grădiniţă

preschimbată într-un adevărat rai al florilor, lângă umila colibă, cei doi se opriră. Îndrăzneţi, din pricina spaimei vagi care-i tulbura, îşi dădură, în întuneric şi în tăcere, primul sărut în care sufletul şi simţurile se unesc pentru a ne dărui o plăcere de neasemuit. Étienne înţelese, în sfârşit, dragostea, în dublul ei sens, dar Gabrielle fugi de frică să nu se lase târâtă de voluptate, dar în ce anume, încă nu ştia. Nu ştia nimic despre adevăratul sens al iubirii.

În momentul în care ducele de Nivron urca treptele scării, după ce închisese uşa turnului, un strigăt de spaimă scos de Gabrielle îi răsună în ureche. Étienne străbătu apartamentele castelului, coborî pe scara cea mare, ieşi pe plajă şi alergă spre coliba Gabriellei, unde văzu lumină. Ajungând în grădină, la lumina faclei care lumina roata de tors a dădacei, fata zărise pe scaun, în locul bătrânei, un bărbat. La zgomotul paşilor, bărbatul se întorsese spre ea şi o speriase. De altfel, aspectul baronului de Artagnon justifica perfect spaima pe care i-o inspirase Gabriellei.

— Eşti fata lui Beauvouloir, medicul monseniorului? întrebase locotenentul companiei de ordonanţă, după ce Gabrielle îşi veni în fire.

— Da, seniore.

— Am să-ţi încredinţez nişte lucruri de mare importanţă. Sunt baronul de Artagnon, locotenentul companiei de ordonanţă pe care o comandă monseniorul duce de Hérouville.

În circumstanţele în care se aflau cei doi iubiţi, Gabrielle fu izbită de cuvintele şi de tonul plin de sinceritate cu care le rostise soldatul.

— Doica dumitale e colo, poatE. Să ne audă, aşa că vino, zise baronul.

Locotenentul ieşi, Gabrielle îl urmă. Se îndreptară amândoi spre ţărmul din spatele casei.

— Nu-ţi fie teamă, îi spuse baronul.

Asigurările de felul acesta ar fi speriat o fiinţă mai puţin neştiutoare; dar o fată tânără şi simplă, care iubeşte, nu se

crede niciodată în pericol.

— Copilă dragă, zise baronul, străduindu-se să dea un ton cât mai mieros vocii sale, şi tu şi tatăl tău vă aflaţi pe buza unei prăpăstii în oare vă veţi prăvăli mâine; nu pot să văd acest lucru şi să nu vă dau de veste. Monseniorul e făcut foc pe voi, vă bănuieşte că i-aţi sedus fiul, pe care preferă să-l vadă mort decât însurat cu tine. Asta în ceea ce-l priveşte pe fiul lui. Cât despre părintele tău, iată ce-a hotărât monseniorul: acum nouă ani el a fost amestecat într-o poveste urâtă; era vorba de înlocuirea unui copil de viţă nobilă, chiar în clipa naşterii lui. Monseniorul, ştiindu-l pe tatăl tău nevinovat, a garantat atunci pentru el şi Parlamentul şi-a retras urmărirea. Dar acum o să poruncească să fie dat pe mâna justiţiei şi pedepsit. Va fi rupt în bucăţi, de viu; având în vedere serviciile pe care i le-a adus stăpânului său, poate că va obţine să fie doar spânzurat Nu ştiu ce are de gând monseniorul cu tine. Dar sunt sigur că l-ai putea salva de mânia tatălui său, pe părintele tău de chinul cumplit care-l aşteaptă şi te-ai putea salva şi pe tine însăţi.

— Ce trebuie să fac? zise Gabrielle.

— Să te arunci la picioarele ducelui şi să-i mărturiseşti că fiul său te iubeşte împotriva voinţei tale, dar că tu nu-l iubeşti. Ca dovadă să-i spui că eşti gata să te măriţi cu omul pe care ţi-l va alege el de bărbat. E generos şi-ţi va da o zestre mare.

— Pot face orice în afară de a-mi renega iubirea.

— Dar dacă ar trebui s-o faci ca să-ţi salvezi tatăl, pe tine şi pe monseniorul de Nivron?

— Étienne, spuse ea, ar muri şi eu de asemenea.

— Monseniorul de Nivron va fi mâhnit să te piardă, dar va trăi spre cinstea neamului său; tu ai să te resemnezi să fii nevasta unui baron în loc de ducesă, iar tatăl tău va trăi, răspunse omul.

În acel moment, Étienne ajunse la colibă, şi nevăzând-o pe Gabrielle, scoase un strigăt ascuţit.

— Iată-l, strigă fata, lasă-mă să mă duc să-l liniştesc.

— Am să vin mâine dimineaţă după răspunsul tău, zise baronul.

— Mă voi sfătui cu tata, răspunse ea.

— N-ai să-l mai vezi; tocmai am primit ordin să-l arestez şi să-l trimit la Rouen sub escortă în lanţuri, zise el părăsind-o pe Gabrielle înmărmurită de groază.

Fata se năpusti în colibă şi-l găsi pe Étienne înspăimântat de tăcerea cu care doica îi răspunsese la prima întrebare:

— Unde e Gabrielle?

— Iată-mă, strigă fata a cărei voce era ca de gheaţă, ale cărei culori dispăruseră, al cărei mers era greoi.

— De unde vii? zise el. Ai strigat?

— Da, m-am ciocnit de un…

— Nu, iubita mea, răspunse Étienne întrerupând-o, am auzit paşii unui bărbat!

— Étienne, socot că l-am supărat pe Domnul, să ne aşezăm în genunchi şi să ne rugăm. Apoi îţi voi spune totul.

Étienne şi Gabrielle îngenunchează, iar doica rosti o rugăciune.

— Dumnezeule, zise fata într-un elan care trecu dincolo de spaţiile terestre, dacă n-am călcat niciuna dintre poruncile tale, dacă n-am jignit nici Biserica, nici pe rege, noi care nu alcătuim decât una şi aceeaşi persoană în care dragostea străluceşte întocmai ca limpezimea pe care i-ai dat-o perlei din adâncul mării, fă-ne favoarea de a nu ne despărţi nici în lumea asta, nici în cealaltă!

— Draga mea măicuţă, adăugă Étienne, tu care te afli în ceruri, roag-o pe Sfânta Fecioară ca, dacă nu putem fi fericiţi, Gabrielle şi cu mine să murim cel puţin împreună, fără să suferim. Cheamă-ne şi vom veni la tine!

După asta, Gabrielle îi povesti lui Étienne discuţia pe care o avusese cu baronul de Artagnon.

— Gabrielle, îi spuse tânărul prinzând curaj în disperarea cauzei sale, voi şti să-i ţin piept tatălui meu.

O sărută pe frunte, nu pe buze; apoi se întoarse la castel, hotărât să-l înfrunte pe omul teribil care-i apăsase atâta viaţa. Nu ştia că locuinţa Gabriellei avea să fie păzită de soldaţi de îndată ce el urma s-o părăsească.

A doua zi, Étienne fu doborât de durere când – ducându-se s-o vadă pe Gabrielle – o găsi prizonieră; dar Gabrielle o trimise pe doica sa ca să-i spună că mai curând va muri decât să-l trădeze; că de altfel găsise mijlocul de a înşela vigilenţa gărzilor şi că se va refugia în biblioteca bătrânului cardinal, unde nimeni n-ar putea bănui că se ascunde; dar că nu ştia când anume va putea să-şi aducă la îndeplinire planul. Étienne rămase în odaia sa, unde puterile inimii sale se şubrezirăă din pricina aşteptării.

La ora trei, echipajele ducelui şi suita sa intrară în castel, unde bătrânul venea să ia masa de seară cu toată liota de musafiri după el. Într-adevăr, de îndată ce se întunecă, doamna contesă de Grandlieu, care o ţinea pe fiică-sa de braţ, ducele şi marchiza de Noirmoutier urcară scara cea mare, într-o tăcere profundă, căci fruntea încruntată a stăpânului îi speriase pe toţi slujitorii săi. Deşi baronul de Artagnon aflase despre fuga Gabriellei, afirmase că fata era bine păzită; dar tremura ca nu cumva să i se dea peste cap planul personal, în cazul în care ducele îşi va vedea propriile lui planuri stânjenite de acea fugă. Cei doi ascundeau prost o expresie încrâncenată sub aparenţele agreabile ale etichetei. Ducele poruncise fiului său să se afle în salon. Când musafirii intrară, baronul de Artagnon îşi dădu seama, după faţa abătută a lui Étienne, că încă nu ştia nimic despre fuga Gabriellei.

— Iată-l pe fiul meu, zise bătrânul duce luându-l pe Étienne de mână şi prezentându-l doamnelor.

Étienne le salută fără să spună un cuvânt. Contesa şi domnişoara de Grandlieu schimbară o privire care nu-i scăpă bătrânului.

— Fiica dumitale nu va fi de acord, zise ducele încet, nu-i aşa că la asta v-aţi gândit?

— Ba eu socot contrariul, dragă duce, răspunse mama, surâzând.

Marchiza de Noirmoutier, care-şi însoţise sora, râse discret. Acel râs îi străpunse inima lui Étienne, pe care domnişoara cea înaltă îl îngrozise.

— Ei bine, domnule duce, îi spuse tatăl său cu voce scăzută şi cu un aer vesel, nu ţi-am găsit o nevastă pe potrivă? Ce zici, îngeraşule, de mândreţea asta de fată?

Bătrânul duce nu se îndoia de supunerea fiului său, căci Étienne era, în ochii lui, fiul soţiei sale, deci aceeaşi pastă uşor de modelat. „Să-mi facă un copil şi n-are decât să crape, puţin îmi pasă de el!” îşi spunea bătrânul în sinea sa.

— Tată, zise băiatul, cu glas dulce, nu te înţeleg…

— Vino în odaia ta, am să-ţi spun două vorbe, zise ducele trecând în camera de onoare.

Étienne îşi urmă tatăl. Cele trei doamne, aţâţate de curiozitatea baronului de Artagnon, se făcură că se plimbă prin sala uriaşă, până ce ajunseră la uşa camerei de onoare, pe care ducele o lăsase întredeschisă şi în dosul căreia se grupaseră cu toatele.

— Dragă fiule, zise bătrânul îndulcindu-şi la început vocea, ţi-am ales ca soţie pe domnişoara aceea înaltă şi frumoasă. Este moştenitoarea domeniilor unei ramuri cadete a casei de Grandlieu, neam vechi şi nobil din ducatul Bretagne. Aşa că fii o gazdă drăguţă şi aminteşte-ţi cele mai frumoase lucruri din cărţi ca să i le spui înainte de a începe să-i faci curte.

— Tată, prima datorie a unui gentilom nu e oare aceea de a-şi ţine cuvântul?

— Da.

— Ei bine, când te-am Iertat pentru moartea mamei, care şi-a dat sufletul în odaia asta numai pentru că s-a măritat cu tine, nu mi-ai făgăduit că n-ai să te opui dorinţelor mele? „Eu însumi te voi asculta ca pe Dumnezeul familiei”, aşa mi-ai spus. N-am întreprins nimic împotriva dumitale şi nu cer decât să am libertatea într-o situaţie în care e vorba de

viaţa mea şi care nu mă priveşte decât pe mine: însurătoarea!

— Înţeleg, zise bătrânul simţind cum i se urcă tot sângele în obraz, că nu te vei opune să ne continui nobila noastră viţă.

— Nu mi-ai pus condiţii, zise Étienne. Şi nu ştiu ce are comun dragostea cu viţa aleasă! Ceea ce ştiu şi încă foarte bine e că o iubesc pe fata bătrânului dumitale prieten Beauvouloir, şi nepoata iubitei dumitale, Frumoasa Romană.

— Dar ea a murit, răspunse bătrânul colos, cu un aer sumbru şi totodată batjocoritor dând de înţeles că dacă nu murise avea el să-i facă de petrecanie.

Urmă un moment de adâncă tăcere.

Bătrânul le zări pe cele trei femei şi pe baronul de Artagnon. Étienne al cărui auz era deosebit de fin, o auzi în bibliotecă pe sărmana Gabrielle care, vrând să-i dea de veste iubitului ei că se afla acolo, cânta: „Până şi-o hermină Nu-i ca ea de fină.

Floarea crinului pălită…”

Copilul renegat, pe care îngrozitoarea fraza a tatălui său îl aruncase în abisurile morţii, reveni la viaţă pe aripile acelor versuri. Cu toate că sentimentul de groază, şters atât de repede, îi sfărâmase inima, îşi adună puterile, îşi înălţă capul şi-şi privi tatăl drept în faţă, pentru prima oară în viaţa lui, dispreţuindu-l tot atât cât îl dispreţuia şi el, şi-i spuse pe un ton plin de ură:

— Un gentilom nu trebuie să mintă!

Dintr-un salt, fu la uşa opusă uşii salonului şi strigă:

— Gabrielle!

Suava fiinţă se ivi în umbră, ca un crin în frunziş, tremurând în faţa acelor femei ironice, informate despre dragostea lui Étienne. Aidoma norilor care aduc cu ei trăsnetul, bătrânul duce ajuns la furie paroxistică se profila pe frontispiciul strălucitor pe care-l alcătuiau veşmintele bogate ale celor trei doamne de la Curte. Între continuarea neamului său şi o mezalianţă, orice alt om ar fi ezitat; dar la

bătrânul neîmblânzit te loveai de o ferocitate care până atunci înlăturase toate piedicile omeneşti; îşi scoase, deci, imediat spada, singurul remediu pe care-l cunoştea pentru dezlegarea nodurilor gordiene ale vieţii. În situaţia în care răsturnarea ideilor sale ajunsese în punctul culminant, firea lui avea să triumfe. Prins de două ori în flagrant delict de minciună de către fiinţa pe care o ura, de către copilul pe care-l blestemase de mii de ori şi blestemat mai mult ca niciodată în clipa în care slăbiciunea lui dispreţuită triumfa asupra atotputerniciei sale, până atunci infailibilă, n-a mai existat în el nici tatăl şi nici omul. Tigrul ieşise din peştera în care se pitise o vreme. Bătrânul, pe care răzbunarea îl întinerise, aruncă asupra celei mai încântătoare perechi de îngeri care consimţiseră să se coboare pe pământ o privire atât de plină de ură, încât aproape că-i şi ucisese.

— Ei bine, dacă-i aşa, crăpaţi amândoi! Tu, stârpitură murdară, dovadă a ruşinii mele! Şi tu, îi zise el Gabriellei, desfrânată ticăloasă, cu limba de viperă, care mi-ai otrăvit casa!

Cuvintele străpunseră inima celor doi copii cu ura de care erau încărcate. În clipa în care Étienne văzu mâna mare a tatălui său înarmată cu spada şi ridicată asupra Gabriellei, muri, iar Gabrielle, vrând să-l sprijine, pieri şi ea.

Bătrânul trânti uşa cu furie şi-i spuse domnişoarei de Grandlieu:

— Ei, bine, domnişoară, am să te iau eu de nevastă!

— Iar dumneata eşti încă destul de verde ca să ai destui urmaşi, şopti contesa la urechea bătrânului care slujise sub şapte regi ai Franţei.

Paris, 1831-1836

SFÂRŞIT

1 Această dedicaţie datează din 1846: Balzac frecventa pe atunci salonul baroanei Rothschild. Dedicaţia cărţii Un om de afaceri către baronul de Rothschild, datează din acelaşi an (N. ED. Fr.).

2 Romanul a fost publicat în ianuarie 1831 în Revue des Deux Mondes, sub numele de L'enfant maudit. Este încadrat de autor în ciclul Studii filosofice (Études philosophiques) al Comediei umane. (n.k.)

3 noaptea sfântului Bartolomeu – Masacrarea protestanţilor francezi din noaptea sfântului Bartolomeu (24 august 1572); a fost pusă la cale de regina catolică Caterina de Medici şi de camarila ei, în scopul de a curma influenţa crescândă a nobililor hughenoţi (protestanţi). (n.k.)

4 În 1573.

5 Liga catolică – în timpul războaielor religioase de la sfârşitul secolului al XVI-lea, cele două tabere – protestanţii şi catolicii – erau conduse, respectiv, de Henric de Bourbon (viitorul Henric al IV-lea) şi de prinţii din familia de Guise, în jurul cărora se grupase aşa-numita Ligă Catolică. (n.k.)

6 Pumnal cu lama scurtă şi lată.

7 Vechi instrument cu trei coarde, ce semăna cu vioara şi la care se cânta cu un arcuş.

8 Agrippa von Nettesheim, medic şi cabalist german (1486-1533). (n.k.)

9 In mâinile tale (în sensul de rugăciunea cea de pe urmă).

10 Adică aici cinci sute de grame. Mai mult ca sigur că Balzac se înşelase în calculele sale (Nota ediţiei franceze).

11 pair al Franţei – membru al Camerei aristocratice a parlamentului, creată în 1814, pentru a neutraliza Camera deputaţilor; „pair"-ii erau numiţi de rege pe viaţă. Cu oarecare schimbări, Camera pairilor a durat până la 1848.

12 protestant calvinist.

13 Culegeri de romanţe, scurte poeme epice.

14 Motetele erau, în epoca respectivă, compoziţii muzicale pe mai multe voci, profane sau religioase, pe texte latine.

Balzac pare să le confunde cu madrigalurile cântate în italiană (N. ED. Fr.).

15 mareşalul d’Ancre – Concino Concini, aventurier italian; a urmat-o în Franţa pe Maria de Medici, devenită regină (prin căsătoria cu Henric al IV-lea) şi, ca favorit al ei, a făcut o avere imensă, ceea ce i-a permis să cumpere marchizatul d’Ancre; mareşalul d’Ancre a fost, pe lângă Maria de Medici, protectorul viitorului cardinal de Richelieu, la începuturile carierei de om politic a acestuia. (n.k.)

16 Corect: heri villa.

17 Sabat – denumirea aşa-zisei adunări a vrăjitoarelor, prezidată de Satan, adunare care, conform superstiţiilor, are loc sâmbătă la miezul nopţii. (n.k.)

18 Bernard de Palissy – ceramist, savant, mineralog chimist şi scriitor din vremea Renaşterii franceze; pentru a-şi face experienţele de artist-ceramist, şi-a ars mobilele şi podeaua casei; a murit la Bastilia, victimă a persecuţiilor religioase (1510-1583). (n.k.)

19 Benvenuto Cellini – sculptor, gravor şi argintar italian (1500-1571); a lucrat mult la curtea regelui Franţei, Francisc I. (n.k.)

20 E vorba de Gabrielle d’Estrées, iubita lui Henric al IV-lea (N. T.)

21 Swedenborg (N. ED. Fr.)

22 Tibul – poet latin, autor de versuri sentimentale, graţioase şi duioase, a trăit cam între anii 54 şi 19. (n.k.)